รายงานการวิจัย

การจัดการเรียนรู้ของ
แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต :
หอศิลป์

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ

001.37 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
ส 691 ร **รายงานการวิจัย การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอศิลป์** กรุงเทพฯ : สกศ. ศธ., 2548
132 หน้า
ISBN : 974-559-775-9
1. แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต-วิจัย. 2. หอศิลป์-วิจัย 3. ชื่อเรื่อง

รายงานการวิจัย การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอศิลป์

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อำนาจ เย็นสบาย

สิ่งพิมพ์ สกศ. อันดับที่ 65/2548

พิมพ์ครั้งที่ 1 กรกฎาคม 2548

จำนวนพิมพ์ 1,000 เล่ม

จัดพิมพ์และเผยแพร่ สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ
ถนนสุโขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทร. 0-2668-7120-24 ต่อ 2517,2521
โทรสาร 0-2243-1129
Web Site : http://www.onec.go.th

พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด
78/198-200 หมู่ 5 โครงการอินทราวิว
ถนนพระยาสุเรนทร์ (ซอยรามอินทรา 109)
แขวงบางชัน เขตคลองสามวา กทม. 10510
โทรศัพท์ 0 2919 1481, 0 2540 1064-5
โทรสาร 0 2919 1507

คำนำ

แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต จัดเป็นแหล่งหรือที่รวมสาระ ความรู้ อาจเป็นสถานที่ ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร สาระความรู้ และบุคคลที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีอยู่ทุกที่ทุกเวลา มีคุณค่า น่าสนใจ และกระจายอยู่รอบตัว ทุกส่วนของสังคมสามารถเป็นได้ทั้งผู้ให้ความรู้และผู้รับความรู้ ซึ่งหากมีส่วนร่วมสนับสนุนซึ่งกันและกัน ก็สามารถส่งผลให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาในฐานะเป็นหน่วยงานหลักกำหนดนโยบายการศึกษา ได้จัดให้มีการวิจัยศึกษา การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ ในมาตรา 25 รวม 7 ประเภท ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์และอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยมีวัตถุประสงค์นำองค์ความรู้มาสังเคราะห์จัดทำเป็นนโยบายส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตต่อไป

เอกสารฉบับนี้เป็น รายงานการศึกษาวิจัยการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอศิลป์ โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อำนาจ เย็นสบาย สำนักงานฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า องค์ความรู้ในการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตนี้ จะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในทุกเวลา ทุกสถานที่ และส่งเสริมสนับสนุนให้ สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ต่อไป

(นายอำรุง จันทวานิช)
เลขาธิการสภาการศึกษา

ประกาศคุณูปการ

โครงการวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอศิลป์ สำเร็จลงได้ด้วยการสนับสนุนจากสำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ที่สำคัญ ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณมูลนิธิญี่ปุ่น (The Japan Foundation) ย้อนหลังที่ให้ทุนสนับสนุนไปศึกษาเรียนรู้การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์ 15 แห่งในประเทศญี่ปุ่น

ขอขอบคุณสภาศิลปกรรมไทยในสหรัฐอเมริกา (Thai Art Council USA.) ที่เชิญไปศึกษาเรียนรู้รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ศิลปะที่ลอสแองเจลิส โดยเฉพาะที่ J. Paul Getty Museum ขอขอบคุณศิลปินแห่งชาติ กมล ทัศนาญชลี และภริยาที่เป็นผู้นำทางทางความรู้และประสบการณ์ด้านหอศิลป์และพิพิธภัณฑ์ศิลปะตลอดจน ต้องขอขอบคุณกัลยาณมิตรในวอชิงตัน คุณวีระศักดิ์ และคุณสุจิตรา พยัคฆันตร์ ที่อำนวยความสะดวกให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้หอศิลป์แห่งชาติ พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ พิพิธภัณฑ์สมิธโซเนียน รวมทั้งนิสิตปริญญาโท หลักสูตรศิลปะสมัยใหม่ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 7 คน คือ นายพิบูลย์ มังกร นายโชติช่วง มีป้อม นายอภิศักดิ์ วัฒิวรรณผล นายปัญญา ปัญจวรานนท์ นายณัฐพงษ์ เสือส่วย นายสิทธิเดช โรหิตะสุข นายพิณ สาเสาร์ ซึ่งเป็นผู้ช่วยการจัดสัมมนาและประสานงานในการทำวิจัยครั้งนี้

สุดท้าย ขอขอบคุณคุณสุภัทรา โสทะกะพันธ์ และคุณกฤษณา สังคริโมกข์ ที่ช่วยประสานงานโครงการงานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

บทคัดย่อ

รายงานการวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอศิลป์

ความตื่นตัว การเห็นคุณค่าและความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสังคมไทย ที่มีนัยยะเกี่ยวข้องกับการรณรงค์เคลื่อนไหวในขอบเขตที่กว้างขวาง ที่เชื่อมโยงกับกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน และที่มีความสัมพันธ์กับปัญหาวิกฤติที่เกิดขึ้นในสังคมไทย คือ กระแสการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปทางการเมืองจนเกิดรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จนเกิดพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ท่ามกลางบรรยากาศของการสนับสนุนให้มีการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ

ทั้งนี้ แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะหอศิลป์ (Art Gallery) หรือ พิพิธภัณฑ์ศิลปะ (Museๅum of Art) ถือเป็นนวัตกรรมอย่างหนึ่งที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของการปฏิรูปการศึกษาที่พัฒนาการของสังคมไทย โครงสร้างของสังคมไทย วิถีทางวัฒนธรรมของสังคมไทยตลอดจน กระบวนการจัดการศึกษา สังคมไทยที่ผ่านมาไม่เอื้อต่อการทำให้หอศิลป์เป็นสิ่งที่จำเป็น หรือเป็นสิ่งที่มีคุณค่าเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียกร้องจากรัฐให้เกิดหอศิลป์ ในความหมายที่กว้าง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นนวัตกรรมทางการศึกษา จึงประสบกับความล้มเหลวมาโดยตลอด แต่ทั้งนี้ยังมีกลุ่มบุคคลหรือเอกชนบางกลุ่มที่เข้าใจและเห็นคุณค่าของหอศิลป์ จึงพยายามผลักดันให้เกิดหอศิลป์ในความหมายที่ร่วมสมัยอย่างต่อเนื่อง แต่เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่อ่อนแอ

ทางการศึกษา ขาดการปลูกฝังเรียนรู้ในเรื่องศิลปะและวัฒนธรรมร่วมสมัย เห็นความสำคัญเชิงพัฒนามากกว่าจิตวิญญาณ จึงส่งผลทำให้การเกิดหอศิลป์ของภาคเอกชน ต้องเผชิญกับปัญหาการดำรงอยู่บนพื้นฐานของผู้ชมในจำนวนที่จำกัด

อย่างไรก็ตาม ระบบโลกที่ผลักดันให้สังคมไทยจำต้องก้าวสู่เวทีการแข่งขัน การปฏิรูปการศึกษา ปฏิรูปการเรียนรู้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทุกด้าน ส่งผลทำให้ทุกภาคส่วนของสังคมไทยให้ความสนใจในเรื่องแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต หากกล่าวเฉพาะในเรื่องของหอศิลป์ โครงการวิจัยโครงการนี้ ทำให้ทราบถึงมาตรฐานปฏิญญา UNESCO Recommendation 1997 ทราบถึงบทบัญญัติของสภาพิพิธภัณฑ์ระหว่างประเทศ หรือ ICOM (International Council of Museums) ทำให้ได้รับคำตอบอย่างเป็นรูปธรรมว่า ในยุโรป อเมริกา และประเทศที่พัฒนาในเอเชีย ต่างให้ความสำคัญ ให้การสนับสนุนและส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกด้าน รวมทั้งหอศิลป์อย่างเอาจริงเอาจังและอย่างเป็นระบบ มุ่งหวังทั้งการพัฒนาคน พัฒนาเด็กและเยาวชน ทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา ตลอดจนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อการนำรายได้เข้าประเทศอย่างมีนัยสำคัญ

สำหรับสังคมไทย โดยกฎหมาย สังคมไทย รัฐบาลไทยจำเป็นต้องส่งเสริมและสนับสนุนแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอศิลป์ อย่างรู้เท่าทัน อย่างไม่โน้มเอียง กล่าวคือ หอศิลป์จักต้องสร้างดุลยภาพระหว่างการเป็นแหล่งพัฒนามนุษย์ควบคู่กับการดำรงอยู่ทางธุรกิจระหว่างการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์และความหลากหลาย ระหว่างโลกตะวันตกและตะวันออก ระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ระหว่างเมืองกับ

ชุมชน ระหว่างรัฐและเอกชน หรือกล่าวให้ถึงที่สุดก็คือ แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะต้องไม่เป็นสถานที่ครอบงำทางความคิด ไม่ว่าจะเป็นความคิดจากฐานคิดปรัชญาชนิดใด ทั้งนี้ การบริหารจัดการหอศิลป์จะต้องดำเนินการอย่างมืออาชีพ อีกทั้งหากมีรูปแบบการบริหารจัดการหอศิลป์ที่หลากหลาย มากกว่าการบริหารจัดการแบบใดแบบหนึ่งอย่างตายตัว จะส่งผลทำให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนมากขึ้น

สรุป แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอศิลป์ คือ เจตนารมณ์ คือ พันธสัญญา คือ ความต้องการของประชาชน ที่มีฐานรากจากกระบวนการมีส่วนร่วม นับตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลใดก็จำเป็นต้องตอบสนอง เจตนารมณ์ดังกล่าว

ABSTRACT

A Study of Lifelong Learning Resources Provided by Art Gallery

The people's upheaval demanding the reform of political has aroused realization of the importance of lifetime learning resources in Thai society. This leads to the wide ranges of movement campaign concerning people's participation in relation to critical problems in the society . Request for political reformation spread nationwide until Thai people had the Constitution Act B.E.2540 and finally the National Education Act B.E.2542 that has reformed the whole educational system.

Art Gallery or Museum of Art is one of the lifetime learning resources and is taken as supportive means of learning procedure innovation in educational reform, Thai social structural development, and Thai cultural path. The educational management system during the past time did not accommodate the necessity of having Art Gallery existence as lifetime learning. So the request for its establishment as studying process and educational innovation has failed throughout the time. Nevertheless, some groups in private sectors understand and acknowledge the value of Art Gallery

and then they continuously try to make it become contemporary and meaningful. Due to weak education of Thai society, lacking appreciation in arts and contemporary culture, therefore, people put more value on economic advancement than development in mind and soul. This impacts the existence of private Art Gallery that depends on a few number of audiences.

However, the unstoppable development has forced Thai society enter into the world of competitiveness and has a great effect in educational reform, learning reformation and human resources development. Therefore, every sector in Thai society has paid attention to lifetime learning. This project research will focus only on the Art Gallery which made us know the declaration standard of the UNESCO Recommendation 1997 and the International Council of Museums (ICOM) regulations. It is concretely known that in Europe, U.S.A. and Asian developed countries have accepted the importance and consequently seriously supported and promoted all kinds of lifetime learning resources, including Art Gallery in systematic approach in order to develop children and youth of their countries whether they are within educational system or not. Their Art Galleries are not only the educational venues but also the tourism attraction and this brings high income to their countries as well.

Legally, government and Thai society must support and promote the lifetime learning sources like Art Gallery with conscientiousness and no bias. That is to say; the Art Gallery must balance its role as human development and business survival, self realization and its diversities between the west and the east, the past and the present, the city and the community, the state and the private sector. Finally, the lifetime learning source does not have to dominate the way of thinking no matter what it is any kind of philosophy. The administration of Art Gallery must be rather professional and has diversified in management patterns than been strict to only one way of management so that it could bring more learning exchanges.

In conclusion, considering from the Thai Constitution B.E.2540 and National Education Act B.E.2542, (1999) and Amendments Second National Education Act B.E.2545 (2002) every royal government must support the establishment of Art Gallery as one of the lifetime learning sources since it is determination, commitment. Moreover, it is for the benefit of people and of the country that require participation from all sectors in our society.

สงวนสิทธิ์ในประเทศไทย ตาม พ.ร.บ.ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

ห้ามลอกเลียน ไม่ว่าส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้

นอกจากจะได้รับอนุญาต

สารบัญ

คำนำ

ประกาศคุณูปการ

บทคัดย่อ

บทที่ 1 บทนำ **1**

หลักการและเหตุผล... 1

วัตถุประสงค์... 5

ความสำคัญของการวิจัย.. 5

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย.. 6

ระเบียบวิธีการวิจัย... 7

นิยามศัพท์เฉพาะ.. 7

วิธีการดำเนินงานและขั้นตอนการศึกษาวิจัย..................... 8

สมมุติฐานการวิจัย.. 8

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง **9**

1) มาตรฐานปฏิญญา UNESCO Recommendation 1997 กับหอศิลป์.. 10

2) สภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างประเทศกับหอศิลป์ และ มาตรฐานเกี่ยวกับจริยธรรมในวิชาชีพ........................ 14

3) มาตรฐานแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอศิลป์
กรณีศึกษาหอศิลป์ ในประเทศญี่ปุ่น
และสหรัฐอเมริกา.. 18
3.1 กรณีศึกษาหอศิลป์ในประเทศญี่ปุ่น...................... 18
3.1.1 พิพิธภัณฑ์ศิลปะระดับชาติ.......................... 23
3.1.2 พิพิธภัณฑ์ศิลปะของรัฐบาลท้องถิ่น........... 25
3.1.3 พิพิธภัณฑ์ศิลปะที่เป็นความร่วมมือ
ระหว่างรัฐบาลกับเอกชน........................... 28
3.1.4 พิพิธภัณฑ์ศิลปะส่วนบุคคล......................... 31
3.2 กรณีศึกษาหอศิลป์ในประเทศสหรัฐอเมริกา........ 34
3.2.1 หอศิลป์แห่งชาติ
(National Gallery of Art)........................ 37
3.2.2 พิพิธภัณฑ์ศิลปะ เจ. พอล เจตตี
(The J.Paul Getty Museum)................. 45
4) หอศิลป์ : กรณีศึกษาในประเทศไทย........................... 48
4.1 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์........................ 52
4.2 หอศิลป์ตาดู.. 59
4.3 หอศิลป์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ............................... 62
4.4 หอศิลป์จามจุรี.. 66
4.5 หอศิลปกรรมศรีนครินทรวิโรฒ............................ 70
4.6 โครงการหอศิลป์ร่วมสมัยกรุงเทพมหานคร.......... 73

5) หอศิลป์ไทยกับการจัดการศึกษาภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ.. 85

บทที่ 3 การวิเคราะห์ **87**

3.1 สถานภาพการจัดการของหอศิลป์.............................. 88

3.2 ข้อเสนอเชิงนโยบายและแผนส่งเสริมการเรียนรู้ของหอศิลป์ที่มีต่อการศึกษาในประเทศไทย............. 93

3.3 มาตรฐานการจัดการเรียนรู้ของหอศิลป์ที่สอดคล้องกับสภาพสังคมไทย................................ 102

บทที่ 4 บทสรุป **105**

บรรณานุกรม **109**

คณะผู้จัดทำ **113**

บทที่ 1

บทนำ

1. หลักการและเหตุผล

โลกยุคหลังสงครามลัทธิอุดมการณ์ โลกที่เคยมีการคานอำนาจระหว่างโลกที่มีความแตกต่างทางลัทธิอุดมการณ์ ได้พัฒนาสู่การจัดระเบียบโลกใหม่ โดยประเทศมหาอำนาจที่พัฒนาแล้ว พร้อมกับชัยชนะของระบบทุนโลกาภิวัตน์ ที่มีองค์กรการค้าโลก หรือ World Trade Organization (WTO) ธนาคารโลก (World Bank) กองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือ International Monetary Fund (IMF) ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย หรือ Asian Development Bank (ADB) เกี่ยวข้อง และอยู่ภายใต้อิทธิพลของบรรดาบรรษัทข้ามชาติ (Transnational Corporations) ที่สร้างเครือข่ายครอบโลกทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรม อันหมายรวมถึง อุตสาหกรรมบันเทิง ธุรกิจข้อมูลข่าวสาร ฯลฯ ที่ไม่เพียงแต่จะทำให้ประเทศกำลังพัฒนาและด้อยพัฒนา ต้องพ่ายแพ้ทางเศรษฐกิจองค์กรเครือข่ายครอบโลกเท่านั้น แต่มีบทบาทครอบงำความคิด วัฒนธรรมและศิลปะอีกด้วย

การกล่าวเช่นนี้ หากเป็นการกล่าวก่อนปี พ.ศ. 2540 โอกาสที่จะถูกคัดค้านหรือปฏิเสธจากคนส่วนใหญ่ของสังคมไทยมีโอกาสสูงมาก แต่เหตุการณ์วิกฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ถือเป็นเหตุการณ์ที่เป็นรูปธรรมขององค์กรเครือข่ายครอบโลกที่ขับเคลื่อนระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์กระทำต่อประเทศไทย จนต้องประสบกับภาวะวิกฤตครั้งใหญ่ ซึ่งเป็นความจริงที่สังคมไทยไม่อาจปฏิเสธได้

ทั้งนี้ วิกฤติดังกล่าว ยุคศรีอาริยะ ได้กล่าวสรุปเอาไว้ว่า... เบื้องหลังวิกฤติ คือ ขบวนการปลาใหญ่กินปลาเล็ก หรือขบวนการที่ทุนใหญ่ไร้พรมแดนกลืนกิน (ทุนระดับชาติและทุนย่อย) กล่าวอย่างสั้นๆ คือ วิกฤติประเทศไทยที่เผชิญอยู่ก็เป็นการปรับโครงสร้างอำนาจในระบบโลกครั้งใหม่ ดังนั้น วิกฤตนี้ไม่ใช่วิกฤติชั่วคราว แต่เป็นวิกฤติระดับโลกที่จะเกิดขึ้นทั่วโลก.. ไม่เพียงแต่เท่านั้น ยุคศรีอาริยะได้เสนอยุทธศาสตร์ทางออกไว้หลายยุทธศาสตร์ โดยยุทธศาสตร์หนึ่ง คือ การปฏิรูประบบภูมิปัญญาและวัฒนธรรมใหม่ จากระบบการเรียนรู้แบบท่องจำและการศึกษาแบบเฉพาะด้าน สู่ระบบการศึกษาที่ส่งเสริมการคิดค้น และวางอยู่บนพื้นฐานการศึกษาแบบองค์รวม...

ขณะเดียวกัน วิกฤติดังกล่าว เอกวิทย์ ณ ถลาง ได้เสนอความคิดไว้ในบทความผู้ร่วมขบวนปฏิรูปการศึกษา "โปรดฟังทางนี้เอาไว้สำหรับผู้ที่มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการปฏิรูปการศึกษา" บนฐานคิดที่ว่า... "การปฏิรูปการศึกษาต้องไม่ตั้งเข็มมุ่งที่จะผลิตคนไปรับใช้เศรษฐกิจทุนนิยมไร้พรมแดนอีกต่อไป การจัดการศึกษาไม่อาจทำได้โดยทักษะตามลำพังอย่างลอยตัว แต่การศึกษาต้องรับรู้ปัญหา รู้ทุกข์สุขของคนส่วนใหญ่ ของชาติบ้านเมือง รวมถึง มนุษยชาติโดยส่วนรวม

การศึกษาเป็นการสร้างคน หรือเป็นมรรคไปสู่ผล ผู้ร่วมขบวนการปฏิรูปการศึกษา ต้องคำนึงถึงคน ชุมชน ชาติบ้านเมือง และมนุษยชาติที่เป็นผู้บริโภคการศึกษาที่เราเป็นผู้วางแผนจัดให้... ในขณะที่ นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้เสนอยุทธศาสตร์ทางปัญญาและการปฏิรูปการศึกษาที่พาประเทศพ้นวิกฤติ บนฐานคิดที่ว่า... วิกฤติชาติ ถ้าว่าโดยลึกที่สุดแล้วเป็นวิกฤติทางปัญญา คน หรือชุมชน หรือสังคม ถ้าไม่เข้มแข็งทางปัญญาแล้วย่อมวิกฤติเสมอ แน่นอนว่า การแก้วิกฤติต้องทำหลายอย่างรวมทั้งรักษาตามอาการและประคับประคอง แต่จำเป็นต้องรักษาสมุฏฐานด้วยยุทธศาตร์ทางปัญญา และการปฏิรูปทางการศึกษา เพื่อความเข้มแข็งทางปัญญา โดยรอบด้านอย่างรวดเร็ว เป็นวาระเร่งด่วนแห่งชาติ

กล่าวโดยสรุป เหตุการณ์วิกฤติของประเทศไทยปี พ.ศ. 2540 หากมองวิกฤติดังกล่าวในแง่ของโอกาส คือ วิกฤติเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 ช่วยสร้างเงื่อนไขที่ชอบธรรมให้เกิดกระบวนการปฏิรูปอย่างรอบด้าน รวมทั้งการปฏิรูปการศึกษาซึ่งส่งผลทำให้มีการจัดกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติไว้ในรัฐธรรมแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 81 จนเกิดพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ขึ้น ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 ในเวลาต่อมา โดยใน พ.ร.บ. ดังกล่าว มาตรา 8 ได้ระบุการจัดการศึกษาให้ยึดหลัก ดังนี้

1. เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
2. ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. พัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

ขณะเดียวกัน พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ ได้จัดระบบการจัดการศึกษาไว้ 3 รูปแบบ ในมาตรา 15 คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย และที่สำคัญ ในมาตรา 25 ได้ระบุไว้ว่า... **รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ**

วิกฤติเศรษฐกิจของสังคมไทย ปี พ.ศ. 2540 ถือได้ว่า ปัจจัยภายนอก หรือปัจจัยของทุนนิยมโลกาภิวัตน์เป็นปัจจัยด้านหลัก ในขณะที่ปัจจัยภายในประเทศมีโครงสร้างที่ขึ้นต่อระบบโลก มองโลกตะวันตกเป็นโลกที่ต้องพึ่งพาและเป็นแบบที่ต้องเดินตาม ซึ่งถือเป็นความอ่อนแอทางปัญญา เป็นความไม่มีเท่าทัน การขาดวุฒิภาวะทางความคิด ความละโมภ ความเห็นแก่ตัวของบุคคลในองค์กรของรัฐ ของกลุ่มธุรกิจภาคเอกชนและปัจเจกบุคคล ปัจจัยภายในดังกล่าว ถือว่าอยู่ในฐานะของผู้อ่อนแอและถูกกระทำจากโลกภายนอก จนนำไปสู่กระแสการเรียกร้องให้เกิดการปฏิรูปทั่วทั้งองคาพยพ รวมทั้งการปฏิรูปการศึกษา ปฏิรูปการเรียนรู้และการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ดังปรากฏอยู่ใน พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ ที่กล่าวมา

ด้วยเหตุนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา โดยสำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ ได้สนับสนุนการวิจัย เรื่องการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลของการวิจัยจะเป็นข้อมูลเพื่อการตอบสนอง มาตรา 25 ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทั้งนี้ การวิจัย

เรื่อง **การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอศิลป์** ถือเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยที่เป็นชุดโครงการที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการปฏิรูปการศึกษา

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อการศึกษาสถานภาพการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้านหอศิลป์

2.2 เพื่อวิเคราะห์ข้อเสนอนโยบายและแผนส่งเสริมการเรียนรู้ของหอศิลป์ที่มีต่อการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2.3 เพื่อการศึกษามาตรฐานการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้านหอศิลป์

3. ความสำคัญของการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอศิลป์ เป็นประเด็นที่ยังไม่เคยมีการวิจัยมาก่อนสำหรับวงการศึกษาไทย ในขณะที่การปฏิรูปการศึกษา การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เฉพาะด้านหอศิลป์นั้น ยังไม่มีการสร้างฐานความรู้ สร้างความเข้าใจร่วมในเรื่องฐานคิดสาระข้อมูลของสถานภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ด้านหอศิลป์ ข้อเสนอ กรอบความคิดเชิงนโยบายและแผนส่งเสริมการเรียนรู้หอศิลป์ที่มีต่อการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย รวมทั้ง สาระสำคัญ

ของมาตรฐานการจัดการเรียนรู้ของหอศิลป์ที่เหมาะสมกับสภาพของสังคมไทย สังคมโลกตะวันออก และสังคมที่มีพลวัต

ดังนั้น เมื่อพิจารณาโดยองค์รวม งานวิจัยดังกล่าว จึงเป็นความสำคัญที่ช่วยเสริมให้การวิจัยชุดโครงการ มีความสมบูรณ์มากขึ้น

4. ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ครอบคลุมประเด็น ดังต่อไปนี้

4.1 หอศิลป์กับการจัดการศึกษาที่เชื่อมโยงตามระบบการศึกษา ได้แก่ (1) การศึกษาในระบบ (2) การศึกษานอกระบบ และ (3) การศึกษาตามอัธยาศัย โดยในแต่ละระบบการศึกษาต้องมีสาระที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่อไปนี้

1) นโยบายและแผน

2) กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

3) หน่วยงานที่รับผิดชอบ

4) มาตรฐานการเรียนรู้

5) การประเมินผลการเรียนรู้

6) การสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้

7) หลักสูตรและวิธีการจัดการเรียนรู้ในแต่ละระบบการศึกษา พร้อมตัวอย่างการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ โดยแสดงความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งการเรียนรู้ กับสถานศึกษา และระหว่างแหล่งการเรียนรู้กับประชาชนทั่วไป

8) กลุ่มผู้เรียน

9) ลักษณะของกลุ่มผู้สอน

4.2 ข้อเสนอนโยบายและแผนส่งเสริมการเรียนรู้หอศิลป์ในการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศไทยที่เหมาะสมกับปัจจุบัน

4.3 เกณฑ์มาตรฐานการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้านหอศิลป์

5. ระเบียบวิธีการวิจัย

โครงการวิจัยโครงการนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการพรรณาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

หอศิลป์ (Gallery) หมายถึง องค์กรที่มีพื้นที่สำหรับการจัดการสะสม รวบรวมผลงานศิลปะ แสดงผลงานศิลปะ เผยแพร่ความรู้ศิลปะด้วยสื่อและกลวิธีต่างๆ ตลอดจนการดำเนินการเพื่อการจำหน่ายการประมูลผลงาน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ กับองค์กรต่าง ๆ ทั้งชุมชน ภายในประเทศ ประเทศเพื่อนบ้าน และนานาชาติ

พิพิธภัณฑ์ศิลปะ (Art Museum) เฉพาะงานวิจัยชิ้นนี้มีความหมายเช่นเดียวกันกับหอศิลป์

7. วิธีการดำเนินงานและขั้นตอนการศึกษาวิจัย

7.1 ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัยจากสื่อการเรียนรู้ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

7.2 จัดพื้นที่เพื่อสัมมนาทางวิชาการที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ของโครงการ รวมทั้งการลงพื้นที่ศึกษากรณีตัวอย่าง หอศิลป์ในประเทศและต่างประเทศ

7.3 ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากทั้งหมดโดยตอบสนองวัตถุประสงค์และขอบเขตของการศึกษาวิจัย

8. สมมุติฐานการวิจัย

8.1 ได้ฐานความรู้เรื่องมาตรฐานการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ : หอศิลป์

8.2 ได้องค์ความรู้เรื่องหอศิลป์นำไปสู่การสร้างนโยบายและส่งเสริมการเรียนรู้ในระบบต่าง ๆ ตามเจตจำนงค์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

8.3 ได้ความรู้เรื่องปัญหาของหอศิลป์ในบริบทของสังคมไทยและมองเห็นทางออกในการแก้ปัญหาเพื่อผลักดันให้แหล่งการเรียนรู้ด้านหอศิลป์มีความแข็งแรงยิ่งขึ้น

บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัยโครงการนี้ ดำเนินการศึกษาวิจัยเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ ขอบเขตของการวิจัย และการพัฒนาองค์ความรู้ในประเด็นต่อไปนี้

(1) นัยยะความสำคัญของหอศิลป์ จากมาตรฐานปฏิญญา UNESCO Recommendation 1997

(2) นัยยะความสำคัญของหอศิลป์ หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะในบทบัญญัติของสภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างประเทศ หรือ ICOM (International Council of Museums) และมาตรฐาน ICOM เกี่ยวกับจริยธรรมทางวิชาชีพ

(3) แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอศิลป์ กรณีศึกษาหอศิลป์ หรือ พิพิธภัณฑ์ศิลปะ ในประเทศญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา

(4) แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอศิลป์ กรณีศึกษาหอศิลป์ในประเทศไทยของรัฐและเอกชน

(5) หอศิลป์ของไทยกับการจัดการศึกษาที่เชื่อมโยงตามระบบการศึกษา ภายใต้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

1) มาตรฐานปฏิญญา UNESCO Recommendation 1997 กับหอศิลป์

แม้ว่าองค์การสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) จะถูกตั้งคำถาม ตั้งข้อสังสัย หรือถูกวิพากษ์จากนักวิชาการในประเทศไทยในหลายกรณี โดยเฉพาะการเป็นองค์กรกลางเพื่อการจัดการสู่เป้าหมายเพื่อสันติภาพของสังคมโลกนั้น องค์การสหประชาชาติสามารถกระทำได้จริงหรือไม่ สามารถธำรงความเป็นกลางได้จริงหรือไม่ เป็นอิสระจากประเทศที่มีอำนาจและอิทธิพลต่อการจัดระเบียบโลกได้หรือไม่ เป็นอิสระจากองค์กรที่มีบรรษัททุนข้ามชาติอยู่เบื้องหลังได้หรือไม่ ฯลฯ คำถามเหล่านี้ ไม่ว่าจะมีคำตอบเป็นเช่นใด องค์กรเหล่านี้ ก็ยังเป็นเวทีการเคลื่อนไหวของประชาคมโลก ที่ส่งผลดีในเชิงสร้างสรรค์อยู่ไม่น้อยเช่นกัน

โดยเฉพาะทางด้านวัฒนธรรมและศิลปะ ได้มีการประชุมทั่วไปของยูเนสโก ครั้งที่ 21 ในปี พ.ศ. 2523 ประกอบด้วยศิลปินจากสาขาต่าง ๆ และผู้แทนจากองค์กรของรัฐและเอกชนทุกภูมิภาคของโลก จำนวน 26 ประเทศ ต่อมาองค์การสหประชาชาติ โดยความร่วมมือจากกระทรวงวัฒนธรรมแห่งประเทศฝรั่งเศส ได้จัดให้มีการประชุมโลกว่าด้วยสถานภาพของศิลปิน ที่สำนักงานใหญ่ขององค์การสหประชาชาติ ในกรุงปารีส เมื่อวันที่ 16 - 20 มิถุนายน พ.ศ. 2540 โดยมีศิลปิน ผู้แทนศิลปินสาขาต่าง ๆ ผู้แทนองค์กรเอกชน จากประเทศทุกภูมิภาคของโลก เข้าร่วมประชุมกว่า 600 คน การประชุมครั้งนี้ยึดถือสาระปฏิญญาว่าด้วยสถานภาพของศิลปิน ปี พ.ศ. 2523 เป็นหลัก

โดยปฏิญญาดังกล่าว มีสาระที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาศิลปะ การจัดการเรียนรู้ ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอันหมายถึงหอศิลป์ หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะ หลายประเด็น ทั้งนี้ จะนำเสนอเป็นข้อมูลเฉพาะบางประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก ปฏิญญาข้อที่ 12 ระบุว่า "ควรมีการให้ความรู้และพัฒนาการศึกษาด้านศิลปะทั้งหมดทุกด้าน ทั้งในระดับที่เป็นการศึกษาในระบบ และนอกระบบ..."

จากปฏิญญาดังกล่าวนี้ บ่งชี้ให้เห็นว่า ที่ประชุมระดับนานาชาติได้ยืนยันความสำคัญของศิลปะทุกสาขา เห็นความสำคัญของการเผยแพร่ความรู้ ให้การศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ และการศึกษานอกระบบ หรือในรั้วโรงเรียนและนอกรั้วโรงเรียน ซึ่งมีความหมายที่เปิดกว้าง สร้างโอกาสให้ผู้คนมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาศิลปะ ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสถานะ รวมถึงการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาส (under -privileged education) ประเภทต่าง ๆ โดยนัยยะเช่นนี้ ถือเป็นนัยยะร่วม หรือความเห็นร่วมของทิศทางการปฏิรูปการศึกษา ปฏิรูปการเรียนรู้ โดยเฉพาะการกำหนดให้หอศิลป์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น ถือเป็นยุทธศาสตร์การจัดการเรียนรู้ที่มีความชัดเจนในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ขณะเดียวกัน ถือเป็นเจตนารมณ์ ร่วมตามปฏิญญาข้อที่ 30 ที่เน้นว่า ควรให้มีการเข้าถึงการศึกษาด้านศิลปะตลอดชีวิต ไม่ว่าจะเกิดเงื่อนไขความจำเป็นใหม่ขึ้นมาก็ตาม การพัฒนาและการปฏิรูปการศึกษาทางศิลปะจะต้องคงอยู่ต่อไป

ประเด็นที่ 2 ปฏิญญาข้อที่ 27 ระบุว่า เพื่อให้ศิลปะและการสร้างสรรค์ทางศิลปะ มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประสบการณ์ด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ ของเด็กและเยาวชน ควรมีการให้ความรู้และการสอนศิลปะแขนงต่าง ๆ โดยมีฐานะความสำคัญที่เท่าเทียมกับวิชาอื่น ๆ ในระบบการศึกษา..การระบุเช่นนี้ ในสังคมบางประเทศ อาจก้าวข้ามปัญหาข้อจำกัดข้อนี้ไปแล้ว แต่สำหรับสังคมไทย ที่ยังแบ่งชั้นความสำคัญของวิชาความรู้ ตามผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ตามโอกาสของการใช้วิชาความรู้สู่อำนาจ ตามระบบค่านิยม และความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ดังนั้น การที่นานาประชาชาติ มีความเห็นร่วมในความเสมอภาคและเท่าเทียมทางความรู้ หรือทุกองค์ความรู้ล้วนมีศักดิ์ศรีที่ไม่แตกต่างกัน ย่อมส่งผลทำให้ทรรศนะต่อความสามารถของมนุษย์ที่ไม่เหมือนกัน มีความเชื่อมโยงหรือนำไปสู่ความเสมอภาคของความสามารถที่แตกต่างกันด้วย

ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือ ความเห็นร่วมดังกล่าวจะนำไปสู่การพัฒนาและส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและสมดุล ไม่ว่าจะเป็นหอศิลป์ พิพิธภัณฑ์ศิลปะ พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พิพิธภัณฑ์โบราณคดีและประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยา ฯลฯ ซึ่งจะตอบสนองความสนใจที่แตกต่างของมนุษย์และเป็นช่องทางให้เกิดการเรียนรู้อย่างเชื่อมโยงควบคู่ไปกับการส่งเสริมให้เกิดการศึกษาเรียนรู้อย่างลุ่มลึก

ประเด็นที่ 3 ปฏิญญาข้อที่ 29 ระบุว่า...การศึกษาด้านศิลปะควรเป็นแบบวัฒนธรรมที่หลากหลายอยู่ร่วมกันอย่างแตกต่างได้ และต้องคัดค้านความพยายามใด ๆ ที่จะแบ่งหรือจัดลำดับชั้นศิลปะที่ต่างวัฒนธรรม..

ทรรศนะเช่นนี้ถือเป็นทรรศนะที่มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและอยู่ร่วมกันอย่างสันติเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะ ในสังคมใดที่แบ่งชั้นความสำคัญหรือแบ่งชั้นคุณค่าของศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นทรรศนะศิลปะตะวันตกสูงกว่าศิลปะของไทย ทรรศนะศิลปะของไทยเหนือว่าศิลปะของประเทศเพื่อนบ้านที่ยากจน ทรรศนะศิลปะของภาคกลางเหนือกว่าภูมิภาค ศิลปะของเมืองสูงกว่าศิลปะในชุมชน ในชนบท ศิลปะของคนส่วนใหญ่เหนือกว่าคนส่วนน้อยที่มีภาษา วัฒนธรรม ศาสนาที่แตกต่างกัน ต่างล้วนนำไปสู่ความไม่เข้าใจ ความขัดแย้ง การเผชิญหน้า การทำลายความสมานฉันท์ หรือความแตกแยกในที่สุด ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ไม่ว่าเป็นหอศิลป์ หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะ หากตั้งอยู่บนฐานคิด หรือปฏิญญาการยอมรับการอยู่ร่วมของศิลปะที่หลากหลายและเห็นคุณค่าของความแตกต่างเชิงอัตลักษณ์ก็ถือว่า สังคมไทยเข้าใจความหมายของการอยู่ร่วมกับทรรศนะของประชาคมโลก ที่มุ่งหน้าสู่สันติภาพมากกว่ามุ่งหน้าสู่ความขัดแย้งและสงคราม

กล่าวโดยสรุป มาตรฐานปฏิญญา UNESCO Recommendation 1997 มีสาระสำคัญในฐานะของประเทศไทยที่เป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ สามารถนำมาเป็นมาตรฐาน หรือเป็นแนวทางของการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้านหอศิลป์หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะได้เป็นอย่างดี

(2) สภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างประเทศกับหอศิลป์ และมาตรฐานเกี่ยวกับจริยธรรมในวิชาชีพ

นอกเหนือจากปฏิญญายูเนสโก ที่กล่าวมา องค์กรระดับนานาชาติ เช่น สภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างประเทศ หรือ ICOM (International Council of Museums) มีการเคลื่อนไหวที่สำคัญ และได้มีการศึกษา ดังที่จิรา จงกล เสนอข้อมูลที่น่าสนใจไว้ ในหนังสือพิพิธภัณฑสถานการศึกษา ตอนหนึ่งว่า :

> *สภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างประเทศ ICOM (International Council of Museum) เกิดขึ้นด้วยความร่วมมือร่วมใจของนักปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญการพิพิธภัณฑสถานกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีความต้องการร่วมกันที่จะจัดให้มีการร่วมมือกันในระหว่างชาติ ในอันที่จะส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนากิจการพิพิธภัณฑสถานทั่วโลก เพื่อเป็นตัวแทนของพิพิธภัณฑสถานนานาชาติ และผู้แทนของผู้มีอาชีพในงานพิพิธภัณฑสถาน การจัดตั้งสภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างประเทศตรงกับวัตถุประสงค์ของ UNESCO ในการวางรากฐานสันติภาพถาวรของโลก การส่งเสริมการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม สภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างประเทศได้ตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2489 ได้มีการประชุมสมัชชาครั้งแรกที่กรุงเมกซิโก (Mexico City) ในเดือนพฤศจิกายน 2540 ออกธรรมนูญของสภาการระหว่างประเทศขึ้น และมีการประชุมสามัญ (General Conference) ครั้งแรกที่กรุงปารีส ในเดือนมิถุนายน 2491 บุคคลสำคัญในวงการริเริ่มจัดตั้งสภานี้ ได้แก่ นายชอนเซ เจ.แฮมลิน (Mr.Chauncey*

J. Hamlim) ผู้ล่วงลับแล้ว เป็นผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานวิทยาศาสตร์บัฟฟาโล (The Buffalo Museum of Science) นายเดวิด อี.ฟินเลย์ (Mr.David E. Finley) นายกสมาคมพิพิธภัณฑสถานอเมริกัน (The American Association of Museum) และ นายเลาเดอร์ กรันเวย์ (Mr. Lauder Grunway) ผู้ช่วยผู้อำนวยการสมาคมพิพิธภัณฑสถานอเมริกา เป็นต้น

ธรรมนูญของ ICOM ได้กล่าวว่า ICOM เป็นองค์การระหว่างชาติ ที่ไม่ใช่ของรัฐบาล เป็นองค์การระหว่างชาติที่เป็นตัวแทนของวิชาชีพพิพิธภัณฑ์ ปฏิบัติการร่วมมือกับ UNESCO วัตถุประสงค์สำคัญ คือ

1. ให้คำจำกัดความของพิพิธภัณฑสถาน ร่วมมือสนับสนุนสถาบันพิพิธภัณฑ์และผู้ประกอบอาชีพพิพิธภัณฑ์

2. ดำเนินการประสานงานและช่วยเหลือกันระหว่างพิพิธภัณฑสถานทั้งหลาย และผู้ประกอบอาชีพพิพิธภัณฑ์ในระดับระหว่างประเทศ

3. เน้นความสำคัญในหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานและอาชีพพิพิธภัณฑ์ที่มีต่อชุมชน และการส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจกันของมวลชนในโลก

ข้อมูลดังกล่าวนี้ สะท้อนจุดมุ่งหมายที่สำคัญของสภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างประเทศ อย่างมีเป้าหมาย วางรากฐานสันติภาพถาวรของโลก ด้วยการส่งเสริมการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม วัตถุประสงค์สำคัญในข้อที่ 3 เน้นความสำคัญในหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถาน อาชีพพิพิธภัณฑ์ที่มีต่อชุมชน การส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจของมวลชนในโลกนั้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของพิพิธภัณฑ์หรือแหล่งการเรียนรู้อย่างมีนัยยะสำคัญ โดยเฉพาะพิพิธภัณฑ์หรือแหล่งการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม มีบทบาทต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจ ซึ่งเป็นฐานสำคัญที่นำไปสู่การอยู่ร่วมอย่างสันติ

อย่างไรก็ตาม คำว่า พิพิธภัณฑ์ เป็นคำที่ใช้ร่วมกับทุกองค์ความรู้ มิใช่จำกัดความเข้าใจหรืออยู่ในกรอบความเข้าใจแบบสังคมไทยที่เข้าใจว่า พิพิธภัณฑ์มีหน้าที่เก็บของเก่า ในขณะที่ สภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างประเทศได้กำหนดบทบาทไว้อย่างกว้างขวาง ตั้งแต่พิพิธภัณฑ์โบราณคดีและประวัติศาสตร์ (Museum of Archeology and History) จนถึงแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในกรอบของหอศิลป์ (Gallery) ตามบริบทของสังคมไทย ก็จะมีความหมายถึงพิพิธภัณฑ์ศิลปะภายใต้ความหมายของสภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างประเทศด้วย

เพื่อให้เกิดความชัดเจนในบทบาทของสภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างประเทศ มาตรฐานเกี่ยวกับจริยธรรมทางวิชาชีพ (Code of Professional Ethics) ได้ระบุถึงบทบาทด้านการศึกษาและชุมชนของพิพิธภัณฑ์ไว้ตอนหนึ่งว่า...พิพิธภัณฑ์ควรอาศัยทุกเงื่อนไข เพื่อการพัฒนาตนเองในฐานะทรัพยากรที่มีคุณค่าเพื่อการศึกษา...และ

พิพิธภัณฑ์ควรมีบทบาทในการขับเคลื่อนเพื่อให้ผู้คนทุกกลุ่มทุกระดับตื่นตัวและสนใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์ให้มากขึ้น

การระบุบทบาทเปรียบเสมือนการสร้างมาตรฐานทางจริยธรรมขององค์กรในประเด็นดังกล่าว ถือเป็นการสะท้อนบทบาทของพิพิธภัณฑ์ในเชิงรุก มองเห็นภาพพิพิธภัณฑ์ที่พัฒนาปรับตัวอย่างมีพลวัต เข้าใจตนเอง มองเห็นศักยภาพขององค์กรที่มีบทบาทต่อการให้การศึกษาต่อชุมชน มิใช่แยกตนอยู่อย่างสงบนิ่ง โดดเดี่ยวจากชุมชนและผู้คนภายใต้บรรยากาศของสถานที่ที่ขาดชีวิตชีวา ที่สำคัญพิพิธภัณฑ์จักต้องขับเคลื่อน ค้นหาวิธีการ หรือมียุทธวิธีที่จะดึงคนในชุมชนทุกระดับเข้ามาศึกษา ชื่นชมทรัพย์สินแห่งภูมิปัญญาของมวลมนุษยชาติทั้งในอดีตและร่วมสมัย เพื่อแสดงบทบาทของการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สมบูรณ์ ในกรณีนี้ จอร์จ เอฟ.แมคโดแนลด์ ได้เขียนบทความทางวิชาการ ว่าด้วยเรื่องความเปลี่ยนแปลงกับการท้าทายใหม่ : พิพิธภัณฑ์ในสังคมข้อมูลข่าวสาร โดยได้นำเรื่องของพิพิธภัณฑ์ว่าด้วยอารยธรรมของชนชาติแคนาดา มาศึกษาค้นคว้า และมีความคิดเห็นที่น่าสนใจคือ...พิพิธภัณฑ์ทั้งหลายต้องเตรียมพร้อมเพื่อเผชิญกับการตรวจสอบในความสำเร็จหรือความล้มเหลว ในข้อกำหนดหรือเงื่อนไขใหม่ที่ท้าทายในอนาคต พิพิธภัณฑ์ต้องวางแผนตอบสนองความต้องการของผู้เข้าชมที่มีการพัฒนาแบบหมู่บ้านโลก (Global village)...กล่าวคือต้องมีความเชื่อมโยงระหว่างพิพิธภัณฑ์ของชาติกับพิพิธภัณฑ์นานาชาติและคิดว่าภาพสะท้อนที่ดีที่สุดของพิพิธภัณฑ์เป็นทั้งควมต้องการและบุคลิกภาพของประชาชนชาวแคนาดาทั้งมวล

กล่าวโดยสรุป สภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างประเทศ หรือ ICOM ถือเป็นองค์กรพิพิธภัณฑ์สากล ที่พยายามจัดตั้งเพื่อรวมพลังความร่วมมือ เพื่อการพัฒนาไปสู่การสร้างความเข้าใจและการอยู่ร่วมอย่างสันติของประชาคมโลก โดยพิพิธภัณฑ์ศิลปะหรือหอศิลป์ ถือเป็นส่วนหนึ่งกระบวนการเรียนรู้ในองค์ความรู้ที่หลากหลาย

ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงสู่กระบวนทัศน์ใหม่ มีภารกิจเบื้องต้นหรือภารกิจขั้นพื้นฐานที่สำคัญของพิพิธภัณฑ์ทั่วไป และพิพิธภัณฑ์ศิลปะหรือหอศิลป์ 5 ประเด็น คือ เพื่อการรวบรวมสะสมผลงาน (to collect) เพื่อดูแลเก็บรักษา (to conserve) เพื่อการศึกษาเรียนรู้ (to study) เพื่ออธิบายความหมายหรือแสดงนัยยะ (to interpret) และเพื่อการจัดนิทรรศการเผยแพร่ (to display)

(3) มาตรฐานแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอศิลป์ กรณีศึกษาหอศิลป์ในประเทศญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา

3.1 กรณีศึกษาหอศิลป์ในประเทศญี่ปุ่น

ประเทศซีกโลกตะวันออกหรือทวีปเอเชีย ความตื่นตัวหรือการสนับสนุนส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตประเภทหอศิลป์อย่างเป็นรูปธรรมนั้น เมื่อนำไปเทียบกับประเทศซีกโลกตะวันตกแล้ว นับว่ามีข้อแตกต่างกันอย่างมาก แต่หากจะยกตัวอย่างการส่งเสริมและการสนับสนุนแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตประเภทหอศิลป์ในระดับที่ควรต่อการพูดถึงมีอยู่ไม่กี่ประเทศ ได้แก่ ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลีใต้ สาธารณรัฐสิงคโปร์ และล่าสุด สาธารณรัฐประชาชนจีน ตามเมืองใหญ่ เช่น เซี่ยงไฮ้

อย่างไรก็ตาม ประเทศญี่ปุ่น ถือว่า เป็นประเทศตัวอย่างประเทศหนึ่งที่มีการสนับสนุนและส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ อย่างจริงจัง โดยเฉพาะกรณีหอศิลป์หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะนั้น มีที่มาของการพัฒนาไปสู่มาตรฐานด้วยการเปิดประเทศเช่นเดียวกันกับประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 ประเทศไทยมีการดำเนินกุศโลบายโดยพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง เพื่อสร้างดุลอำนาจกับประเทศในยุโรป การเสด็จประพาสยุโรป การปฏิรูประบบราชการ การปฏิการศึกษา การปฏิรูปสาธารณูปการ สิ่งเหล่านี้ แท้ที่จริงแล้วประวัติศาสตร์ประเทศไทยร่วมสมัยกับประเทศญี่ปุ่น ยุคฟื้นฟูสมัยเมจิ (Meiji Restoration) อันเป็นสมัยญี่ปุ่นเปิดประเทศคบค้าสมาคมกับประเทศยุโรป โดยมีการเปิดงานแสดงสินค้าอุตสาหกรรมครั้งที่ 1 ในปี พ.ศ. 2414 เปิดงานแสดงสินค้าอุตสาหกรรมควบคู่กับงานศิลปะ ในปี พ.ศ.2415 ตามด้วยเหตุการณ์ครั้งประวัติศาสตร์ในวงการศิลปะญี่ปุ่น นั่นก็คือ ในปี พ.ศ.2420 ประเทศญี่ปุ่นได้เปิดพิพิธภัณฑ์ศิลปะครั้งแรกที่กรุงโตเกียวในงานแสดงสินค้าอุตสาหกรรม

การเปิดพิพิธภัณฑ์ศิลปะ (The Museum of Fine Arts) เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญทางประวัติศาสตร์ในประเทศญี่ปุ่น ดำเนินการพร้อมกับการรับอิทธิพลของศิลปะสมัยใหม่ในยุโรป โดยเฉพาะศิลปะลัทธิประทับใจนิยม (Impressionism) เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทย แม้จะยอมรับอิทธิพลศิลปวัฒนธรรมตะวันตก โดยเฉพาะด้านทัศนศิลป์นั้น ต้องยอมรับว่า บันทึกพระราชนิพนธ์ไกลบ้าน การเสด็จประพาสยุโรปของสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงและข้าราชการบริหารชั้นสูง พบว่า ทรงโปรดศิลปะแนวคลาสสิคที่เน้นแบบแผนเคร่งครัด มากกว่าศิลปะสมัยใหม่

ขณะเดียวกัน เป็นเรื่องที่ต้องค้นหาคำตอบกันต่อไปว่า เหตุใดพิพิธภัณฑ์ศิลปะในความหมายที่เน้นความเป็นศิลปร่วมสมัยจึงไม่เกิดขึ้น และเมื่อถึงเวลาเกิดขึ้น พิพิธภัณฑ์ศิลปะร่วมสมัยโดยการสนับสนุนของรัฐบาลก็เพิ่งเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2520 หากเปรียบเทียบการเกิดพิพิธภัณฑ์ศิลปะในประเทศญี่ปุ่นที่สนับสนุนโดยรัฐบาลครั้งแรก ในปี พ.ศ.2473 ก็เกิดพิพิธภัณฑ์ศิลปะโอฮารา ตามมา

ที่สำคัญยิ่ง คือ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในประเทศญี่ปุ่น นั่นคือ ในปี พ.ศ.2494 ได้เกิดกฎหมายพิพิธภัณฑ์ (Museum Law) ขึ้นครั้งแรก ในประเทศญี่ปุ่น กฎหมายฉบับนี้ ได้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้วงการศิลปร่วมสมัยเติบโตพัฒนาตามมาอย่างไม่เคยเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นมาก่อน ในปีเดียวกันก็เกิดพิพิธภัณฑ์ศิลปะบริจด์สโตนในกรุงโตเกียว และพิพิธภัณฑ์ศิลปะสมัยใหม่แห่งชาติในกรุงโตเกียว

พิพิธภัณฑ์ทั้ง 3 แห่ง ได้แสดงบทบาทที่โดดเด่น ให้การสนับสนุนศิลปะสมัยใหม่ลัทธิประทับใจนิยม และลัทธิประทับใจนิยมยุคหลัง ด้วยการนำผลงานศิลปะดังกล่าวจากประเทศยุโรป มาเปิดแสดงให้ประชาชนได้ชม ขณะเดียวกัน ได้เกิดศักยภาพใหม่ในกระบวนการจัดการนิทรรศการที่มีประสิทธิภาพตามกฎหมายพิพิธภัณฑ์ที่บังคับใช้ในปี พ.ศ.2494 โดยส่วนหนึ่งของกฎหมาย กำหนดให้พิพิธภัณฑ์ต้องมีภัณฑารักษ์ (ญี่ปุ่นเรียกว่า กากูเกอิน) กำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ กำหนดให้ผู้เชี่ยวชาญ เจ้าหน้าที่ติดตามความเคลื่อนไหววงการศิลปะ การสร้างสรรค์ศิลปะ กระบวนการจัดนิทรรศการศิลปะ ฯลฯ อันถือเป็นจุดเริ่มต้นของการก้าวสู่มาตรฐานพิพิธภัณฑ์ในเชิงสากล

ต่อมาในปี พ.ศ. 2512 มีการสร้างอาคารใหม่ สำหรับพิพิธภัณฑ์ศิลปะสมัยใหม่แห่งชาติ และในปี พ.ศ.2518 ได้มีการก่อสร้างสถานที่แห่งใหม่ คือ พิพิธภัณฑ์ศิลปะของมหานครโตเกียว (Tokyo Metropolitan Museum) ขึ้น

ที่สำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์พิพิธภัณฑ์ศิลปะในประเทศญี่ปุ่นอีกช่วงเวลาหนึ่ง คือ หลังปี พ.ศ.2513 เศรษฐกิจในญี่ปุ่นมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว ทั้งในเมืองหลวงและหัวเมืองใหญ่ทั่วประเทศ ได้กลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดพิพิธภัณฑ์กระจายไปในขอบเขตทั่วประเทศ ปัจจุบันญี่ปุ่นมีพิพิธภัณฑ์ศิลปะหรือแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้านหอศิลป์ 565 แห่ง และหากรวมพิพิธภัณฑ์หอศิลป์ขนาดเล็กทั่วประเทศ มีจำนวนมากกว่า 3,000 แห่ง

หากเปรียบเทียบกับประเทศไทยในวันนี้ หลังจากที่ประเทศทั้ง 2 เข้าสู่ยุคแห่งการปฏิรูปในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน แต่เมื่อถึงวันนี้ไม่ต้องคำนึงถึงพิพิธภัณฑ์ในเชิงคุณภาพ ที่ญี่ปุ่นไม่ได้ด้อยไปกว่าประเทศมหาอำนาจ แต่พูดเพียงปริมาณ ประเทศไทยนับว่า มีจำนวนพิพิธภัณฑ์ศิลปะสมัยใหม่เทียบกับประเทศญี่ปุ่นเป็นจำนวนที่ต้องเรียกว่า ห่างไกลกันมาก

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่น่าสนใจจากการลงพื้นที่จริงของผู้วิจัยเกี่ยวกับประเภทหรือชนิดของพิพิธภัณฑ์ในญี่ปุ่นมีอยู่ 4 ประเภท กล่าวคือ

ประเภทแรก พิพิธภัณฑ์ระดับชาติ (National Museums) ที่มีกระทรวงวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานควบคุมดูแล อีกนัยหนึ่งก็คือเป็นบทบาทของรัฐบาลกลางโดยตรง

ประเภทที่ 2 พิพิธภัณฑ์ของรัฐบาลท้องถิ่น (Museums of Prefecture of City) ถือเป็นพิพิธภัณฑ์ระดับเมือง ที่มีกรรมการระดับจังหวัด เป็นผู้ดูแลบริหารจัดการ

ประเภทที่ 3 พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จัดตั้งโดยมูลนิธิ (Public Foundation Museums) พิพิธภัณฑ์ประเภทนี้ถือเป็นความร่วมมือระหว่างรัฐบาลกับเอกชน ครึ่งต่อครึ่ง โดยระบบนี้ ขณะนี้ ในทรรศนะของภัณฑารักษ์บางคนในมูลนิธิญี่ปุ่นเห็นว่า เป็นรูปแบบที่ดีสำหรับปัจจุบัน

ประเภทที่ 4 พิพิธภัณฑ์ส่วนบุคคล (Private Museums) ซึ่งมักจะเป็นของคนมีฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นของนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ แล้วจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ส่วนตัวขึ้น เช่น พิพิธภัณฑ์ศิลปะร่วมสมัยวาตาเลี่ยม (Watari-Um) พิพิธภัณฑ์ศิลปะของศูนย์ไอซีซี (Intercommunication Center) เป็นต้น

นอกจากนั้น การจัดตั้งองค์กรพิพิธภัณฑ์ที่เป็นแบบมาตรฐาน ฐานของการจัดการองค์กรที่สำคัญ จะต้องประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนแรก งานด้านบริหาร (Administration Department) ส่วนที่สองเป็นส่วนงานรับผิดชอบด้านภัณฑารักษ์ (Curatorial Department) และส่วนที่ 3 คือ ส่วนที่รับผิดชอบด้านการให้การศึกษา (Educational Department)

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น ผู้วิจัยขอเสนอกรณีตัวอย่างของพิพิธภัณฑ์ประเภทต่าง ๆ ดังนี้

3.1.1 พิพิธภัณฑ์ศิลปะระดับชาติ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ศิลปกรรมร่วมสมัยแห่งกรุงโตเกียว (Museum of Contemporary Art, Tokyo) ถือเป็นพิพิธภัณฑ์ศิลปะระดับชาติ (National Museum) ของรัฐบาลกลางที่สมบูรณ์แบบมากแห่งหนึ่ง พิพิธภัณฑ์ศิลปะหรือแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตแห่งนี้สูง 6 ชั้น และชั้นใต้ดินอีก 2 ชั้น พื้นที่ใช้สอยในอาคาร 6 ชั้น 33,000 ตารางเมตร เป็นพื้นที่สำหรับการแสดงผลงานถาวร 3,000 ตารางเมตร เป็นพื้นที่สำหรับนิทรรศการหมุนเวียน 4,000 ตารางเมตร นอกนั้น เป็นพื้นที่ใช้สอยที่เกี่ยวข้อง ที่ส่งเสริมบทบาทของพิพิธภัณฑ์ ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ศูนย์นวัตกรรมเพื่อศิลปะ ห้องประชุมสัมมนา ร้านค้าย่อยของพิพิธภัณฑ์ ร้านอาหาร มุมกาแฟ เป็นต้น พิพิธภัณฑ์ศิลปกรรมร่วมสมัยแห่งนี้ใช้ทุนในการลงทุนก่อสร้างที่มากถึง 4.5 หมื่นล้านเยน

บทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ที่สำคัญ 5 ด้าน คือ การจัดนิทรรศการหมุนเวียน การจัดนิทรรศการผลงานสะสมซึ่งเป็นนิทรรศการถาวร การสร้างฐานข้อมูลด้านศิลปะในลักษณะเป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสาร บทบาทด้านการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ ให้การศึกษาแก่ประชาชน (Educational Activities) และบทบาทที่สำคัญบทบาทสุดท้ายคือด้านการวิจัย (Research Activities)

ส่วนการบริหารจัดการ องค์กรมีโครงสร้างการแบ่งงานที่ชัดเจน โดยแบ่งงานความรับผิดชอบออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ คือ ส่วนงานบริหารจัดการ ส่วนงานนิทรรศการ และส่วนงานการให้ศึกษา

นี่คือข้อมูลเบื้องต้นจำนวนหนึ่งที่อาจจะก่อให้เกิดคำถามต่าง ๆ ตามมามากมาย

ประเทศญี่ปุ่นมีฐานคิดอย่างไร ทำไมจึงลงทุนสร้างพิพิธภัณฑ์ศิลปะร่วมสมัยแห่งโตเกียวด้วยเงินมากมายมหาศาล ทำไมไม่นำเงินภาษีประชาชนก้อนนี้ไปลงทุนด้านอื่น ทำไมจึงไม่มีนักการเมืองออกมาต่อต้านการสร้างพิพิธภัณฑ์ศิลปะ ทำไมประชาชนไม่ออกมาเดินขบวนต่อต้านคัดค้านการก่อสร้างหอศิลปร่วมสมัย

สำหรับเรื่องของพิพิธภัณฑ์ศิลปะร่วมสมัยแห่งโตเกียว ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า ที่ผ่านมาญี่ปุ่นทำทุกอย่างเพื่อให้เท่าทันโลกตะวันตก และญี่ปุ่นสามารถทำได้ แต่ในวันนี้ ญี่ปุ่นเหมือนจะกำลังทำทุกอย่างเพื่อเอาชนะตะวันตก โดยเฉพาะกรณีเรื่องศิลปะ ไม่เพียงแต่ผลงานที่อยู่ภายในอาคาร ที่ญี่ปุ่นยอมลงทุนซื้อผลงานศิลปะสมัยใหม่ ผลงานศิลปะร่วมสมัยที่มีชื่อเสียงจากศิลปินตะวันตกด้วยเป็นจำนวนมหาศาล โดยสะสมไว้ในหลายพิพิธภัณฑ์ ญี่ปุ่นกำลังผลักดันศิลปินญี่ปุ่นเข้าสู่เวทีโลกศิลปะพร้อมกันไปด้วย

การก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ในหลายแห่ง ญี่ปุ่นกำลังแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการออกแบบสถาปัตยกรรม ความก้าวหน้าทางโครงสร้างสถาปัตยกรรม ความเชี่ยวชาญของวิศวกร ความทันสมัยของเทคโนโลยีชั้นสูง ที่แสดงความนัยว่า ญี่ปุ่นมีความทันสมัยไม่แพ้ใครในโลกนี้ อีกทั้งมีลักษณะของตัวเองแฝงอยู่ โดยรากเหง้าของปรัชญาตะวันออกที่มีธรรมชาติ น้ำ หิน ไม้ ความเรียบง่าย สะอาด สงบ ที่สามารถพบเห็นได้ แม้ในวัดโรอันจิ (Ryoanji Temple) และอีกหลายวัดในโตเกียว ซึ่งถูกถอดจิตวิญญาณ มาใส่ไว้ในงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ หรือหลังสมัยใหม่ได้อย่างกลมกลืน

3.1.2 พิพิธภัณฑ์ศิลปะของรัฐบาลท้องถิ่น ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ศิลปะแห่งเมืองนาโกยา เริ่มก่อสร้างในปี พ.ศ. 2528 เสร็จสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2530 และเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อ 22 เมษายน พ.ศ. 2531

พิพิธภัณฑ์ศิลปะแห่งนาโกยา ประกอบด้วยพื้นที่สำหรับผลงานสะสม พื้นที่สำหรับการจัดนิทรรศการหมุนเวียน พื้นที่ห้องประชุมที่เอื้อประโยชน์หลายอย่าง พื้นที่ห้องสมุดและพื้นที่ชมวิดีทัศน์ ซึ่งมีทั้งผลงานของศิลปิน ผลงานประวัติศาสตร์ศิลปะสำหรับผู้สนใจ สามารถนั่งชมได้ตลอดเวลา

นโยบายหลักในการสะสมผลงานศิลปะ (collection policy) ของพิพิธภัณฑ์ศิลปะแห่งนาโกยา มี 4 ประการ ได้แก่

ประการแรก เป็นผลงานของศิลปินญี่ปุ่นและศิลปินตะวันตกที่ได้รับผลสะเทือนทางความคิด ขณะศึกษาร่วมกันอยู่ในปารีส เช่น โมดิก์ลิอานี (Amedeo Modigliani) ในผลงานชื่อ เด็กผู้หญิงถักผมเปีย ส่วนฟูจิตะ (Tsuguharu Fujita) มีผลงานชื่อ ภาพเขียนตัวเอง เป็นต้น

ประการที่ 2 เป็นผลงานของศิลปินเม็กซิกัน ยุคฟื้นฟูใหม่

ประการที่ 3 เป็นผลงานศิลปะของศิลปินที่มีภูมิลำเนาอยู่ในนาโกยา ทำงานด้านศิลปะสมัยใหม่ หรือศิลปะร่วมสมัย

ประการที่ 4 เป็นผลงานศิลปกรรมร่วมสมัยของศิลปินทั้งชาวญี่ปุ่นและไม่ใช่ชาวญี่ปุ่น

อย่างไรก็ตาม หลายส่วนก็มีแนวคิดที่ไปในทางเดียวกันกับหลายพิพิธภัณฑ์ แต่มีบางประเด็นที่นับว่า น่าสนใจ คือ

การจัดนิทรรศการหมุนเวียน พิพิธภัณฑ์ยึดถือความต้องการของประชาชนเป็นหลัก ประชาชนญี่ปุ่นชอบและสนใจศิลปินที่มีชื่อเสียง เช่น ผลงานศิลปะสมัยใหม่ของ มาร์ค ชากาลล์ (Marc Chagall) ปิคัสโซ (Pablo Picasso) พิพิธภัณฑ์ดำเนินการ และประชาชนให้ความสนใจเข้าชมเป็นจำนวนมาก แม้เสียเงินค่าใช้จ่ายสูง พิพิธภัณฑ์แก้ปัญหาด้วยการรับงบประมาณจากรัฐบาลท้องถิ่นที่จัดสรรงบประมาณจัดนิทรรศการหมุนเวียน 95 ล้านเยนต่อปี ในขณะที่การจัดนิทรรศการแต่ละครั้ง ใช้งบประมาณตั้งแต่ 18 ล้านเยน ถึง 200 ล้านเยน

ดังนั้น เมื่อต้องจัดนิทรรศการตอบสนองความต้องการของประชาชน ที่ต้องการชมผลงานของศิลปินที่มีชื่อเสียง ในการจัดนิทรรศการเนื่องในวาระครบรอบ 10 ปี ของพิพิธภัณฑ์ ก็ได้นำผลงานของปิคัสโซมาแสดงให้ประชาชนได้ชม

เมื่องบประมาณไม่พอ พิพิธภัณฑ์ร่วมมือกับสื่อมวลชนหนังสือพิมพ์หรือโทรทัศน์ ญี่ปุ่นมีลักษณะพิเศษคือ สื่อมวลชนสนับสนุนศิลปะ นับเป็นเรื่องหนึ่งที่ต่างประเทศต่างแปลกใจกับสื่อมวลชนญี่ปุ่นมาก

การร่วมมือกับสื่อมวลชนนั้นมีข้อดีและข้อเสียหลายข้อ ดีทั้งในเรื่องการหาแหล่งเงินทุนสนับสนุน การมีบทบาทในการวางแผนจัดการ การโฆษณาประชาสัมพันธ์ แต่สื่อมวลชนมีข้ออ่อน ที่ไม่สนใจเรื่องคุณภาพของผลงาน และต้องการเป็นผู้นำในการคิดวางแผนดำเนินการ โดยถือว่าเป็นผู้หาทุนสนับสนุนได้มากกว่างบประมาณที่รัฐบาลท้องถิ่นจัดสรรให้

พิพิธภัณฑ์ศิลปะแห่งนาโกยา จัดนิทรรศการหมุนเวียน ปีละ 4 ครั้ง มีทั้งนิทรรศการศิลปะสมัยใหม่และศิลปะร่วมสมัย นอกจากนั้นพิพิธภัณฑ์ให้โอกาสกับกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่ด้อยโอกาส เข้ามาสัมผัสผลงานศิลปะ เช่น ผู้พิการ สามารถเข้ามาชมผลงานศิลปะพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ได้ อาคารพิพิธภัณฑ์ศิลปะ ได้ออกแบบเพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการได้เข้าชมผลงาน ดุจเช่นบุคคลทั่วไปที่มีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน ทั้งมีการจัดนิทรรศการศิลปะให้เฉพาะกับคนที่พิการทางสายตา ด้วยการนำศิลปะประเภทจับต้องลูบคลำได้มาให้กับคนพิการได้สัมผัส

นอกเหนือจาก นิทรรศการหมุนเวียนอันเป็นผลงานสะสมของพิพิธภัณฑ์ ยังมีนิทรรศการที่น่าสนใจอีก 2 นิทรรศการ ได้แก่

- นิทรรศการหมุนเวียนของศิลปินชาวอเมริกันที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในวงการศิลปะร่วมสมัยมากคนหนึ่ง คือ เจมส์ เทอร์เรลล์ (James Turrell) จัดเป็นนิทรรศการที่ได้รับความสนใจจากผู้ชมเป็นจำนวนมาก
- นิทรรศการศิลปะของนักศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยนาโกยา (Nagoya University of Arts) ในด้านศิลปะมีการเรียนการสอนหลายสาขาวิชา เช่น สาขาวิชาจิตรกรรมญี่ปุ่น (Japanese painting) สาขาจิตรกรรมสีน้ำมัน (Oil painting) สาขาวิชาภาพพิมพ์ (Print making) สาขาวิชาประติมากรรม (Sculpture) สาขาวิชาออกแบบอุตสาหกรรม (Industrial Design) สาขาวิชาออกแบบบริเวณว่าง (Space Design) สาขาวิชาออกแบบทัศนศิลป์ 1 (Visual Design I) สาขาวิชาออกแบบทัศนศิลป์ 2 (Visual Design II) สาขาวิชาออกแบบเครื่องปั้นดินเผา

(Ceramic Design) สาขาวิชาออกแบบเครื่องประดับโลหะ (Metal Design) สาขาวิชาออกแบบลายผ้า (Textile Design) เป็นต้น

3.1.3 พิพิธภัณฑ์ศิลปะที่เป็นความร่วมมือระหว่างรัฐบาลกับเอกชน ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ศิลปะแห่งเทศบาลโตโยตา (Toyota Municipal Museum of Art) โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

พิพิธภัณฑ์ศิลปะแห่งเทศบาลโตโยตา เริ่มก่อสร้างในปี พ.ศ. 2536 เสร็จในปี พ.ศ. 2538 ใช้งบประมาณในการก่อสร้างประมาณ 12,276 ล้านเยน พื้นที่ใช้สอยในอาคาร 11120.75 ตารางเมตร

กิจกรรมพื้นฐานของพิพิธภัณฑ์ คือ การจัดนิทรรศการ ทั้งนิทรรศการถาวร และนิทรรศการหมุนเวียนที่ผ่านการคัดสรร การจัดนิทรรศการถือเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์การเรียนรู้และมีประสบการณ์ด้านสุนทรียะโดยตรงระหว่างผู้ชมกับผลงานที่ปรากฏเบื้องหน้า

กิจกรรมอีกด้านหนึ่ง คือ กิจกรรมด้านการให้การศึกษาของพิพิธภัณฑ์ต่อผู้ชมในระดับต่างๆ กัน ซึ่งขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยคิดว่า ในเรื่องนี้ พิพิธภัณฑ์หลายแห่งต่างให้ความสำคัญคล้ายกัน หากประชาชนมีความรัก เข้าใจ เห็นคุณค่าของศิลปะ จะส่งผลสะท้อนกลับมาสู่การพัฒนาศิลปะ ทั้งนี้ มิได้หมายเฉพาะประชาชนทั่วไปหรือระดับผู้ใหญ่เพียงด้านเดียว เด็กและเยาวชนก็ถือเป็นเป้าหมายที่สำคัญด้วย แต่เมื่อกลับมามองการสร้างความรู้ความเข้าใจต่อเด็กและเยาวชนในประเทศไทย คนให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องศิลปะแก่เด็ก ควรจะต้องรู้เรื่องเด็ก พัฒนาการของเด็ก จิตวิทยา กระบวนการถ่ายทอดความรู้

ด้วย ไม่ใช่คนสร้างงานศิลปะหรือศิลปินเท่านั้นที่จะอธิบายงานให้กับเด็กได้อย่างเชี่ยวชาญกว่าใคร

นอกจากนั้น มีกิจกรรมอื่นๆ อีก ได้แก่ การจัดห้องสมุดเพื่อการศึกษาค้นคว้า การจัดส่วนศึกษาโดยเครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์ การจัดห้องสำหรับบรรยายที่มีความทันสมัย การจัดอบรมปฏิบัติการ การส่งเสริมกิจกรรม ร้านขายของที่ระลึก ตลอดจนห้องอาหารสำหรับผู้มาชื่นชมผลงาน

การจัดโครงสร้างองค์กรในการบริหารพิพิธภัณฑ์ศิลปะแห่งเทศบาลโตโยตา มีส่วนคล้ายคลึงกับพิพิธภัณฑ์อื่น ๆ ที่พัฒนาก้าวหน้าแล้ว

อย่างไรก็ตาม คิตากาวา (Tomoaki Kitakawa) ได้ให้ข้อมูลต่อผู้วิจัยตอนหนึ่งว่า การจัดนิทรรศการแต่ละครั้ง พิพิธภัณฑ์พยายามรักษาปรัชญาหรือแนวความคิดหรือจุดยืนที่เป็นของพิพิธภัณฑ์ แต่การจัดนิทรรศการหมุนเวียนที่จัดปีละ 4 ครั้ง ควบคู่ไปกับการจัดนิทรรศการถาวรเป็นงานหนักมาก บางครั้งจำเป็นต้องเช่านิทรรศการที่ต้องลงทุนเสียเงินค่าเช่ามาจัดแทน

อีกเรื่องหนึ่งที่เป็นความเห็นขัดแย้งระหว่างเทศบาลกับพิพิธภัณฑ์ คือ เรื่องการวัดความสำเร็จของงานนั้น เทศบาลจะวัดจำนวนผู้เข้าชม ในขณะที่คนทำงานรับผิดชอบการบริหารจัดการ ให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพมากกว่าจำนวนผู้ชม

ความเห็นที่เมื่อถึงที่สุดแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าทั้ง 2 ส่วน ไม่สามารถแยกออกจากกันโดยเด็ดขาดได้

ในการนี้ มีเรื่องที่บ่งบอกถึงความเป็นญี่ปุ่นอีกเรื่องหนึ่ง นั่นคือ พิพิธภัณฑ์ศิลปะแห่งเทศบาลโตโยตา ขณะนี้กำลังงานแผนเตรียมการล่วงหน้า เพื่อก้าวสู่ศตวรรษที่ 21 แล้ว

ผลงานสะสมของพิพิธภัณฑ์ในห้องนิทรรศการถาวร กล่าวได้ว่า พิพิธภัณฑ์แห่งนี้เป็นอีกพิพิธภัณฑ์หนึ่งของญี่ปุ่น ที่ซื้อผลงานศิลปะที่มีชื่อเสียง และผลงานชิ้นสำคัญ เข้ามาอยู่ในพิพิธภัณฑ์เป็นจำนวนมาก

เมื่อศึกษาผลงานนิทรรศการในส่วนของห้องนิทรรศการถาวรแล้ว จะพบผลงานของฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon) ซอง ดูบูเฟท์ (Jean Dubuffet) โจอัน มิโร (Joan Miro) กุสตาฟ คลิมท์ (Gustav Klimt) ออสการ์ โคคอชกา (Oskar Kokoschka) ยาคอเมตี (Giacometti) เดอ คูนนิง (Willem de Kooning) บรันคูซี (Brancusi) และอีกมากมาย โดยมีผลงานของศิลปินญี่ปุ่นที่มีชื่อเสียง ติดตั้งผลงานร่วมอยู่ด้วย

นอกจากนั้น มีนิทรรศการการออกแบบเก้าอี้นั่ง ชิ้นสำคัญจำนวน 100 ชิ้น ที่เป็นนิทรรศการหมุนเวียน ผลงานดังกล่าวมีการจัดกลุ่มผลงานการออกแบบเก้าอี้ไว้ 6 กลุ่ม ได้แก่ การออกแบบกลุ่ม Technology กลุ่ม Construction กลุ่ม Reduction กลุ่ม Organic Design กลุ่ม Decoration และ กลุ่ม Manifesto

กล่าวโดยสรุป พิพิธภัณฑ์ศิลปะแห่งเทศบาลโตโยตา สะท้อนความจริงข้อหนึ่งที่ว่า เมื่อใดที่อำนาจเงินประสานกับอำนาจสติปัญญา บวกกับอำนาจแห่งศรัทธาความเชื่อมั่นแล้ว ญี่ปุ่นจะต้องเป็นอย่างนี้ เป็นอย่างอื่นนอกจากนี้ไม่ได้

3.1.4 พิพิธภัณฑ์ศิลปะส่วนบุคคล ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ศิลปะร่วมสมัย วาตาเรียม โดยมีข้อมูลที่น่าศึกษา ดังนี้

พิพิธภัณฑ์ศิลปะร่วมสมัยวาตาเรียม ได้รับการออกแบบจากสถาปนิกชาวสวิตเซอร์แลนด์ ชื่อ มาริโอ บอททา (Mario Botta) แบบของสถาปัตยกรรมดูคล้ายกับได้รับแรงบันดาลใจจากสถาปัตยกรรมสมัยโรมันเนส โดย มาริโอ บอททา หวังว่า นอกจากจะสนองเป้าหมายการเป็นพิพิธภัณฑ์แล้ว เมื่อดูจากภายนอกยังเป็นความเป็น “ประติมากรรมสิ่งก่อสร้าง” (Architecture Sculpture) อีกด้วย พิพิธภัณฑ์ศิลปะร่วมสมัยแห่งนี้ สร้างเสร็จและเปิดใช้ในเดือนกันยายน ปี พ.ศ. 2530

พิพิธภัณฑ์เอกชนแห่งนี้เป็นของคุณวาตาริ อายุ 70 ปี มีบทบาทด้านศิลปะมานานกว่า 30 ปี และถือว่าเป็นผู้บุกเบิกและมีบทบาทผลักดันสนับสนุนศิลปะมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 โดยพิพิธภัณฑ์เอกชนเป็นรูปแบบหนึ่งของหอศิลป์ในญี่ปุ่น และพิพิธภัณฑ์แบบนี้เกิดขึ้นจากครอบครัวของคนมีเงินหรือมีฐานะดี

วาตาริเป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดี และเป็นผู้มีฐานะที่นำเงินมาสร้างพิพิธภัณฑ์สะสมผลงานศิลปะที่มีชื่อเสียง โดยสะสมผลงานศิลปินต่างประเทศ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 ถึงปัจจุบัน มีจำนวนผลงานมากกว่า 500 ชิ้น โดยทุกปี จะมีการแสดงผลงานสะสมดังกล่าวครั้งหนึ่ง

สำหรับผลงานสะสมของพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ เช่น ผลงานของแอนดี วอร์โฮล (Andy Warhol) เรเน มากริทท์ (Rene Magritte) โรเบิอร์ท เราส์เชนเบอร์ก (Robert Raushenberg) คีธ ฮาริ่ง (Keith Haring) ฯลฯ

นอกจากนั้น ข้อมูลที่ได้จากภัณฑารักษ์ คือ พิพิธภัณฑ์แห่งนี้จัดนิทรรศการปีละ 4 ครั้ง แต่ละครั้งใช้เวลา 8 -10 สัปดาห์ กิจกรรมสำคัญของพิพิธภัณฑ์ ไม่เพียงแต่การจัดนิทรรศการ แต่มีกิจกรรมอื่นๆ อีก เช่น ในรอบ7 ปีที่ผ่านมามีการจัดบรรยายให้ความรู้และจัดกิจกรรมในรูปการปฏิบัติการมากกว่า 150 ครั้ง ให้กับคนหลายระดับหลายอาชีพตลอดจนนักการเมือง เป็นต้น

ภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ นอกจากสถานที่ที่ออกแบบไว้สำหรับการจัดนิทรรศการหมุนเวียน ตั้งแต่ชั้น 2-4 แล้ว ชั้นล่างสุดเป็นชั้นที่สร้างสีสันและมีเสน่ห์ที่ดึงดูดใจ กล่าวคือ เป็นส่วนที่ขายสินค้าที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ มีภาพโปสการ์ดงานศิลปินมากกว่า 1 หมื่นแบบ สินค้าจากพิพิธภัณฑ์ศิลปะสมัยใหม่ในนิวยอร์ค หนังสือศิลปะประเภทต่าง ๆ จากต่างประเทศขายมากกว่า 6,000 เรื่อง ของที่ระลึก ของที่ทำด้วยมือของศิลปินและอื่น ๆ อีกมากมาย

สิ่งที่เป็นความภาคภูมิใจของพิพิธภัณฑ์อีกอย่างหนึ่ง คือ การดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือวิชาการทางศิลปะและผลิตวิดีทัศน์ เผยแพร่ต่อสาธารณชน ที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าของคนในวงการศิลปะ ภัณฑารักษ์ และศิลปิน โดยมีหนังสือประเภทตำราพิมพ์จำหน่ายแล้ว 11 เรื่อง และวิดีทัศน์ 17 ชุด

รายละเอียดเหล่านี้ คือ การแสดงบทบาทของพิพิธภัณฑ์เอกชนแห่งนี้ ที่มีชีวิตชีวา น่าสนใจยิ่ง

ในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยกับคณะเดินทางไปพิพิธภัณฑ์วาตาเรียม เป็นช่วงเวลาของการแสดงนิทรรศการผลงานศิลปกรรมชุด “Poetics Project” โดยศิลปิน 2 คน ได้แก่ โทนี เอาว์สเลอร์ (Tony Oursler)

และ ไมค์ เคลลีย์ (Mike Kelly) ศิลปินทั้งสองได้อาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่ไม่ว่าจะเป็นวิดีโอ คอมพิวเตอร์ การผสมผสานประเภทของศิลปะแขนงต่าง ๆ การให้ผู้ชมมีส่วนร่วมในผลงาน การผสมผสานมิติในการรับรู้ ไม่ว่าโดยการดู การฟัง และผัสสะอื่น ๆ อันถือว่า เป็นคลื่นของศิลปร่วมสมัยในศตวรรษนี้เป็นอย่างดี

สำหรับ แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตประเภทหอศิลป์ในสังคมไทย มีหลายประเด็นที่ควรศึกษาวิเคราะห์ แต่ผู้วิจัย ขอพูดถึงเพียงประเด็นเดียว นั่นคือ เราขาดบุคคลในภาคเอกชนที่ประสบความสำเร็จในอาชีพแล้วหันมาสนใจในเรื่องของศิลปกรรมร่วมสมัย ด้วยการสะสมผลงานศิลปะที่มีคุณค่าและมีความหมายทางประวัติศาสตร์ ที่เป็นผลงานที่ได้รับการคัดสรรเพื่อการสะสม จากความเชี่ยวชาญของตัวเอง และจากมืออาชีพ เพื่อเป็นหลักประกันคุณภาพของผลงานในระยะยาว ในปัจจุบันนี้ แม้วัฒนธรรมการสะสมของผู้ที่ประสบความสำเร็จจะเริ่มมีเกิดขึ้นแต่ก็ยังอยู่ในวงจำกัด จำกัดทั้งจำนวนคน จำกัดทั้งวิสัยทัศน์ในการสะสมเฉพาะผลงานศิลปินในประเทศเพียงด้านเดียว บางครั้งเป็นเพียงงานศิลปะเพื่อพาณิชย์ เป็นภาพประกอบหรือเป็นศิลปะที่ตายแล้ว ในขณะที่ คนญี่ปุ่นที่ประสบความสำเร็จอย่างวาตาริ และอีกหลายคนกล้าคิดที่จะซื้อ “ผลงานศิลปะ” จากศิลปินต่างประเทศที่ส่งผลสะท้อนกลับในระยะยาวทั้งโดยส่วนตัวและสังคมญี่ปุ่นโดยองค์รวม

กล่าวโดยสรุป ญี่ปุ่นถือเป็นประเทศที่น่าศึกษาในหลายกรณี โดยเฉพาะ กรณีการสนับสนุนแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่หลากหลายองค์ความรู้และส่งเสริมระบบการเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบ ซึ่งผลของการส่งเสริมดังกล่าว ได้ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพของคน

ต่อการพัฒนาประเทศในโลกของการแข่งขัน แม้การแข่งขันจะนำมาซึ่งปัญหาหลาย ๆ ด้าน แต่มนุษย์พยายามหาทางออกเพื่อให้การแข่งขันมีเส้นทางไปสู่ทิศทางที่สร้างสรรค์และยกระดับคุณภาพของชีวิตมากขึ้น

3.2 กรณีศึกษาหอศิลป์ในประเทศสหรัฐอเมริกา

ข้อมูลจากเอกสาร ร่างนโยบายและแผนศิลปะแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 2 ได้ศึกษานโยบายและแผนศิลปะแห่งชาติของประเทศสหรัฐอเมริกาไว้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะประเด็นวิสัยทัศน์ในการส่งเสริมวงการศิลปะและศิลปศึกษานั้นสรุปได้ว่า..ผู้นำสหรัฐอเมริกาได้ตระหนักถึงความสำคัญในการส่งเสริมศิลปะในสหรัฐอเมริกานับตั้งแต่การก่อตั้งประเทศ โดยในเวลาต่อมาได้มีการก่อตั้งกองทุนต่อยอดเพื่อสนับสนุนกิจกรรมด้านศิลปะแห่งชาติ (The National Endowment for the Arts : NEA) ในสมัยประธานาธิบดีลินคอล์น บี. จอห์นสัน (Lyndon B. Johnson) โดยกำหนดวิสยทัศน์ในการส่งเสริมวงการศิลปะและศิลปศึกษาในสหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. 2538 ว่ารัฐต้องส่งเสริมและอำนวยความสะดวกการฝึกปฏิบัติและการเรียนรู้ทางด้านศิลปะแก่ประชาชน

นั่นหมายความว่า ฐานคิดที่เป็นแนวนโยบายของรัฐ เป็นฐานคิดที่ส่งเสริมทั้งด้านการปฏิบัติการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ที่ดำเนินควบคู่ไปกับการให้การศึกษาที่มีความหมายทั้งในระบบ นอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัยแก่ประชาชนอย่างชัดเจน และอย่างเป็นรูปธรรม

นอกจากนั้น สหรัฐอเมริกามีฐานคิดหรือกระบวนทัศน์ในการมองพิพิธภัณฑ์ศิลปะหรือหอศิลป์ที่เชื่อมโยงสาธารณชน โดยให้ความสำคัญด้านการศึกษาเรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์ศิลปะเป็นด้านหลัก รายได้หรือผลกำไรเป็นด้านรอง โดยรัฐจะต้องมีหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนฐานคิดในการให้ความสำคัญขององค์ความรู้สะท้อนมุมมองการให้ความสำคัญต่อองค์ความรู้ทางศิลปะกับองค์ความรู้ในศาสตร์อื่นๆอย่างมีวุฒิภาวะ ดังปรากฏในกฎหมายว่าด้วยเป้าหมายการศึกษาของคนอเมริกัน ในศตวรรษที่ 21 (Goal 2000 Educate America Act of 1994) โดยระบุว่า นักเรียนอเมริกันทุกคนต้องผ่านประสบการณ์ในวิชาศิลปศึกษา ซึ่งเป็นวิชาที่มีศักดิ์ศรีเทียบเท่าวิชาหลักอื่นๆ เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และได้จำแนกศิลปศึกษาออกเป็น 2 ระบบหลัก คือ การศึกษาในระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่สำคัญยิ่งที่ทำให้แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต: หอศิลป์ หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะ ในสหรัฐอเมริกา มีฐานการสนับสนุนที่เข้มแข็ง คือ การทำให้ประเด็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นประเด็นทางการเมือง มีความเกี่ยวข้องกับการเมืองระดับชาติ มลรัฐและท้องถิ่น ด้วยการกำหนดให้โครงสร้างทางการเมือง โครงสร้างการบริหารจัดการของชาติ มลรัฐ และท้องถิ่น เกี่ยวข้องกับการเมืองทุกระดับ ซึ่งในที่สุดก็จะเกี่ยวข้องกับการจัดสรรงบประมาณ หรือ การจัดสรรเงินอุดหนุนเพื่อการผลักดันและขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม

ด้วยเหตุนี้ ทำให้มีโครงสร้างสนับสนุนให้มีหน่วยงานอิสระที่ขึ้นตรงต่อประธานาธิบดี อีก 2 หน่วยงาน คือ

1. สำนักงานกองทุนต่อยอดหรือสนับสนุนกิจกรรม ด้านศิลปะแห่งชาติ (National Endowment for the Arts : NEA)

2. สถาบันเพื่อการบริการด้านพิพิธภัณฑ์และ ห้องสมุด (Institute of Museum and Library Service: IMLS)

โดยทั้ง 2 หน่วยงานอิสระ โครงสร้างของกรรมการมีความเชื่อมโยงกับโครงสร้างทางการเมืองระดับชาติ และผู้นำสูงสุด คือระดับประธานาธิบดี ทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม

โดยสรุป แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต: หอศิลป์ หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งการเรียนรู้ในหลายแหล่งการเรียนรู้ของสหรัฐอเมริกา มีรากฐานการพัฒนาที่มั่นคง เพราะมีฐานทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจากยุโรปและมีฐานจากประสบการณ์การก่อร่างสร้างประเทศโดยเฉพาะสงครามกลางเมืองในสหรัฐอเมริกา ที่ส่งผลทำให้กระบวนการต่อสู้หรือศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และศักดิ์ศรีของวัฒนธรรม มีความเข้มแข็งและมีความหลากหลายตามแบบวิถีชีวิตอเมริกันสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

เพื่อเป็นกรณีศึกษาแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอศิลป์หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะในสหรัฐอเมริกา ขอศึกษา 2 กรณีศึกษา คือ

3.2.1. หอศิลป์แห่งชาติ (National Gallery of Art)

3.2.2. พิพิธภัณฑ์ศิลปะ เจ. พอล เจตตี (J . Paul Getty Museum)

3.2.1. หอศิลป์แห่งชาติ (National Gallery of Art)

หอศิลป์แห่งชาติ เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันสมิธโซเนียน (The Smithsonian Institution) สถาบันสมิธโซเนียน มีสถานะตามกฎหมายเป็นองค์กรดูแลกองมรดก ซึ่งมีความหมายหรือจุดมุ่งหมายที่สำคัญดังนี้... (1) เป็นสถาบันที่ไม่ใช่หน่วยงาน ราชการ แต่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาล (2) ภาระหน้าที่สองด้านในการเพิ่มพูนและเผยแพร่ความรู้ด้วยการวิจัย การจัดแสดงนิทรรศการและกิจกรรมอื่นๆ และ (3) ความเป็นพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ ที่ไม่ใช่ผู้มีอำนาจสูงสุด ในระบบงานพิพิธภัณฑ์ของชาติ ถือเป็นกรณีศึกษาที่น่าสนใจ เนื่องเพราะเป็นสถาบันเพื่อการบริการที่เป็นแหล่งการเรียนรู้นอกระบบ นอกรั้วโรงเรียน เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับสาธารณชน โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลกลาง แต่มีความเป็นอิสระในเชิงการบริหารจัดการที่หลุดพ้นจากระบบราชการ

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่เป็นรายงานประจำปีของสถาบัน มีข้อสรุปที่น่าสนใจดังนี้

รายงานประจำปี พ.ศ. 2546 ของสถาบัน สรุปว่า “สถาบันสมิธโซเนียน เป็นพิพิธภัณฑ์และศูนย์วิจัยที่ใหญ่ที่สุดในโลก ประกอบด้วยพิพิธภัณฑ์และห้องจัดแสดง 17 แห่ง และศูนย์วิจัย 9 แห่งทั่วโลก” ในจำนวนพิพิธภัณฑ์ 17 แห่งนั้น จำนวน 9 แห่ง ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ประจำกรุงวอชิงตัน ดี ซี และตั้งอยู่เรียงรายสองฟากของแนชั่นนัลมอลล์ (National Mall) ซึ่งเป็นสวนสาธารณะ ขนาดใหญ่ ทอดตัวจากปลายด้านหนึ่งที่จรดตึกรัฐสภา ไปยังปลายสุดอีกด้านหนึ่งที่จรดอนุสาวรีย์วอชิงตัน และอนุสรณ์สถานลินคอล์น พิพิธภัณฑ์ 9 แห่งนี้

ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ธรรมชาติแห่งชาติ (Naational Museum of Natural History) พิพิธภัณฑ์การบินและอวกาศแห่งชาติ (Naational Air and Space Museum) พิพิธภัณฑ์มีผู้เข้าชมหนาแน่นที่สุดในโลก ที่เหลือ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์อเมริกัน ศิลปะอัฟริกา ศิลปะเอเชีย ศิลปะสมัยใหม่และอีกแห่งหนึ่งที่กำลังจะเปิดในปลายเดือนนี้ คือ พิพิธภัณฑ์อเมริกันอินเดียนแห่งชาติ ส่วนพิพิธภัณฑ์อีก 6 แห่งที่เหลือ ตั้งอยู่ในบริเวณต่างๆของกรุงวอชิงตัน ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ภาพเหมือนของบุคคลสำคัญ ศิลปะอเมริกัน ประวัติศาสตร์การไปรษณีย์ ส่วนขยายของพิพิธภัณฑ์การบินและอวกาศ พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมชาวอเมริกันเชื้อสายอัฟริกัน นอกจากนั้นมีพิพิธภัณฑ์ อีก 2 แห่ง อยู่ในเมืองนิวยอร์ก คือ พิพิธภัณฑ์การออกแบบคูเปอร์ฮิววิท และศูนย์เฮย์ของพิพิธภัณฑ์อเมริกันอินเดียน และท้ายสุดสถาบันสมิธโซเนียน ได้รับมติจากรัฐสภาให้สร้างพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาวอเมริกันเชื้อสายอัฟริกันขึ้นด้วย ในอนาคต

หากพิจารณาสถิติบางชุด จะช่วยให้เห็นภาพของสถาบันสมิธโซเนียนในปัจจุบันได้ นอกจากพิพิธภัณฑ์ 17 แห่ง และศูนย์วิจัย 9 แห่งแล้ว สถาบันสมิธโซเนียนมีผู้ปฏิบัติงานเกือบ 6,000 คน และมีอาสาสมัครจำนวนพอๆ กัน ทำหน้าที่หลายอย่างตั้งแต่เป็นผู้ช่วยจัดกิจกรรมการศึกษา วิทยากรนำชมไปจนถึงทำวิจัยพื้นฐาน งานของอาสาสมัครเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับการทำงานของสถาบัน ผู้ปฏิบัติงานประจำของสถาบันนั้น ประกอบด้วย นักวิทยาศาสตร์ 500 คน นักวิชาการระดับปริญญาเอกสาขาศิลปะ และมนุษยศาสตร์หลายร้อยคน ทุกปีจะมีผู้เข้าชม 24-28 ล้านคน มีผู้เข้าชมเว็บไซต์

70-80 ล้านคน สถาบันสมิธโซเนียนจัดนิทรรศการเคลื่อนที่หมุนเวียนไปแสดงตามพิพิธภัณฑ์ต่างๆ ทั่วประเทศ ปีละ 200 นิทรรศการ ซึ่งมีผู้เข้าชมอีกราว 4 ล้านคน คลังของวัตถุที่อยู่ในความดูแลของสถาบันประกอบด้วยวัตถุ 14.5 ล้านชิ้น ซึ่งมีทั้งศิลปวัตถุ และวัตถุสิ่งของต่าง ๆ (จำนวนมากเป็นแมลงตัวจิ๋ว) วารสารสมิธโซเนียน มีผู้บอกรับเป็นสมาชิก 2 ล้านคน และมีผู้อ่าน 7.4 ล้านคน ในแต่ละเดือนพิพิธภัณฑ์ของสถาบันไม่เก็บค่าเข้าชม แต่รายได้จากการฉายภาพยนตร์รายการพิเศษต่างๆ การขายอาหาร ขายของที่ระลึก และจัดกิจกรรม

หอศิลป์แห่งชาติ แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตแห่งหนึ่งของสถาบันสมิธโซเนียน มีข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์มาตั้งแต่ ปี พ.ศ.2480 ที่นายแอนดรู ดับบลิว เมลลอน (Andrew W. Mellon) นักการธนาคารที่มีบทบาทในกระทรวงการคลังระดับรัฐมนตรีของ 3 ประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา ได้มอบผลงานศิลปะที่สะสม พร้อมเงินเพื่อสร้างพิพิธภัณฑ์เพื่อการดูแลรักษา เพื่อจัดแสดง ตลอดจน มอบเงินอีกจำนวนหนึ่งเพื่อตั้งกองทุนสำหรับการจัดการดูแล ให้การศึกษา โดยภัณฑารักษ์ ทั้งนี้หอศิลป์แห่งชาติได้เปิดให้ผู้ค้นได้ศึกษา เข้าชมอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2484 เป็นอาคารด้านทิศตะวันตก ต่อมาได้ขยายพื้นที่เพิ่มเติมเป็นอาคารด้านทิศตะวันออก ซึ่งเป็นอาคารศิลปะสมัยใหม่และศิลปะร่วมสมัย ขณะเดียวกัน ขยายพื้นที่เพิ่มเป็นสวนประติมากรรม (Sculpture Garden) ทั้งนี้ หอศิลป์แห่งชาติ มีผลงานสะสมมากถึง 106,000 ชิ้นงาน ประกอบด้วยผลงานด้านจิตรกรรม วาดเส้น ศิลปะภาพพิมพ์ ศิลปะภาพถ่าย ประติมากรรม และสำเนาภาพศิลปะตกแต่งที่แสดงวิวัฒนาการของศิลปะตะวันตก จากยุคกลางจนถึงยุคปัจจุบัน

อาคารหอศิลป์แห่งชาติหรืออาคารด้านทิศตะวันตก ประกอบด้วยผลงานจิตรกรรม ของลีโอนาร์โด ดาวินชี ผลงานของศิลปินซีกโลกตะวันตกอื่นๆ ทั้งผลงานชั้นเยี่ยมของศิลปินดัทช์ ผลงานลัทธิประทับใจนิยมของศิลปินฝรั่งเศส ศิลปินอเมริกัน อังกฤษ สเปน และผลงานศิลปะเยอรมัน ในศตวรรษที่ 15-16 เป็นต้น

ส่วนในอาคารด้านตะวันออก มีผลงานศิลปะของอเล็กซานเดอร์ คาลเดอร์ (Alexander Calder) อองรี มาทิสส์ (Henri Matisse) ฮวน มิโร (Joan Miro) พาโบล ปิคัสโซ (Pablo Picasso) แจคสัน พอลลอค (Jackson Pallock) มาร์ค รอธโก (Mark Rothko และศิลปินผู้มีบทบาทอีกมากมายในศตวรรษที่ 20

ในขณะเดียวกัน บริเวณสวนประติมากรรมมีผลงานประติมากรรมของประติมากรที่มีบทบาทสำคัญหลายคน ผลงานชิ้นสำคัญช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จำนวน 17 ชิ้น ซึ่งเป็นผลงานของ Louise Bogeois, Mark di Suveo, Roy Lichtenstein, Claes Oldenburg, Tony Smith และจากประติมากรที่มีชื่อเสียงอีกหลายคน

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในภาพรวม รายรับรายจ่ายของสถาบันสมิธโซเนียน มีข้อมูลที่น่าสนใจ ดังนี้

ในปี พ.ศ.2546 สถาบันสมิธโซเนียนมีรายรับ 691 ล้านเหรียญ และรายจ่าย 730 ล้านเหรียญ ส่วนที่เป็นรายรับนั้น ร้อยละ 64 มาจากเงินอุดหนุนของรัฐบาลกลาง ร้อยละ 16 มาจากการขอจากกองทุนและทำงานตามสัญญาจ้างของรัฐบาล ร้อยละ 11 เป็นเงินบริจาคจากมูลนิธิสาธารณกุศลต่างๆ ร้อยละ 5 เป็นรายได้จากการลงทุน (จากเงินทุนประเดิมของสถาบันสมิธโซเนียน) และ ร้อยละ 3 เป็น

รายได้จากกิจการธุรกิจ ดังนั้น จะเห็นว่า รายได้หลักของสถาบันมาจากเงินภาษีที่ได้รับอนุมัติจากรัฐสภา แต่ถ้าสถาบันจะพึ่งเงินงบประมาณเพียงอย่างเดียวก็จำเป็นต้องเลิกกิจการบางส่วนและปลดผู้ปฏิบัติงานจำนวนมาก เงินรายได้อีกเกือบร้อยละ 20 ซึ่งเป็นเงินบริจาคจากภาครัฐและเอกชน เงินลงทุนและธุรกิจ จึงจำเป็นต่อการดำเนินงานของสถาบันอย่างยิ่ง และทำให้งานไม่จำกัดอยู่แต่เฉพาะงานอนุรักษ์คลังวัตถุ-จำนวนมหาศาล หากสามารถนำสิ่งเหล่านั้นมาใช้ในรูปแบบที่น่าสนใจรวมทั้งทำโครงการที่แปลกใหม่ต่างๆ และที่สำคัญรายได้ ร้อยละ 20 ช่วยเป็นเงินสำรอง ในกรณีที่เงินงบประมาณจากรัฐบาลไม่เพียงพอกับความจำเป็น ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบ่อย ในยุคที่งบประมาณเพื่อการสนับสนุนงานด้านวัฒนธรรมของรัฐงวดลงเรื่อยๆ

นอกจากรายรับหรือที่มารายได้และรายจ่ายรวมทั้งแนวคิดในการใช้เงินงบประมาณในเชิงรุกตลอดจนแนวโน้มในเรื่องงบประมาณที่ได้รับจากรัฐบาลที่มีแนวโน้มลดลง สะท้อนปัญหาที่อยู่เบื้องหลังที่สะสมติดต่อกันมาเป็นเวลาที่ยาวนาน โดยเฉพาะปัญหาเชิงความคิดที่มีความแตกต่างจนเกิดคำถามถึงบทบาทที่ถูกต้องของรัฐบาลกลางในการสนับสนุนศิลปะ ดังปรากฏอยู่ในบทความเรื่อง “สังคมสนับสนุนศิลปะกันอย่างไร” ซึ่งตีพิมพ์อยู่ในหนังสือเสรีภาพอันเป็นผลมาจากการอภิปรายที่ศูนย์นานาชาติ เพื่อศึกษานโยบายของเศรษฐกิจแห่งนครนิวยอร์ก โดยมีสาระบางตอนที่น่าสนใจของผู้อภิปรายแต่ละคน ดังนี้

ลูอิส แลปแฮม กล่าวว่า แม้ว่าผมไม่ชอบที่จะกล่าวเช่นนั้น แต่ผมเห็นว่าจำเป็นต้องยกเลิกการให้การสนับสนุนทางการเงินของรัฐบาลกลางแก่ศิลปะเสียที แม้ว่าจะมีเจตนารมณ์ที่ดี แต่รัฐบาลกลับไม่รู้ว่า

จะทำตัวเป็นผู้อุปถัมภ์อย่างไร ข้าราชการรู้จักแต่หนุนให้คนผลิตศิลปะเลวๆออกมา หากข้าราชการไปจากแหล่งศิลปได้ก็จะดีทีเดียว เพราะจะทำให้มีโอกาสเกิดยุคฟื้นฟูทางดนตรี จิตรกรรม กวีนิพนธ์ และศิลปแขนงอื่นๆ รัฐต้องแยกการอุปถัมภ์กับการสนับสนุนออกให้ได้ อีกนัยหนึ่งรัฐบาลสามารถสนับสนุนให้มีการแสดงออกทางศิลปะ การสนับสนุนนี้หมายถึง การให้เงินอุดหนุนแก่ห้องสมุด ลดหย่อนค่าส่งงานศิลปะทางไปรษณีย์ แก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับภาษี ให้เงินอุดหนุนแก่โรงเรียนและ สิ่งอื่นๆ ที่รัฐบาลควรทำได้อย่างเหมาะสม ทั้งหมดนี้ตรงกับความเชื่อดั้งเดิมของคนอเมริกันที่ว่า การขยายการเรียนรู้และการขยายตัวของความรู้นั้นเป็นผลดีแก่ชาติบ้านเมือง ยิ่งมีคนอ่านหนังสือมากเท่าใดก็ยิ่งได้ประชาชนที่มีคุณภาพดีขึ้นเท่านั้น ยิ่งมีการถกเถียงกันในที่สาธารณะเท่าใด ก็ยิ่งดีต่อรัฐเท่านั้น ผมเชื่อในของพวกนี้ ผมเชื่อว่ารัฐบาลมีส่วนช่วยได้ แต่เมื่อใดก็ตามที่รัฐบาลเข้ามาเป็นผู้อุปถัมภ์ ผมไม่ชอบใจเลย...

ฮิลตัน แครเมอร์ แสดงความคิดเห็นตอนหนึ่งว่า ในการคำนึงถึงอนาคตของศิลปะจำเป็นที่จะต้องเข้าใจเสียก่อนว่า ศิลปะนั้นหมายถึงอะไร มีอะไรหลายอย่างปะปนกันอยู่ ปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมหลายประเภทถือกันว่าเป็นส่วนประกอบของศิลปะและศิลปศาสตร์ ทั้งนี้ เพราะว่าโครงการของรัฐบาลและมูลนิธิ ตลอดจนโครงการของบรรษัทต่างๆ ที่สนับสนุนศิลปศาสตร์ต่างๆ นั้นมีจำนวนมากขึ้นทุกที จนจำเป็นที่ต้องทำความเข้าใจเสียแต่ต้นว่า อะไรคือสิ่งที่เราต้องการอนุรักษ์และส่งเสริมตามโครงการเหล่านั้น โดยอ้างว่าเป็นการส่งเสริมศิลปะ สิ่งที่เราหมายถึงนั้น อันที่จริงคือวัฒนธรรม

ขั้นสูง เป็นวัฒนธรรมที่มิได้มุ่งเพื่อการค้าและการบริโภค วัฒนธรรมอยู่ได้เพราะปัญญาแห่งการสร้างสรรค์ พลังแห่งการสร้างสรรค์นั้นทำให้มันอยู่มาได้เอง มิได้เกิดขึ้นมาเพราะมีผู้นิยมชมชอบอยู่ตอนที่กำลังเกิดขึ้น เรากำลังพูดถึงความใฝ่ฝันทางศิลปะ ฐานะอันสูงแห่งจิตใจที่แสดงออกมาในรูปของจินตนาการที่ไม่อาจเกิดขึ้นโดยวิธีการอื่นหรือลักษณะอื่น...

สำหรับ เซมวล ลิพแมน แสดงความคิดเห็นและสะท้อนทรรศนะที่แตกต่างจาก ฮิลตัน แครเมอร์ ว่า ในทางด้านทัศนศิลป์รุ่งเรืองอยู่พักหนึ่งภายหลังสงครามโลก ครั้งที่สอง ติดตามด้วย การโหมโฆษณาและความสำเร็จทางตลาด ในเรื่อง “ศิลปสมัยนิยม และทัศนศิลป์” ตลอดถึง การผลิตงานที่เรียกว่า ศิลปแนวคิดหรือปรากฏการณ์ ซึ่งดูจะคลุมเครืออยู่ การแสวงหาแนวทางใหม่ๆ ในขณะนี้ ไม่มีอะไรน่าสนใจ

ผู้อุปถัมภ์จะทำอย่างไร หากว่าในปัจจุบันนี้ผลงานที่เป็นการสร้างสรรค์ไม่ค่อยจะมี หากว่าผลงานที่สูงยิ่งขาดแคลน ควรหรือไม่ที่จะให้เงินอุดหนุนจำนวนเท่าเดิมอยู่อีก แต่กลับเป็นว่าที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้นั้น เงินทุนไม่สามารถสนับสนุนงานที่ดีๆ ได้เลย ต้องเอาไปให้งานประเภทรองๆ

นี้คือ ศิลปในแง่ของการอุปถัมภ์ ในด้านปัญหา คือว่า ศิลปินมีทัศนะอย่างไรต่อการอุปถัมภ์ที่มีอยู่ในทุกวันนี้ ผู้อุปถัมภ์ทางวัฒนธรรมในทุกวันนี้มีตั้งแต่ข้าราชการไปจนถึงนักการเมืองจากภาครัฐบาลถึงบรรษัท จากมูลนิธิไปจนถึงเอกบุคคล ตั้งแต่บุคคลที่รักในศิลปะจนถึงคนที่ให้เงินแก่ศิลปะ แต่ไม่ว่าผู้สนับสนุนจะเป็นผู้ใด เรากำลังมีปัญหาในเรื่องความเอาจริงเอาจังในเรื่องความรู้ และความรู้จักแยกแยะของ

บุคคลที่ให้การสนับสนุนทางวัฒนธรรม ข้อน่าเสียดาย คือว่า ผู้อุปถัมภ์มักต้องการจะให้เงินอุดหนุนตามรสนิยมที่ตนมีอยู่ก่อน หรือตามความเป็นจริง ผู้อุปถัมภ์ที่มีรสนิยมบ้างนั้นมีจำนวนน้อยลงไปทุกทีอย่างน่ากลัว

ในขณะที่ ไมเคิล จอยซ์ มีทรรศนะในเชิงให้รัฐสนับสนุนตอนหนึ่งว่า ประวัติอันยาวนานของความสนับสนุนศิลปะโดยรัฐนั้นเป็นสิ่งที่ควรพูดถึง หากเราต้องการเข้าใจในประสบการณ์ทางวัฒนธรรมของอเมริกา การที่รัฐได้ให้การอุปถัมภ์แก่วัฒนธรรมชั้นสูง เป็นลักษณะคล้ายคลึงกับการกระทำของชนชั้นสูง มักจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการผลิตสิ่งที่สวยงาม และมีราคาแพง ที่ชนชั้นปกครองสามารถชื่นชมได้และนอกเหนือจากว่า เป็นสิ่งเหมาะสมกับรสนิยมแล้ว คนกลุ่มนี้ยังรู้สึกว่า เป็นภาระที่จะต้องให้คนอื่นๆ ได้ชื่นชมกันบ้าง แต่เมื่อรัฐกลายมาเป็นผู้อุปถัมภ์ เช่น ในกรณีของจีนสมัยโบราณ สิ่งที่เกิดขึ้นมีแวดวงจำกัดอยู่แต่ในหมู่ชนชั้นปกครอง ในสังคมประชาธิปไตยการอุปถัมภ์ของรัฐก็ต้องเป็นทางการอย่างเลี่ยงไม่ได้ จะมีสาระเป็นอย่างไรนั้นออกจะมีปัญหาอยู่ไม่น้อย

จากความเห็น ทรรศนะทั้งการคัดค้านและสนับสนุน ในเรื่องการสนับสนุนแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้านหอศิลป์ หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะตลอดจน ศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานโดยรัฐบาล ได้เป็นที่โต้เถียงกันมาอย่างยาวนาน ทั้งนี้ ท่ามกลางความยาวนานก็มีปัญหา พัฒนาการของปัญหาใหม่ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับประเด็นของจุดมุ่งหมายของหอศิลป์แห่งชาติ ที่เกี่ยวข้องกับจรรยาบรรณของแหล่งการเรียนรู้ ที่เกี่ยวข้องกับการอาศัยหอศิลป์แห่งชาติ เป็นเครื่องมือทางการเมือง จนกระทั่ง

การเบี่ยงเบนแหล่งการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของลัทธิบริโภคนิยม ซึ่งประสบการณ์ของแหล่งการเรียนรู้ หรือหอศิลป์แห่งชาติ ที่เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันสมิธโซเนียน ถือได้ว่า มีคุณค่าต่อการศึกษาเรียนรู้เป็นอย่างยิ่ง

3.2.2 พิพิธภัณฑ์ศิลปะ เจ. พอล เจตตี (The J. Paul Getty Museum)

เจ. พอล เจตตี เป็นกรณีศึกษาที่น่าสนใจของปัจเจกบุคคลที่เติบโตในระบบสังคมภายใต้โครงสร้างที่ให้โอกาสในการพัฒนาศักยภาพส่วนบุคคลทั้งด้านธุรกิจ การศึกษา และความสนใจพิเศษในด้านศิลปะและวัฒนธรรม ซึ่งมิใช่เฉพาะ เจ. พอล เจตตี เท่านั้น แต่มีนัยยะเชิงสำคัญของปัจเจกชนอื่นๆด้วย

ทั้งนี้ ประการหนึ่ง คือ ปัจจัยเกื้อหนุนจากรัฐที่มียุทธศาสตร์การวางรากฐานเพื่อการพัฒนาคนโดยผ่านระบบการศึกษา ที่มีปรัชญารองรับอย่างมีจุดหมาย โดยเฉพาะในเรื่องของศิลปะนั้น ฐานคิดจากลัทธิเสรีนิยมทางการเมืองและระบบเศรษฐกิจทุนนิยม (capitalism) ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า เป็นระบบที่เอื้อประโยชน์ต่อคนกลุ่มหนึ่งจนพัฒนาไปสู่ระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน ที่ให้ประโยชน์อย่างยิ่งต่อการกลุ่มทุนผูกขาดข้ามชาติเพียงไม่กี่กลุ่มในโลก

พัฒนาการของโครงสร้างสังคมเช่นนี้ ส่งผลทำให้เกิดกลุ่มคนที่มีความเข้มแข็งทางความรู้ ความสนใจในศาสตร์ต่างๆ ที่หลากหลายจนเกิดกลุ่มนักสะสมผลงานศิลปะ (Art Collector) ขึ้นมากมายในสังคมยุโรปและอเมริกัน โดย เจ. พอล เจตตี นักธุรกิจเอกชนที่ผลักดันให้เกิดพิพิธภัณฑ์ศิลปะที่มีชื่อเสียง ถือเป็นกรณีศึกษาในฐานะผู้สร้าง

แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอศิลป์ ที่ควรต่อการศึกษาและทำความเข้าใจ

เจ. พอล เจตตี เกิดในปี พ.ศ. 2435 ใน Miniamapolis จอร์จ เอฟ. เจตตี บิดาประสบความสำเร็จในธุรกิจน้ำมันในมลรัฐโอคลาโฮมา ซึ่งได้วางแผนชีวิตให้ลูกชายเข้าสู่วงการธุรกิจ โดยวางรากฐานให้ลูกชายเรียนรู้ธุรกิจดังกล่าว ด้วยการให้ เจ. พอล เจตตี เข้าฝึกงานตั้งแต่ 16 ปี ในมลรัฐโอคลาโฮมา เจ. พอล เจตตี เข้าศึกษาระยะสั้นในมหาวิทยาลัยเบิร์กเลย์ มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ศึกษาทางด้านรัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด และได้รับประกาศนียบัตรในปี พ.ศ. 2456 เจ. พอล เจตตี มีโอกาสสัมผัสผลงานด้านศิลปะในพิพิธภัณฑ์ศิลปะ และหอศิลป์หลายแห่งในยุโรป พร้อมกับความทรงจำที่ประทับใจ

อย่างไรก็ตาม เจ. พอล เจตตี เริ่มแสดงความสามารถในเชิงธุรกิจด้วยการประสบความสำเร็จในธุรกิจน้ำมัน ตั้งแต่ยังอยู่ในอังกฤษขณะที่อายุเพียง 23 ปี ในช่วงระยะสงครามโลกครั้งที่ 1 และเมื่อเดินทางกลับสหรัฐอเมริกา ก็ต้องรับผิดชอบในฐานะประธานบริษัทธุรกิจน้ำมัน สืบต่อจากบิดาซึ่งเสียชีวิตในปี พ.ศ. 2473

เจ. พอล เจตตี มีโอกาสพบปะกลุ่มนักสะสมผลงานศิลปะที่ประสบความสำเร็จทางธุรกิจชั้นนำหลายคน เช่น วิลเลี่ยม แรนดอล์ฟ เฮิอรส์ท (William Randolph Hearst) ในที่สุด จากการเป็นผู้ที่มีความพร้อมในหลายปัจจัยส่งผลทำให้เขาเริ่มต้นเป็นนักสะสมผลงานศิลปะ ตั้งแต่เดือนมีนาคม 2474 ด้วยการประมูลผลงานภาพข่าวทัศน์ในศตวรรษที่ 17 ของศิลปินชาวดัทช์ นาม Jan Van Goyen

หลังจากนั้นอีก 2 ปี สะสมผลงานภาพเขียนลัทธิประทับใจนิยมของศิลปินชาวสเปน และผลงานศิลปะยุคสมัยต่างๆ อีกมากมายในเวลาต่อมา โดยเขาได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า "การลงทุนสะสมผลงานศิลปะถือเป็นการลงทุนที่ดีที่สุด"

ผลงานที่สะสมในพิพิธภัณฑ์ศิลปะของ เจ. พอล เจตตี มีตั้งแต่ผลงานศิลปะสมัยอียิปต์ กรีก โรมัน ศิลปะตกแต่ง ผลงานต้นฉบับ ซึ่งเป็นศิลปะในยุคกลาง ผลงานจิตรกรรม วาดเส้น ผลงานประติมากรรม และศิลปะภาพถ่าย โดยมีผลงานที่โดดเด่นที่ผู้คนสนใจเข้าไปดูมากมาย เช่น ผลงานของ Van Gogh .ในภาพชื่อ Iris ผลงานของ Renior ผลงานของ เซซานน์ ผลงานของ Degas ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม หลังจากที่ เจ. พอล เจตตี เสียชีวิตในปี พ.ศ. 2519 ได้ทำพินัยกรรมมอบหุ้นจำนวน 4 ล้านหุ้น หรือคิดเป็นเงิน 700 ล้านดอลลาร์ เพื่อการสร้างพิพิธภัณฑ์ ซึ่งเป็นที่มาของการซื้อที่ดินบนภูเขาซานตา โมนิกา ด้านทิศตะวันตก ของเมืองลอสเองเจลิส จำนวนประมาณ 750 เอเคอร์ เพื่อสร้างพิพิธภัณฑ์ ในปี พ.ศ. 2526 และเปิดพิพิธภัณฑ์ อย่างเป็นทางการในเดือนธันวาคม 2540

พิพิธภัณฑ์ศิลปะ เจ.พอล เจตตี จัดการบริหารโดยภาคเอกชน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนในด้านการศึกษา การเรียนรู้ การพัฒนาสุนทรียรส โดยผ่านผลงานศิลปะที่มีคุณภาพสูง

นอกจากนั้นสนับสนุนด้านการค้นคว้าวิจัย ด้วยการจัดตั้งให้เป็นองค์กรหรือสถาบันวิจัย เจตตี (The Getty Research Institute) ควบคู่ไปกับการทำงานความร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศหรือการอนุรักษ์ผลงานที่เป็นภูมิปัญญาการสร้างสรรค์ (The Getty Conservation Institute)

ประการสำคัญคือ การจัดตั้งมูลนิธิเจตตี (The Getty Fonndation) ที่สนับสนุนบุคคลและองค์กรทั่วโลกตามวัตถุประสงค์ของมูลนิธิ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ เช่น ภัณฑารักษ์ โดยสถาบันพัฒนาผู้นำ (The Getty Leadership Institute)

โดยสรุป บทบาทของพิพิธภัณฑ์ศิลปะ เจ. พอล เจตตี เป็นกรณีตัวอย่างของการบุกเบิกสร้างสรรค์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยภาคเอกชนที่มิได้จำกัดการเรียนรู้นอกระบบ นอกรั้วโรงเรียน โดยการชื่นชมผลงานศิลปะแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการชื่นชมที่มีความรู้ มีงานค้นคว้าวิจัย งานสร้างองค์ความรู้ งานสร้างภาคีเครือข่าย งานประสานความร่วมมือข้ามองค์กร เพื่อสร้างพลังร่วม (Synergy) ส่งผลทำให้องค์กรแห่งนี้มีชีวิตและมีการเคลื่อนไหวอย่างมีพลวัต ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน www.getty.edu.

(4) หอศิลป์ : กรณีศึกษาในประเทศไทย

ความเคลื่อนไหวของคนในวงการศิลปะและผู้สนใจศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย ได้มีการเสนอข้อมูลต่อสาธารณชน ทั้งที่เรียกร้องไปยังรัฐบาล องค์กรบริหารกรุงเทพมหานคร และองค์กรธุรกิจเอกชน ให้เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนการจัดตั้งหอศิลป์ หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะนั้น ถือได้ว่า เกิดขึ้นและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง แม้ระยะแรกของการเรียกร้องการสนับสนุนให้สร้างหอศิลป์หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะอยู่ในกรอบความคิดความเข้าใจที่จำกัดเพียงเพื่อความต้องการพื้นที่ทางกายภาพ เพื่อต้องการมีสถานที่สำหรับแสดงผลงานทัศนศิลป์ที่มี

มาตรฐานอ้างอิงจากประเทศซีกโลกตะวันตกเป็นด้านหลัก โดยมีความเข้าใจว่า การมีหอศิลป์และการมีตัวผลงานศิลปะอยู่ในหอศิลป์ จะเป็นปัจจัยชี้ขาดสำคัญที่ส่งผลทำให้ประชาชนเกิดการตื่นตัว ความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าของศิลปะ ในที่สุดจะนำไปสู่วัฒนธรรมการสะสมผลงานศิลปะ ซื้อผลงานศิลปะ หรือเกิดวงจรธุรกิจทางสุนทรียะ ส่งผลดีต่อศิลปินผู้ประกอบวิชาชีพ ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมสมัย

แต่การเรียกร้องหอศิลป์ดังกล่าวของศิลปิน และคนในวงการศิลปะ ถือได้ว่า เกิดความล้มเหลวมาโดยตลอด ความล้มเหลวดังกล่าวมีสาเหตุหลายประการ นับตั้งแต่ผู้มีอำนาจรัฐเห็นความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจมากกว่าการพัฒนามนุษย์และจิตวิญญาณ เห็นความสำคัญในการพัฒนาทุนทางวัตถุมากกว่าทุนทางความคิดหรือจิตใจ ในขณะที่ประชาชนที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้จากในระบบและนอกระบบถูกหล่อหลอมให้มีความเข้าใจว่า ศาสตร์ที่สร้างรายได้ สร้างความมั่นคงให้กับชีวิต คือ ศาสตร์ด้านวิทยาศาสตร์หรือศาสตร์ที่เกื้อหนุนระบบธุรกิจการค้า ส่วนศาสตร์ด้านศิลปะเป็นศาสตร์แห่งความ ยากจนที่ขาดความมั่นคงในชีวิต

ศิลปินหรือผู้คนในวงการศิลปะในช่วงเวลาหนึ่ง เรียนรู้เฉพาะเรื่องของตัวเอง เข้าใจเรื่องของตัวเอง เรียกร้องให้ทุกภาคส่วนเห็นคุณค่าแต่ในสิ่งที่ตนเองสร้างสรรค์ โดยไม่เข้าใจบริบทของความคิดและบริบทของสังคม ปฏิกิริยาที่สังคมไม่เห็นคุณค่า รัฐบาลไม่เห็นความสำคัญ นำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์เชิงตำหนิมากกว่าการสร้างกระบวนการให้ความรู้ หรือเห็นความสำคัญของกระบวนการให้การ

ศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบ ทำให้ศิลปินผู้สร้างสรรค์ไม่มีประชาชนเป็นฐานที่สำคัญ

อย่างไรก็ตาม กระบวนการต่อสู้เรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งหอศิลป์หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง จากอดีตในยุคศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี และสานุศิษย์มาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวที่มีความหมาย และมิติมุมมองร่วมสมัย ที่เริ่มต้นมาจากความคิดของคนกลุ่มเล็กจำนวนหนึ่ง ระหว่างเตรียมการนิทรรศการครบรอบ 20 ปี ของแนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทย ณ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ เมื่อ พ.ศ.2537 มีการสนทนาอันนำไปสู่ความคิดที่ว่าควรมีการจัดทำนิทรรศการยิ่งใหญ่สักครั้งหนึ่ง เพื่อการแสดงภาพรวมของศิลปะในรัชกาลที่ 9 อันจะนำไปสู่การจัดตั้งหอศิลป์ขนาดใหญ่รองรับผลงานที่นำมาจัดแสดงต่อไป ความคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจากไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ธารินทร์ นิมมานเหมินทร์ และผู้มีเกียรติจำนวนมาก จนกลายมาเป็นโครงการนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ ศิลปะแห่งรัชกาลที่ 9 ร่วมเฉลิมฉลองวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี มีงานศิลปะกว่า 1,000 ชิ้น จาก 450 ศิลปินไทย จัดแสดงบนพื้นที่กว่า 6,000 ตารางเมตร ณ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ ระหว่างวันที่ 30 ธันวาคม - 25 มกราคม 2540 นิทรรศการนี้เป็นประจักษ์พยานอันเด่นชัดว่า ศิลปะร่วมสมัยของไทยในรอบ 50 ปีมานี้ มีปริมาณและคุณภาพสูง ในระดับใด คงไม่ผิดที่จะยกย่องให้บางส่วนเป็นสมบัติล้ำค่าทางวัฒนธรรมสมัยใหม่ ขาดแต่เพียงเวทีที่เหมาะสมในการนำเสนอผลงานอย่างถาวรเท่านั้น

คณะกรรมการจัดงานได้พิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างถี่ถ้วน ในที่สุด ภายใต้การสนับสนุนของนางศิวะพร ทรรทรานนท์ เห็นชอบที่จะจัดตั้งมูลนิธิขึ้นเพื่อรองรับการดำเนินงานต่อเนื่องในอนาคต **หนึ่งในนั้นคือ การผลักดันให้มีการจัดสร้างหอศิลปะร่วมสมัยตามมาตรฐานสากลให้เป็นรูปธรรมให้จงได้ เพื่อเป็นการเทอดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็น "อัครศิลปิน" อีกด้วย**

นอกจากความเคลื่อนไหวดังกล่าวแล้ว การเคลื่อนไหวเพื่อให้ได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กับผลพวงของรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวที่นำไปสู่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 25 ผนวกกับการเคลื่อนไหวเพื่อให้ได้มาซึ่งหอศิลป์ในสมัย ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร นายพิจิตต รัตตกุล และนายสมัคร สุนทรเวช แม้หอศิลป์ดังกล่าวจะไม่ประสบกับความสำเร็จ แต่ก็นำไปสู่การเคลื่อนไหวที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และความเข้าใจเรื่องหอศิลป์ต่อสาธารณชนในปริมณฑลที่กว้างขวางกว่าทุกครั้งที่ผ่านมา

อย่างไรก็ตาม เพื่อเป็นกรณีศึกษา หอศิลป์หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะที่มีนัยยะแห่งความแตกต่าง จึงขอเสนอแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอศิลป์ ในประเด็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย 6 แหล่งการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้ คือ

4.1 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ ถือเป็นหอศิลป์ของราชการที่มีความหมายและมีความสำคัญระดับชาติ (The National Gallery) โดยกรมธนารักษ์ ได้มอบอาคารโรงกษาปณ์เก่าให้โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป เนื่องในวาระครบรอบ 100 ปี การพิพิธภัณฑ์ไทย เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2517 และมีพิธีเปิดเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2520 ในนาม "หอศิลป์แห่งชาติ" ต่อมามีการเปลี่ยนชื่อเป็น "พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป์" อีกครั้ง เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2521

สำหรับหน้าที่ของ หอศิลป์แห่งนี้ ได้กำหนดหน้าที่หรือภารกิจไว้ 8 ประการ คือ

1. เป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่เก็บรวบรวม และจัดแสดงศิลปวัตถุทางด้านศิลปะ ทั้งศิลปะแบบประเพณีและศิลปะร่วมสมัยของศิลปินผู้มีชื่อเสียงของประเทศไทย

2. จัดแสดงผลงานประเภทจิตรกรรม ประติมากรรม ศิลปะประยุกต์ และงานฝีมือที่เป็นประณีตศิลป์ของศิลปินต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

3. วางแผน คิดค้น วิเคราะห์ วิจัย เรื่องราวทางด้านศิลปะสาขาทัศนศิลป์ เพื่อการคิดค้นและพัฒนาการจัดแสดง และการปรับปรุงพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป

4. ให้บริการทางการศึกษา จัดกิจกรรม จัดนิทรรศการให้ความรู้ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจการต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป

5. ดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยของวัตถุที่จัดแสดงและอาคารสถานที่

6. ดำเนินการป้องกันการเสื่อมสภาพของวัตถุ ตรวจสอบสภาพและซ่อมสงวนรักษาวัตถุ ที่จัดแสดงและเก็บรวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป์

7. ประสานงาน ให้ความร่วมมือ แลกเปลี่ยนข้อมูลทางวิชาการและการจัดแสดงภาพศิลปกรรมชิ้นเยี่ยมกับหน่วยงานองค์กรทั้งในและต่างประเทศ

8. ให้คำปรึกษา แนะนำ ตอบข้อหารือทางวิชาการ และให้ความร่วมมือ ส่งเสริมสนับสนุนกิจการและการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานด้านศิลปะ ทั้งภาครัฐและเอกชน

ส่วนโครงสร้างการบริหารจัดการ ดำเนินการบริหารงานในรูปของคณะกรรมการอำนวยการ โดยมีการแบ่งหน้าที่การดำเนินงานซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. งานธุรการ ตามระบบราชการ

2. ฝ่ายวิชาการ ประกอบด้วย

2.1 งานวิชาการ

- ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์และวิจัยงานศิลปกรรมสาขาทัศนศิลป์ ตลอดจนแปลและเรียบเรียงบทความ / เอกสารทางวิชาการด้านศิลปะจากสาขาต่างประเทศ

- นำเสนอและเผยแพร่ผลงานทางวิชาศิลปกรรมแก่นักเรียนนักศึกษาและประชาชนทั่วไป

● ให้ความร่วมมือ ประสานงาน เผยแพร่และการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นทางด้านวิชาการต่าง ๆ กับผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการทั่วไประดับสากล ทั้งในด้านการเข้าร่วมในการศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์ และวิจัย การจัดแสดงนิทรรศการ ส่งบทความทางด้านวิชาการเพื่อจัดพิมพ์เผยแพร่ การจัดประชุมอภิปราย สัมมนา ฯลฯ

● กำหนดและเสนอแนวมาตรฐานในการให้ความคุ้มครองศิลปวัตถุที่อยู่ในความดูแลของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป เพื่อป้องกันวัตถุของชาติมิให้ชำรุดเสียหายหรือสูญหาย

● จัดทำศูนย์ข้อมูลศิลปกรรมไทย ทั้งรายการศิลปวัตถุและชื่อศิลปินของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป นามานุกรมศิลปินและทำเนียบนามหอศิลปะหรือพิพิธภัณฑสถานศิลปะไทย ผลงานศิลปกรรมสำคัญของไทยตลอดจนผลงานที่สำคัญ รวมทั้งนามานุกรมศิลปินและหอศิลปะหรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะทั่วโลกในระบบคอมพิวเตอร์อินเตอร์เน็ตที่สามารถสื่อสาร และให้บริการทั้งในประเทศและนอกประเทศ

● วางแผนด้านวิชาการพิพิธภัณฑ์และเทคนิคพิพิธภัณฑ์การจัดแสดงนิทรรศการในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป รวมทั้งพิพิธภัณฑสถาน หอศิลปะของหน่วยราชการและเอกชนที่ขอความร่วมมือ

● รับผิดชอบ ดำเนินงาน และพัฒนาด้านเทคนิคการจัดแสดงและติดตั้งนิทรรศการทั้งนิทรรศการถาวร และนิทรรศการหมุนเวียนในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป

2.2 งานทะเบียนและคลังศิลปวัตถุ

- ศึกษาวิเคราะห์ ค้นคว้า วิจัย เพื่อกำหนดแบบแผนและระเบียบปฏิบัติในการจัดทำทะเบียนวัตถุให้เป็นมาตรฐานสากล

- รับผิดชอบ ควบคุมและจัดทำบัญชีศิลปวัตถุของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป ทั้งในห้องจัดแสดง คลัง และส่วนที่นำไปจัดแสดงนอกพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป โดยให้สามารถค้นหาได้เมื่อต้องการ

- จำแนกและเก็บรักษาโบราณวัตถุ โดยแบ่งแยกการเก็บรักษา แยกประเภทอายุของศิลปวัตถุ โดยจัดเก็บรักษาแยกเป็น 2 คลัง คือ คลัง 1) จัดเก็บรักษาศิลปวัตถุประเภทงานจิตรกรรมแบบประเพณีและประติมากรรม คลัง 2) จัดเก็บรักษาศิลปวัตถุประเภทศิลปกรรมร่วมสมัยของไทยและของต่างประเทศ

- รับผิดชอบจัดทำทะเบียนโบราณวัตถุที่รับเข้า ส่งออกจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป รับผิดชอบควบคุมการขนย้ายบรรจุหีบห่อ ศิลปโบราณวัตถุที่รับ - ส่งออกจากคลัง ตลอดจนเก็บรักษาหลักฐานการเคลื่อนย้ายแต่ละครั้ง

- รับผิดชอบการรักษาความปลอดภัยของศิลปวัตถุที่เก็บรักษาไว้ทั้งโดยเทคนิควิธีการและบุคลากร

- รับผิดชอบดำเนินการให้คลังพิพิธภัณฑ์สามารถให้บริการด้านการศึกษาค้นคว้าวิจัยในลักษณะของคลังศึกษา ด้านเทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนและไม่เป็นอันตรายต่อศิลปวัตถุ

3. ฝ่ายบริการการศึกษา

3.1 งานบริการการศึกษา

- ดูแลการบริการนำชมในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ : หอศิลป์
- ดำเนินการศึกษา ค้นคว้าเพื่อจัดทำเอกสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัตถุในความครอบครองของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ : หอศิลป์ เพื่อบริการสำหรับผู้เข้าชมหอศิลป์ ในรูปแบบคู่มือนำชม แผ่นพับ ฯลฯ
- จัดนิทรรศการหมุนเวียนประสานงานการจัดประกวดศิลปกรรม เพื่อร่วมสนับสนุนวงการศิลปกรรมไทย และเพื่อให้เกิดกิจกรรมเคลื่อนไหวในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป
- จัดกิจกรรมทางวิชาการ เพื่อเสริมความรู้ที่เกี่ยวข้องกับศิลปะสาขาทัศนศิลป์แก่ประชาชนและผู้ใช้บริการโดยทั่วไป เช่น การอภิปราย บรรยาย เสวนา สาธิต ฯลฯ
- จัดกิจกรรมอบรมความรู้ด้านศิลปกรรมและพิพิธภัณฑสถานศิลปะ เช่น โครงการอบรมศิลปะภาคฤดูร้อน
- แนะนำ ให้คำปรึกษางานด้านการศึกษาศิลปกรรม และกิจการพิพิธภัณฑสถานศิลปะ แก่นักเรียน นักศึกษา ประชาชน และหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน
- จักฝึกอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากร

3.2 งานบริการเอกสารข้อมูลและโสตทัศนูปกรณ์

- จัดทำห้องสมุดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป บริหารงานและให้บริการ ค้นคว้า ข้อมูลสำหรับ นักเรียน นักศึกษา ศิลปินและประชาชนทั่วไป

- รวบรวมและผลิตสื่อด้านโสตทัศนูปกรณ์ เช่น ภาพยนตร์ ภาพนิ่ง วีดิทัศน์ และจัดทำศูนย์บริการ ข้อมูลโสตทัศนูปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปกรรมและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป เพื่อให้บริการค้นคว้าและจัดทำสำเนาแก่นักเรียน นักศึกษาและประชาชนทั่วไป
- รับผิดชอบด้านสถานที่และโสตทัศนูปกรณ์ในห้องอเนกประสงค์และพิธีการต่าง ๆ

3.3 งานบริการประชาสัมพันธ์

- รวบรวมสถิติ ข่าวสาร ข้อมูลเกี่ยวเนื่องกับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป ด้วยระบบคอมพิวเตอร์ และให้บริการแก่ประชาชนหน่วยงานต่าง ๆ
- ดำเนินการประชาสัมพันธ์กิจการและกิจกรรมต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป ทางสื่อสารมวลชนประเภทต่างๆ สิ่งพิมพ์ ใบปิดของหน่วยงานรัฐและเอกชนอื่นๆ เพื่อให้ประชาชนเห็นประโยชน์และความสำคัญของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป
- ให้ข้อมูลข่าวสารและอำนวยความสะดวกแก่สื่อมวลชนที่เข้ามาทำข่าวประชาสัมพันธ์กิจการและกิจกรรมของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป

สำหรับคณะกรรมการอำนวยการ ซึ่งเป็นคณะกรรมการระดับนโยบาย มีวาระการเป็นกรรมการ วาระละ 2 ปี โดยโครงสร้างของคณะกรรมการอำนวยการส่วนใหญ่มาจากภาคราชการที่มีตำแหน่งหน้าที่ระดับผู้บริหารจากหน่วยงานราชการต่างๆ รวมทั้งจากกระทรวงศึกษาธิการ การดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป์ ภายใต้ระบบราชการ หากนำไป

เปรียบเทียบกับหอศิลปเอกชนจะพบข้อแตกต่างในระดับโครงสร้างหลายประการ ซึ่งเป็นภาพสะท้อนของระบบ 2 ระบบอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม หากนำหอศิลป์หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะจากระบบราชการด้วยกันมาเปรียบเทียบด้วยความเข้าใจในข้อจำกัดของระบบราชการ การบริหารจัดการที่มีกฎระเบียบซับซ้อนหลายขั้นตอน และการบริหารจัดการในแบบแนวดิ่งแบบสั่งการ ซึ่งเป็นระบบราชการประจำ (Bureaucracy) หอศิลป์ทุกแห่งภายใต้ระบบราชการก็จะมีปัญหาพื้นฐานที่ไม่แตกต่างกันนัก ดังมีข้อสรุปจากการศึกษากรณีพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป ในด้านการบริหารจัดการ ทั้งข้อดีและข้อเสีย ดังนี้

ข้อดี คือ การทำงานมีระบบชัดเจน ง่ายต่อการควบคุมดูแลและตรวจสอบ ทุกฝ่ายมีงานที่อยู่ในความรับผิดชอบชัดเจนทำให้ง่ายต่อการทำงาน ไม่เกิดการก้าวก่ายในหน้าที่ที่ไม่ใช่ความรับผิดชอบ

ข้อเสีย คือ เกิดความล่าช้าในการติดต่อแต่ละฝ่าย เพราะต้องผ่านขั้นตอนมาก ถ้าบุคลากรในแต่ละฝ่ายไม่มีความมุ่งมั่นในการทำงานก็จะทำให้หน่วยงานนั้นๆ ไม่สามารถพัฒนาได้ เหล่านี้คือ ข้อมูลจำนวนหนึ่ง ซึ่งในที่สุดแล้ว ปัญหาอุปสรรค และกระแสเรียกร้องการเปลี่ยนแปลง ภายใต้สังคมที่ขับเคลื่อนอย่างมีพลวัต จึงส่งผลทำให้เกิดการเรียกร้องให้ปฏิรูปพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป อย่างต่อเนื่อง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ เรียกร้องให้ปฏิรูประบบราชการนั่นเอง

4.2 หอศิลป์ตาดู

หอศิลป์ตาดู เป็นหอศิลป์ที่มีฐานการสนับสนุนจากธุรกิจภาคเอกชน หรือจากกลุ่มบริษัท ยนตรกิจ จำกัด (Yontrakit Group) ภายใต้การจัดการของบริษัท พาวิเลียน จำกัด โดยมีโครงสร้างการบริหารที่ใช้บุคลากรที่จำกัด ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ และเจ้าหน้าที่ทั่วไป 5 คน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยทุนด้านประสบการณ์และความสามารถเฉพาะตนสูง มีการจัดการที่คล่องตัว ยืดหยุ่น มีความสามารถในการประสานองค์กรทั้งภายในองค์กรและระหว่างองค์กรที่มีศักยภาพ การศึกษาหอศิลป์ตาดู ถือเป็นการศึกษาข้อมูลในช่วงเวลาที่สถานที่ทำการอยู่ที่ซอยศูนย์วิจัย ถนนพระราม 9 กทม. และเป็นช่วงเวลาของการมีบทบาทที่โดดเด่นของหอศิลป์แห่งนี้

สำหรับฐานคิดของหอศิลป์ตาดูถือกำเนิดเมื่อปี พ.ศ. 2539 อโศก ไทยจันทรารักษ์และคณะ ได้ศึกษาค้นคว้าเอาไว้ดังนี้... การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ขึ้นในโลกสมัยใหม่ย่อมควบคู่ไปพร้อมกับการแสวงหาความรู้ ความคิด และประสบการณ์ใหม่ ผลลัพธ์แห่งการแสวงหานี้ ทำให้เกิดรูปแบบกิจกรรมทางศิลปะรูปแบบใหม่ และมีความหลากหลายตามแต่กระบวนการคิดของแต่ละคน เนื่องจากมีผลงานศิลปะเกิดขึ้นมากมาย สถานที่รองรับการนำเสนอผลงานศิลปะที่เป็นของรัฐบาลนั้นมีน้อย ทำให้หน่วยงานเอกชนมีความคิดริเริ่มในการจัดตั้งหอศิลป์เกิดขึ้น หอศิลป์ตาดู มีนางลักขณา คุณาวิชยานนท์ เป็นผู้อำนวยการ เป็นหอศิลป์อีกแห่งหนึ่งที่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มบริษัท ยนตรกิจ จำกัด ก่อตั้งขึ้นในปีพุทธศักราช 2539 แนวความคิดในการจัดตั้งหอศิลป์ตาดูเกิดจากความพยายามในการส่งเสริมคุณค่า

และความหลากหลายของศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหายไปในสังคมไทย ประเทศไทยมีศิลปินและนักสร้างสรรค์ทางศิลปะมากมาย ที่ขาดการสนับสนุนและพื้นที่ในการแสดงออก ผลงานของศิลปินเป็นการบันทึกแห่งยุคสมัย เป็นเครื่องช่วยวัดอุณหภูมิทางสังคม และเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงจิตวิญญาณของมนุษย์ ท่ามกลางหอศิลป์สมัยใหม่ที่มีอยู่เพียงไม่กี่แห่ง หอศิลป์ตาดูเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการนำเสนอภาพสะท้อนเหล่านี้...

วัตถุประสงค์ของหอศิลป์ตาดู ประกอบด้วย

1. เพื่อส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ศิลปินไทยร่วมสมัยในสาขาทัศน์ศิลป์ นาฏกรรม ภาพยนตร์ ฯลฯ ได้มีพื้นที่แสดงออกทางความรู้สึก ความคิดปรัชญาที่สะท้อนสภาพสังคมปัจจุบัน อันอาจส่งผลให้เกิดการกระตุ้นและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงสร้างสรรค์

2. เพื่อส่งเสริมให้ศิลปินในแขนงดังกล่าวได้เป็นที่รู้จักในวงกว้างและสัมพันธ์กับวิถีชีวิตร่วมสมัย

3. เพื่อสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติที่ไม่เคยหยุดนิ่งเฉพาะแต่ศิลปะในอดีตซึ่งบรรพบุรุษได้สร้างไว้

4. เพื่อเป็นทางเลือกสำหรับการค้นคว้าทั้งความรู้และสันทนาการอันอาจเป็นการจุดประกายความคิดสร้างสรรค์ให้แก่คนในสังคม

ทั้งนี้ ท่ามกลางการดำเนินงานท่ามกลางกระแสสร้างสรรค์ศิลปะยุคหลังสมัยใหม่ ท่ามกลางการเกิดศิลปินร่วมสมัยในมิติการสร้างงานศิลปะของการทวนกระแส ศิลปะทางเลือก ศิลปะที่เชื่อมโยงกับชุมชนและวัฒนธรรมชายขอบ คณะผู้วิจัยมีข้อสรุปจากการดำเนินงานของหอศิลป์ตาดู ดังนี้...

หอศิลป์ตาดู โดยการบริหารของนางลักขณา คุณาวิชยานนท์ ผู้อำนวยการหอศิลป์ตาดู กับบทบาทการกำหนดทิศทางของ space ที่ได้รับการกล่าวขวัญถึงหลากหลายกิจกรรมที่เกิดขึ้น ซึ่งตั้งอยู่ในย่าน RCA ที่โด่งดังในยามราตรี ที่เปิดให้กับศิลปะทุกแขนงได้เปิดประตูระบายอากาศแห่งวัฒนธรรมร่วมสมัยอีกแห่ง ซึ่งหาได้น้อยนิดนักในเมืองไทยนี้

ในส่วนบทสัมภาษณ์ของนางลักขณา สรุปประเด็นได้ว่า การคิดทิศทางของหอศิลป์ตาดู มีโจทย์อยู่ว่าต้องเลี้ยงตัวเองให้ได้ ทางบริษัทยนตรกิจ อยากจะเป็นดีลเลอร์ให้กับศิลปิน ความเป็นดีลเลอร์ที่มีคุณภาพ หมายความว่า ถ้าจะขายก็ต้องขายงานที่มีคุณภาพ ก็คือศิลปินดี ๆ ขณะเดียวกันต้องส่งเสริมเด็กรุ่นใหม่ ปัญหาของเมืองไทยคือ ไม่มีคนจัดการงานศิลปะ แต่ศิลปินเมืองไทยมีมาก หอศิลป์ตาดูจึงคิดว่า จะไม่ทำเพื่อการค้า แต่ทำเพื่อเปิดรับศิลปินอันหลากหลายและรองรับได้หลายกลุ่ม และจะได้ภาพพจน์ที่ดี ผลตอบรับที่ได้กลับมาก็ได้รับการตอบรับที่ดี ในส่วนการคัดเลือก project พิจารณาระหว่างส่วนที่หอศิลป์ต้องการจะนำเสนอกับส่วนที่เสนอมาจากข้างนอก เอาทุกอย่างมารวมกันแล้วดูว่า ภาพที่ออกมาเป็นอย่างไร น่าสนใจหรือไม่มีประเด็นอะไรจุดประกายที่จะสะท้อนมุมมองของคนยุคปัจจุบันออกมาได้ ในส่วนของศิลปินต่างประเทศ หอศิลป์จะเดินทางไปในหลายประเทศ เมื่อพบงานและศิลปินที่น่าสนใจจะเชื้อเชิญมาแสดงงานที่ประเทศไทย เพื่อเปิดโอกาสให้คนไทยได้เห็นแง่มุมและแนวคิดของศิลปินต่างชาติ

ในส่วนของปัญหาเรื่องคนไม่มาชมผลงาน มาชมผลงานน้อย หอศิลป์ ถือว่า ปัญหาอยู่ที่การศึกษา ซึ่งอนาคตต่อไป จะเน้นเรื่องการศึกษาให้มากขึ้น และพยายามเป็นตัวกลางระหว่างศิลปินกับคนดูงานให้มากขึ้น...

4.3 หอศิลป์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

แหล่งการเรียนรู้หรือหอศิลป์ของมหาวิทยาลัยกรุงเทพ ถือเป็นหอศิลป์ที่มีการเคลื่อนไหวในเชิงประจักษ์ที่น่าสนใจ มีประเด็นสำคัญที่เป็นข้อมูลที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

ในเรื่องของจุดมุ่งหมาย อรรฆย์ ฟองสมุทร ในฐานะภัณฑารักษ์ที่มีบทบาทโดดเด่นในวงการศิลปะร่วมสมัยคนหนึ่ง ได้กล่าวว่า...ที่นี่ไม่มีจุดมุ่งหมายทำธุรกิจแอบแฝงอยู่เลย ตั้งแต่ไหนแต่ไรแล้ว แม้จะเป็นมหาวิทยาลัยเอกชน แต่ภายใต้กรอบการเป็นมหาวิทยาลัยเอกชนนี้เป็น Non-profit-Organization หลายคนอาจเข้าใจผิดว่า มหาวิทยาลัยกรุงเทพทำเงินกำไร ผมไม่ทราบ กำไรหรือไม่กำไร แต่ว่ากำไรทั้งหมดต้องกำไรลงมาเป็น Non profit เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ Profit Organization การเป็น Non profit ทำให้อาจมีการนำเงินที่ได้มาหรืออะไรก็แล้วแต่ จากส่วนใดส่วนหนึ่งแล้วก็ support ไปถึงระบบข้อมูลข่าวสาร ซึ่งจะเห็นว่า มหาวิทยาลัยมีห้องสมุดที่ใหญ่โต เป็นห้องสมุดที่ดี ระดับ top อาคารมีความเพียบพร้อมระบบอุปกรณ์และข้อมูล หอศิลป์เป็นอีกองค์กรหนึ่งซึ่งไม่มีวันแสวงหากำไรได้ แม้กระทั่ง Commercial แกลเลอรี่ ไม่มีทางอยู่รอดได้อย่างง่าย มีแกลเลอรี่ Commercial อันไหนที่อยู่รอด หลังจากทำวิจัยมาแล้ว แทบจะไม่มี

อยู่แล้ว เพราะฉะนั้นถ้าถามว่าเราเป็น Commercial หรือเปล่า คำตอบก็คือ Clear คือ ไม่มี เพราะเป็น Non profit เพื่อเป้าหมายแรก คือ เป้าหมายการศึกษา เป็นเป้าหมายหลักเนื่องจากเป็นหอศิลป์อยู่ในสถาบันการศึกษา ฉะนั้น สถาบันการศึกษาตอบสนองหอศิลป์ตอบสนองการศึกษา กิจกรรมทางศิลปะบางอย่างอาจจะเป็นกิจกรรมที่ Market คือ ขายได้ในเชิง Commercial แต่ก็ไม่ใช่ทุกงาน ถ้าดูที่นิทรรศการ จะเห็นว่า นิทรรศการนี้ไม่ใช่นิทรรศการประเภทที่จะขายได้สตางค์ ก่อนหน้านี้ ก็ไม่ใช่ลักษณะของ Object ที่จะเป็น Object ในเชิงพาณิชย์ แต่เป็น Object ในเชิงสร้างสรรค์มากกว่า...

อย่างไรก็ตาม ผลที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ ภาพลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของสถาบันการศึกษา ของหอศิลป์ ในสายตาของสาธารณชน ถือได้ว่าเป็นการประชาสัมพันธ์องค์กรที่ปราณีตวิธีการหนึ่งในอีกหลายวิธีการ

นอกจากจุดมุ่งหมายดังที่กล่าวมาแล้ว การบริหารหอศิลป์ ความเป็นอิสระระหว่าง คณะศิลปกรรมกับหอศิลป์ เนื่องจากคณะศิลปกรรมกับหอศิลป์มีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน แต่หอศิลป์มีบุคลากรที่จำกัด และบุคลากรที่จำกัดก็มีส่วนรับผิดชอบในคณะศิลปกรรม จึงใช้บุคลากรร่วมกัน ซึ่งจริงๆ แล้ว เป็นอิสระต่อกัน แต่เนื่องจากบุคลากรใช้ร่วมกันเกี่ยวข้องกัน ความเกี่ยวพันตรงนี้อาจเป็นข้อได้เปรียบ ที่ทำให้ไม่มีความขัดแย้งหรือขัดแย้งน้อย...

นอกจากนี้ พงศกร จงรักษ์ สุพจน์ สุทธิยุทธ์ และอลงกต เพชรศรีสุข ได้ศึกษาวิเคราะห์หอศิลป์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ โดยมีข้อสรุปดังนี้

จุดมุ่งหมายของหอศิลป์ กลุ่มผู้บริหารหอศิลป์วางเป้าหมายพื้นฐานไว้ที่ประเด็นการศึกษาปฏิทินของหอศิลป์ ที่เป็นไปตามปีการศึกษา หรือรูปแบบของงานแสดงที่ค่อนข้างนำสมัย ศิลปินส่วนใหญ่เน้นการนำเสนอใหม่ ๆ โดยไม่เน้นปัจจัยทางการตลาด ไม่หวังผลทางการค้ากับผลงานที่นำมาแสดง แต่หากวิเคราะห์ถึงเป้าหมาย ที่การประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัย เป็นส่วนหนึ่งของธุรกิจการศึกษา ที่เน้นประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ไปสู่สาธารณะ

การบริหารจัดการและทิศทางของหอศิลป์ การบริหารจัดการหอศิลป์มีระบบและรูปธรรมที่เป็นเหมือนการบริหารแกลเลอรี่ของเอกชนเล็ก ๆ ที่จัดการโดยคนกลุ่มหนึ่ง มีความคล่องตัว ง่ายต่อการจัดการ ไม่ว่าจะเป็นการหาศิลปินมาแสดง หรือกระบวนการของการแสดงงาน

จุดแข็งคือ มีงบประมาณสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยสม่ำเสมอตลอดจน กระบวนการประชาสัมพันธ์หรือในส่วนปลีกย่อย มีฝ่ายต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยสนับสนุนอยู่ กลุ่มทำงานจึงเป็นคล้ายสมองที่จัดระบบและสั่งงานในส่วนต่าง ๆ

ทิศทางของหอศิลป์น่าจะเติบโตขึ้นในอนาคต รวมถึงหอศิลป์ควรจะได้พื้นที่เฉพาะสำหรับหอศิลป์ เพราะมีส่วนของมหาวิทยาลัยที่เห็นความสำคัญอยู่ ในเรื่องของรูปแบบงานจะเป็นไปตามวิสัยทัศน์ของภัณฑารักษ์ในปัจจุบัน ที่ค่อนข้างมีส่วนชี้นำหอศิลป์ค่อนข้างสูง

การประชาสัมพันธ์ จัดว่าเป็นจุดแข็งที่โดดเด่นมากของหอศิลป์ ซึ่งกลุ่มผู้บริหารหอศิลป์เล็งเห็นความสำคัญจุดนี้ และมีศักยภาพจากมหาวิทยาลัย ซึ่งสนับสนุนเต็มที่ การประชาสัมพันธ์เน้นไปที่สื่อสิ่งพิมพ์ หรือนิตยสาร วารสารที่เผยแพร่ ไปสู่สาธารณชน ข้อมูล ข่าวสาร เป็นที่รู้จักได้ง่ายทั้งสื่อในประเทศและต่างประเทศ การประชาสัมพันธ์ประสบความสำเร็จได้ในระดับที่ดีมาก

แนวทางที่น่าสนใจของหอศิลป์ คือ ความร่วมมือกับหอศิลป์และแกลเลอรี่ของเอกชนในบริเวณใกล้เคียงที่มีรูปแบบของการนำเสนอผลงานคล้ายกัน นำเสนอผลงานร่วมกัน หรือมีความร่วมมือกันในด้านต่างๆ ตัวอย่างเช่น โครงการ Brand New ที่ร่วมมือกับ Space Contemporary Art และ Si-Am Art Space

สรุป การบริหารจัดการหอศิลป์ของมหาวิทยาลัยเอกชน มีกรณีศึกษาและวิเคราะห์ได้ในหลายกรณี โดยเฉพาะในส่วนของหอศิลป์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ มีกรณีที่น่าสนใจหลายด้าน การใช้ประโยชน์จากจุดอ่อน ของตนเองให้เกิดประโยชน์ การเชื่อมโยงเครือข่ายของหอศิลป์กับหอศิลป์อื่นๆ การประชาสัมพันธ์ หรือรูปแบบของงานแสดงที่มีแนวคิดเฉพาะตน

การจัดการบริหารหอศิลป์ในประเทศไทยทำได้ยาก เพราะเป็นธุรกิจที่ไม่ก่อให้เกิดกำไรในระดับสูง แต่เป็นการเผยแพร่ทางศิลปวัฒนธรรมที่จำเป็นต้องใช้ผู้ที่มีความสามารถเฉพาะด้านมาจัดการและกำหนดทิศทางที่ถูกต้องของหอศิลป์ ผลที่ได้รับอาจจะไม่เห็นโดยตรง แต่บรรลุเป้าหมายตามที่วางเอาไว้

หอศิลป์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ คือ หอศิลป์ของมหาวิทยาลัยเอกชนอีกแห่งหนึ่งที่ประยุกต์รูปแบบการจัดการรวบรวมเข้ากับการบริหารของแกลเลอรี่เล็ก ๆ แต่มีความคล่องตัว และประสบความสำเร็จในการนำเสนอมากแห่งหนึ่งในประเทศไทย เมื่อเทียบกับหอศิลป์อื่น ๆ เป็นกรณีศึกษาที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งของการเสนองานศิลปะแนวทางเฉพาะตนเข้ากับการบริหารทางธุรกิจ

4.4 หอศิลป์จามจุรี

เมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในสมัยศาสตราจารย์ ดร.เกษม สุวรรณกุล เป็นอธิการบดี ได้แสดงว่า เห็นความสำคัญของงานศิลปกรรมที่มีคุณค่าของศิลปินไทยปัจจุบัน กล่าวคือ เมื่อประมาณ พ.ศ. 2516 ได้เริ่มรวมรวมและจัดหางานศิลปกรรมของศิลปินที่มีชื่อเสียงและมีศักยภาพในขณะนั้น ต่อมาได้มีการจัดโครงการรวบรวมผลงานศิลปกรรมขึ้น โดยมอบหมายให้ศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นผู้ดำเนินงานตลอดมาเป็นระยะเกือบ 20 ปี งานศิลปกรรมดังกล่าวได้นำไปติดตั้งในอาคารต่างๆ ภายในมหาวิทยาลัย เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศทางศิลปะอันจะนำไปสู่การปลูกฝังสุนทรียศาสตร์และการจรรโลงจิตใจของชาวจุฬาฯ โดยทั่วไป ตลอดจนผู้พบเห็น

ผลงานศิลปกรรมเท่าที่รวบรวมและจัดหามาได้จนถึงขณะนี้มีเป็นจำนวนมาก จนนับได้ว่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นแหล่งใหญ่แห่งหนึ่งของประเทศไทยในขณะนี้ และแสดงถึงวิวัฒนาการของงานศิลปกรรมในประเทศไทย ตั้งแต่เริ่มแรกของยุคศิลปะเฟื่องฟูมา

จนถึงปัจจุบันได้อย่างสมบูรณ์ จุฬาฯ ได้จัดตั้งหอศิลป์จามจุรีขึ้น เพื่อเป็นการสานต่อความคิดในเชิงสนับสนุน สร้างสรรค์และเผยแพร่งานศิลปกรรมและศิลปินไทยอีกขั้นหนึ่งโดยได้กำหนดให้วันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 5 ธันวาคม 2544 ในฐานะที่ทรงเป็นองค์อัครศิลปินของชาติ เป็นวันเปิดหอศิลป์จามจุรี กิจกรรมแรกที่จัดขึ้นเนื่องในพิธีเปิดหอศิลป์จามจุรีนี้ คือ นิทรรศการจุฬาฯ สรรศิลป์ ครั้งที่ 1 ประกอบด้วย การจัดแสดงภาพเขียน ซึ่งเป็นผลงานของศิลปินรุ่นอาวุโสที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป จำนวน 19 คน ภาพเขียนที่นำมาจัดแสดงครั้งนี้เป็นผลงานศิลปกรรมที่มหาวิทยาลัยและหน่วยงานภายในได้รวบรวมไว้ ผลงานเหล่านี้แสดงถึงช่วงที่ศิลปะไทยกำลังก้าวขึ้นสู่ความนิยม ศิลปินผู้สร้างสรรค์ ผลงานดังกล่าวจึงได้รับการยกย่องอย่างสูงในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของหอศิลป์จามจุรี กำหนดเอาไว้ดังนี้

1. เพื่อจัดตั้งหอศิลป์ของมหาวิทยาลัย เป็นสถานที่จัดแสดงและเผยแพร่ผลงานทางศิลปะสู่สาธารณชน ตลอดจนเป็นศูนย์กลางที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้สนใจ

2. เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่งานศิลปกรรมที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยรวมถึงหน่วยงานภายในได้รวบรวมไว้

3. เพื่อเป็นสถานที่จัดแสดงผลงานทางศิลปะของอาจารย์ นิสิต บุคลากร ศิลปิน โดยทั่วไป

อย่างไรก็ตาม เอี่ยมจันทร์ จันทร์คงหอม และคณะ ได้สรุปผลการศึกษา จุดร่วมและจุดต่างระหว่างหอศิลป์ที่จัดตั้งโดยมหาวิทยาลัยของรัฐกับหอศิลป์ที่จัดตั้งโดยมหาวิทยาลัยเอกชน สรุปได้ดังนี้

มหาวิทยาลัยเป็นหน่วยงานสนับสนุนการศึกษาโดยเฉพาะด้านศิลปะ วัตถุประสงค์ประการหนึ่งคือ เพื่อให้นิสิตได้มีเวทีแสดงงานศิลปะเพื่อเผยแพร่ผลงานสู่สังคม สร้างความเคลื่อนไหวและศักยภาพด้านการเรียนการสอน ซึ่งคล้ายกับหอศิลป์ที่ต้องมีหอศิลป์ไว้แสดงผลงานเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นหอศิลป์แห่งชาติ หรือหอศิลป์เอกชนทั่วไป แต่สำหรับสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย เป็นการเปิดบริการแก่ประชาชน โดยไม่หวังผลตอบแทน ความแตกต่างอีกประการหนึ่งที่เห็นได้ชัดเจน คือ ความคล่องตัวด้านการดำเนินการ เอกชนมีบริษัทผู้ว่าจ้างที่หวังผลประโยชน์อาจจะโดยตรงหรือโดยอ้อมเพื่อสร้างภาพลักษณ์หรือสร้างกระแสให้สังคมเป็นการโฆษณาอีกระบบหนึ่งเป็นการหวังผลกำไรเชิงพาณิชย์ ส่วนความคล่องตัวของระบบราชการจำเป็นต้องมีหน่วยงานรับผิดชอบหลายขั้นตอน หลายฝ่าย เป็นการแบ่งหน้าที่กัน บางครั้งอาจดูเหมือนระบบครอบครัว ไม่ได้พึ่งพาอาศัยอย่างเดียว แต่เป็นกลุ่มงานที่ขาดความกระตือรือร้น รับเงินเดือนแล้วปิดประตูกลับบ้าน ไม่ศึกษาเพิ่มเติมหรือดำเนินการให้ทันสมัยตามกระแสสังคม ปัจจุบัน ในวงการศิลปะเองไม่ได้มีเพียงงานทัศนศิลป์เท่านั้น รูปแบบการดำเนินการด้านการบริหารจัดการ ยังขาดระบบที่เป็นสากล หอศิลป์เป็นเพียงสถานที่จัดแสดงเพื่อให้คนกลายเป็นศิลปินที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ แต่ไม่มีใครคำนึงถึงระบบรักษาความปลอดภัย หรือการบริหารจัดการหอศิลป์ให้ทัดเทียมเท่านานาประเทศ

ในมหาวิทยาลัยเดียวกัน หอศิลป์นิทรรศน์กับหอศิลป์จามจุรี ระบบการจัดการของหอศิลป์นิทรรศน์มีขั้นตอนและการบริหารที่เข้มแข็งกว่า มีภัณฑารักษ์ที่จบการจัดการหอศิลป์โดยตรง เป็นผู้ให้

บริการ มีผู้บริหารและผู้อำนวยความสะดวกอย่างเป็นระบบ ส่วนหอศิลป์จามจุรี มีเจ้าหน้าที่ที่จบด้านดนตรี และทัศนศิลป์ซึ่งเป็นนิสิตเก่าของจุฬาลงกรณ์ เข้ามารับหน้าที่เพราะศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมมอบหมายหน้าที่ให้ทำการเก็บรักษาผลงาน ศิลปินต้องเป็นผู้รับผิดชอบเอง เมื่อถึงวันแสดงงาน ศิลปินก็นำผลงานมาติดตั้ง เมื่อจบการแสดงผลงานศิลปินก็นำกลับไป ทั้งนี้ หลังจากหมดกำหนดแสดงผลงานและผ่านไป 1 อาทิตย์หรือมากกว่านี้ ทางหอศิลป์จะทำการจำหน่ายทอดตลาดนำรายได้เข้าหอศิลป์ จากข้อมูลตรงนี้ จะเห็นว่าระบบการจัดเก็บรักษาผลงานระหว่างรอแสดงผลงานและหลังแสดงผลงานไม่มี ส่วนด้านหอศิลป์เอกชน (ตาดู) มีห้องเก็บผลงาน เป็นหอศิลป์ที่ถูกเตรียมพื้นที่ไว้เป็นหอศิลป์โดยเฉพาะ มีห้องนิทรรศการที่ศิลปินสามารถดำเนินการหรือ ทำอะไรกับห้องนั้นก็ได้ ระบายสีดอกไม้ ตอกตะปู ทำได้ทุกอย่างตาม Concept ซึ่งหอศิลป์จามจุรีทำไม่ได้ เพราะข้อจำกัดที่ต้องการรักษาความสวยงามของผนัง และไม่มีห้องจัดนิทรรศการรองรับอีกประการหนึ่งคือ ความแตกแยกภายในระหว่างหน่วยงานกันเองที่ต้องใช้อาคารร่วมกัน เป็นผลให้หอศิลป์จามจุรีไม่สามารถดำเนินการใดๆ ได้จนกว่าจะหมดสัญญาเช่า ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจที่บรรยากาศของหอศิลป์จามจุรีขาดชีวิตชีวา ด้วยเป็นระบบราชการ ปัญหาต่างๆ พอสรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาด้านบุคลากร และขาดองค์กรที่เข้มแข็งในการบริหารการจัดการหอศิลป์
2. ปัญหาด้านงบประมาณในการปรับปรุงพื้นที่หอศิลป์

3. ปัญหาด้านเวลาในการจัดสรรที่ตั้งสร้างหอศิลป์ดำเนินการได้ช้า เนื่องจากเป็นหน่วยงานราชการ ต้องแบ่งตามตำแหน่งของผู้เข้าใช้สถานที่ ซึ่งตรงข้ามกับหอศิลป์เอกชน

4. ปัญหาความเห็นที่แตกต่างภายในหน่วยงาน

4.5 หอศิลปกรรมศรีนครินทรวิโรฒ

หอศิลปกรรมศรีนครินทรวิโรฒ ถือเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งมีทั้งลักษณะร่วมและลักษณะที่ต่างจากหอศิลป์ในสถาบันอุดมศึกษาภาคราชการในบางแง่มุม ทั้งนี้ หอศิลป์ฯ แห่งนี้เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2532 ภายใต้อาคารเดิม (ตึก 4) และพัฒนาเปลี่ยนแปลงเป็นส่วนหนึ่งของสำนักงานศูนย์ศิลปวิทยบริการ อันเป็นหน่วยงานหนึ่งมีฐานะเทียบเท่าภาควิชาในคณะศิลปกรรมศาสตร์ ซึ่งสถาปนาขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2536 โดยได้กำหนดให้ศูนย์ศิลปวิทยาการเป็นหน่วยงานประสานงานและบริการทางด้านศิลปะและวิชาการแก่สังคม การกำหนด “ศูนย์ศิลปวิทยบริการ” ไว้อย่างกว้างๆ ทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะนี้คณะศิลปกรรมศาสตร์มีกิจกรรมและบริการทางด้านศิลปวัฒนธรรมมากขึ้น ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยที่มีรากฐานมาจากการเป็นมหาวิทยาลัยด้านศิลปกรรมศาสตร์จะพัฒนางานศิลปวิทยบริการหรือหอศิลป์ ให้เป็นองค์กรเทียบคณะ สถาบัน สำนัก รวมทั้ง มหาวิทยาลัยอื่นๆ ทั้งรัฐและเอกชน

การประชุมคณะกรรมการประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ ครั้งที่ 6/2545 วันที่ 19 สิงหาคม 2545 ได้มีมติให้เสนอโครงการต่อสภามหาวิทยาลัยเพื่อจัดตั้ง “ศูนย์ศิลปวิทยบริการ” ในระดับเทียบเท่าสาขาวิชาโดยให้รวมงานหอศิลปกรรมศรีนครินทรวิโรฒ หอสะสมศิลปกรรม หอนาฏลักษณ์ ห้องสมุด งานฐานข้อมูล งานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร งานเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อพัฒนาวิชาการและกระบวนการทางด้านวิทยาการ พัฒนาฐานข้อมูลทางด้านศิลปกรรมศาสตร์ให้เป็นรูปธรรมต่อไป

ศูนย์ศิลปวิทยบริการที่มีหอศิลปกรรมศรีนครินทรวิโรฒ เป็นส่วนหนึ่งของศูนย์ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อพัฒนา “ศูนย์ศิลปวิทยบริการ” ที่รวมงานหอศิลปกรรมศรีนครินทรวิโรฒ หอศิลปกรรม หอนาฏลักษณ์ ห้องสมุด งานฐานข้อมูล งานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร งานเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ เข้าไว้ด้วยกัน และสามารถดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ

2. เพื่อประสานงานด้านศิลปวิทยบริการและการทำงานร่วมกันทั้งภายในและนอกมหาวิทยาลัยได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้วัตถุประสงค์ดังกล่าว ศูนย์ฯ ใช้บุคลากรของคณะศิลปกรรมศาสตร์ทั้งบุคลากรวิชาการ และบุคลากรสนับสนุนวิชาการที่มีอยู่แล้ว โดยมีหัวหน้าศูนย์ศิลปวิทยบริการ ภัณฑารักษ์ และเจ้าหน้าที่ดำเนินงานร่วมกัน

สำหรับภารกิจ ประกอบด้วย

1. ดูแล จัดระบบ ดำเนินการและประสานงาน หอศิลปกรรมศรีนครินทรวิโรฒ หอสะสมศิลปกรรม หอนาฏลักษณ์ และห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์

2. สร้างสรรค์กิจกรรมและประสานงานทางด้านศิลปวิทยบริการ เพื่อนิสิต คณาจารย์ บุคลากร และสังคม

3. พัฒนาฐานข้อมูลทางด้านศิลปกรรมศาสตร์ ทั้งผลงานศิลปกรรม งานวิชาการ แหล่งศิลปวิทยบริการ ศิลปิน และข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

4. พัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่องานศิลปวิทยบริการและงานประชาสัมพันธ์

5. เป็นหน่วยงานหนึ่งที่ช่วยการหารายได้ทางวิชาการ ของคณะศิลปกรรมศาสตร์

การดำเนินการที่ผ่านมา ภายใต้วัตถุประสงค์และภารกิจเบื้องต้นที่มิได้มุ่งผลประโยชน์ตอบแทนแบบแกลเลอรี่เอกชน มิได้หวังผลกำไร เช่นเดียวกันกับหอศิลป์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ จึงทำให้หอศิลปกรรมศรีนครินทรวิโรฒ มีบทบาทเด่นชัดในเรื่องเป็นสถานที่ที่ให้นิสิตเรียนรู้การบริหารจัดการในวิชานิทรรศการศิลปะตามหลักสูตร ทั้งนิสิตสาขาศิลปะจินตทัศน์ สาขาการออกแบบทัศนศิลป์ สาขาวิชาการออกแบบสื่อสาร สาขาศิลปศึกษา และสาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนั้น เป็นสถานที่รองรับการแสดงผลงานศิลปนิพนธ์ของนิสิตระดับปริญญาตรีบัณฑิตศึกษา คณาจารย์ภายใน คณาจารย์จากสถาบันการศึกษาภายนอก ศิลปินที่ผ่านกระบวนการประชุมพิจารณา โครงการศิลปกรรม

นานาชาติ และกิจกรรมศิลปเฉพาะกิจที่ได้รับการอนุมัติจากคณะศิลปกรรมศาสตร์ ที่ผ่านมา หอศิลปกรรมศรีนครินทรวิโรฒยังคงดำเนินนโยบายสนับสนุนนิทรรศการหมุนเวียนในลักษณะที่ไม่แสวงหากำไร แต่เน้นการบริการให้การศึกษา สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ของนิสิตศิลปกรรมศาสตร์ สร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะให้กับนิสิตคณะวิชาต่างๆ ตลอดจนบุคลากรในชุมชนและบุคลากรภายนอกโดยทั่วไป

หอสะสมศิลปกรรม เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่อยู่ภายใต้การดูแลของศูนย์ศิลปวิทยบริการ ปัจจุบัน มีผลงานสะสมของศิลปินที่มีชื่อเสียงกระแสหลักที่ทวนกระแสศิลปินแห่งชาติ ศิลปินแห่งชาติ รวมจำนวนกว่า 130 ชิ้นงาน

อย่างไรก็ตาม การที่หอศิลปกรรมศรีนครินทรวิโรฒ มีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณแผ่นดิน การใช้งบประมาณ เงินรายได้ และงบประมาณจากธุรกิจภาคเอกชนยังไม่มีความแน่นอนในแต่ละปีงบประมาณ ส่งผลให้ไม่สามารถผลักดันโครงการต่างๆ ให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้แบบครบถ้วนในทุกกรณี

4.6 โครงการหอศิลป์ร่วมสมัยแห่งกรุงเทพมหานคร

การเคลื่อนไหวเพื่อการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในด้านหอศิลป์ หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะ กล่าวได้ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อให้ได้มาซึ่งหอศิลป์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร เป็นขบวนการที่มีระบบความคิดร่วมสมัย มีความชัดเจนและเชื่อมโยงกับฐานคิดเรื่องแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตมากที่สุดเท่าที่เคยมีมา แม้ผลสุดท้าย การเคลื่อนไหวดังกล่าวจะยังไม่ประสบกับความสำเร็จก็ตามที

อย่างไรก็ตาม กระบวนการเคลื่อนไหวและหลักฐานทางความคิดที่ปรากฏ เป็นสิ่งที่ควรศึกษา เพื่อประโยชน์ของการสร้างแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอศิลป์ ในอนาคต ทั้งนี้ หอศิลป์ร่วมสมัยแห่งกรุงเทพมหานคร มีรายละเอียด ดังนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในฐานที่ทรงเป็นอัครศิลปิน
2. เพื่อพัฒนาการบริหารโครงการด้านศิลปะ ยกระดับการนำเสนอผลงาน การดูแลเก็บรักษาศิลปะร่วมสมัย ให้ได้มาตรฐานสากล
3. เพื่อเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมของกรุงเทพมหานคร
4. เพื่อเป็นศูนย์ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างสรรค์ด้านศิลปะ
5. เพื่อเป็นศูนย์กลางข้อมูลและข่าวสารด้านศิลปวัฒนธรรมของกรุงเทพมหานคร
6. เพื่อส่งเสริมการศึกษาและการสร้างความรู้ความเข้าใจด้านศิลปวัฒนธรรม
7. เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ
8. เพื่อเป็นแหล่งสร้างรายได้และวิชาชีพทางพาณิชย์ศิลป์

นโยบายโดยสรุป

1. **เปิดกว้าง :** ยกเลิกจำกัดความแบบเก่า ยังไม่ถึงเวลาที่เราจะทำให้สังคมสับสนกับคำว่า ศิลปะ เป็นของสูง เช่น คำว่า เลอเลิศ ยิ่งใหญ่ ฯลฯ หากถือว่าเป็นการแสดงออกเฉพาะตน อนุโลมให้เป็น

กิจกรรมในเชิงวัฒนธรรมได้ ดนตรีร็อค แฟชั่นพังค์ หรือการดัดจริตทางภาษา ก็อาจมีนัยยะสำคัญพอที่จะสนใจในทางศิลปะได้โดยการเปิดกว้างเช่นนี้ สามารถสกัดคุณภาพออกจากปริมาณได้

2. **ง่าย :** ศิลปะต้องทำให้เข้าใจง่าย เข้าถึงง่าย ชื่นชมง่าย ก่อนที่จะนำความยุ่งยาก ซับซ้อน ภายในเนื้อหาออกมาสู่ผู้ชม

3. **ถ่อมตน :** เป็นหอศิลปะของสามัญชน ไม่ใช่หอคอยงาช้าง เป็นสถานที่ที่บุคคลที่ห่างเหินกับศิลปะสามารถพบปะเสวนากันได้ แม้ไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน

4. **เคลื่อนไหว :** ไม่ตายซาก ยึดติดธรรมเนียมเดิม เข้าหาผู้ชม พร้อมที่จะใช้เทคโนโลยี กระบวนการสื่อสารและกรรมวิธีเอื้อต่อการเข้าถึงมวลชนทุกระดับ

5. **คล่องตัว :** เป็นองค์กรขนาดเล็ก ตัดสินใจได้ด้วยตัวเอง

กลุ่มเป้าหมาย

จุดเด่นของโครงการ ยากจะมีแห่งใดมาเปรียบเทียบ คือ สี่แยกปทุมวัน เป็นศูนย์กลางของวิถีชีวิตวัยรุ่นอย่างแท้จริง มีสิ่งแวดล้อมโดดเด่นไปในทิศทางเดียวกัน นับตั้งแต่ศูนย์การค้าสยามแสควร์ มาบุญครอง สยามเซ็นเตอร์ และสยามดิสคัฟเวอร์รี่ และต่อเนื่องไปสี่แยกราชประสงค์ ทำให้สามารถระบุล่วงหน้าได้ว่า ในที่สุดแล้วคนกลุ่มใดจะได้รับประโยชน์จากหอศิลป์ร่วมสมัยแห่งนี้ มากที่สุด

ข้อเท็จจริงเป็นการท้าทายวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งหอศิลปะตั้งแต่เริ่มต้น หากเป็นไปได้หอศิลปวัฒนธรรมควรมีศักยภาพที่จะชี้นำเยาวชน ผู้เป็นอนาคตของชาติเหล่านี้ ให้เป็นความจำเป็นของศิลปะและกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกัน และควรเปิดโอกาส ให้พวกเขาเข้ามาแสดง

หาประสบการณ์ทางสุนทรียะอย่างกระตือรือร้นแต่ในเวลาเดียวกันก็ไม่ทอดทิ้งคนกลุ่มใหญ่ ที่เป็นแกนกลางของกิจกรรมศิลปะด้วย ได้แก่

1. ศิลปินและผู้เกี่ยวข้องในวงการศิลปะ
2. เยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา
3. ประชาชนที่เน้นการใช้ชีวิตครอบครัว
4. ผู้บริโภคสินค้าวัฒนธรรม และสินค้ารสนิยม
5. องค์กรธุรกิจ และองค์กรเอกชน
6. นักท่องเที่ยว

ความต้องการพื้นที่ใช้สอย

1. **ส่วนบริหารหอศิลปะ** (Office) ได้แก่ ห้องทำงานผู้บริหาร 3 คน / เจ้าหน้าที่อาวุโส-หัวหน้าฝ่าย 6 คน / พนักงาน 15 คน / ห้องประชุม 40 คน พร้อมห้องบริการ/ ห้องรับแขก/ พักคอย / ห้องน้ำรวม

2. **ส่วนลงทะเบียนและเก็บรักษาผลงาน** (Storage) ได้แก่ ห้องลงทะเบียน/ ห้องตรวจสภาพและถ่ายรูป/ ห้องมืด/ ห้องอนุรักษ์/ ห้องเก็บวัสดุ - อุปกรณ์/ ห้องเก็บเอกสารสำคัญ (ฟิลม์และต้นฉบับ)/ ห้องเก็บงาน/ ห้องหัวหน้าฝ่ายและเจ้าหน้าที่ 4 คน

3. **ส่วนเตรียมการนิทรรศการ** (Gallery Preparation) ได้แก่ ห้องออกแบบคอมพิวเตอร์/ ห้องเก็บวัสดุ-อุปกรณ์/ ห้องเตรียมงานและบรรจุภัณฑ์/ ห้องทำแบบจำลองและทำสี/ ห้องช่างไม้- ก่อสร้าง/ ห้องน้ำและห้องซักล้าง/ ห้องหัวหน้าฝ่ายและเจ้าหน้าที่ 4 คน

4. **ส่วนจัดแสดงนิทรรศการ** (Gallery and Exhibition Spaces) ได้แก่ ห้องแสดงนิทรรศการถาวรขนาด 300 ชิ้น/ ห้องแสดงนิทรรศการหลัก (200 ชิ้น)/ ห้องแสดงนิทรรศการรอง (50 ชิ้น) 2 ห้อง/ ห้องแสดง

นิทรรศการสำรอง 1 (100 ชิ้น)/ ห้องบรรยายนำ ความจุ 50 คน/ ห้องแสดงสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ความจุ 20 ชุด/ โถงนิทรรศการ / ทางเดิน / ทางเชื่อม / ห้องเก็บของ/ เบ็ดเตล็ด

5. **ส่วนสนับสนุนการศึกษา** (Educational and Multifunction Spaces) ได้แก่ ห้องอเนกประสงค์/ ส่วนบริการและควบคุม/ ห้องบรรยาย 4 ห้อง (เปิดเชื่อมกันได้)/ โรงละครพร้อมอุปกรณ์จัดฉายภาพยนตร์/ ห้องปฏิบัติการศิลปะ (จิตรกรรม 20 คน)/ ห้องปฏิบัติการศิลปิน (ประติมากรรม 10 คน)/ ห้องปฏิบัติการศิลปะภาพพิมพ์แม่พิมพ์ร่องลึก/ ห้องปฏิบัติการภาพพิมพ์ แม่พิมพ์หิน/ ห้องปฏิบัติการภาพพิมพ์ แม่พิมพ์ตระแกรงไหม/ ห้องเก็บวัสดุ/ ห้องหัวหน้าฝ่ายและเจ้าหน้าที่ 4 คน

6. **ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร** (BMA Public Library) ได้แก่ ความจุหนังสือ 50,000 เล่ม เน้นหนังสือศิลปะ การให้บริการด้วยคอมพิวเตอร์ และเจ้าหน้าที่ 6 คน

7. **ส่วนสาธารณะ** (Public Area) ได้แก่ ห้องจำหน่ายบัตร/ ห้องประชาสัมพันธ์ เจ้าหน้าที่ 4 คน/ ห้องอาสาสมัคร 4 คน/ ห้องน้ำสาธารณะ/ ห้องฝากของ/ ห้องพยาบาล/ ลิฟท์บริการ/ โถงพักคอย/ แผนผังและรายการจัดแสดง/ ป้ายประกาศ/ คอมพิวเตอร์นำชม 4 ตัว/ โทรศัพท์สาธารณะ

8. **ส่วนบริการ** (Services and Mechanical Room) ได้แก่ ห้องควบคุม/ ห้องพักเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย/ ห้อง ผู้ดูแล/ ห้องน้ำ / ห้องเก็บของและซักล้าง/ ที่ส่งของพร้อมลิฟท์ปล่อยขยะ/ บันไดหนีไฟ

9. **ส่วนร้านค้าและพาณิชย์** (Commercial Zone) ได้แก่ ร้านขายของที่ระลึก/ ภัตตาคาร ขนาด 60 ที่นั่ง/ ห้องอาหาร ขนาด 120 ที่นั่ง/ ร้านหนังสือขนาด 10,000 เล่ม/ ร้านเครื่องเขียน/ ร้านค้าเน้นงานออกแบบและศิลปะ เช่น เครื่องเคลือบ เฟอร์นิเจอร์ โคมไฟ ผ้าและสิ่งทอ หัตถกรรม เครื่องประดับ ฯลฯ ซุ้มจำหน่ายสินค้าพิเศษ/ ทางเดิน

10. **ส่วนจอดรถ** (Parking Zone)

อาคารหอศิลปะ : ความต้องการเบื้องต้น

หอศิลปะต้องการอาคารที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะ คือ มีพื้นที่พอเพียงสำหรับจัดแสดงผลงานศิลปะหลายนิทรรศการพร้อมกัน มีชีวิตชีวา มีเสน่ห์ดึงดูด มีเครื่องอำนวยความสะดวกให้จัดกิจกรรมหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมในอาคารได้อย่างสมบูรณ์ มีศักยภาพที่หารายได้เลี้ยงตัวเอง พร้อมกับการประสานธุรกิจหรือ การพาณิชย์ที่เกี่ยวข้อง ให้เข้ากันได้กับความคิดทางความงามและรสนิยม

ในขั้นแรก กรุงเทพมหานครได้จัดทำเงื่อนไขสำหรับการประกวดแบบ ในวงเงินงบประมาณค่าก่อสร้าง ไม่เกิน 300 ล้านบาท ซึ่งจะได้อาคารที่ไม่สูงนัก มีพื้นที่ใช้สอยไม่ต่ำกว่า 20,000 ตารางเมตร การใช้สอยของอาคารประกอบด้วยพื้นที่สำหรับหอศิลปะ ประมาณ 50% ที่เหลือเป็นส่วนสนับสนุน ที่จอดรถ และพื้นที่เพื่อการพาณิชย์

การประกวดแบบก่อสร้างได้รับความสนใจจากสถาปนิก และผู้เกี่ยวข้องอย่างล้นหลาม มีผู้เข้าร่วมฟังการแถลงข่าวเกือบ 300 คน การประกวดแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ การออกแบบก่อสร้างอาคาร การออกแบบแนวความคิด และการออกแบบอิสระ ผลปรากฏว่า แบบ

ของบริษัท โรเบิร์ต จี บุย แอนด์ แอสโซซิเอทส์ จำกัด ได้รับรางวัลชนะเลิศ เป็นอาคารขนาด 23,203 ตารางเมตร มีชั้นใต้ดิน 3 ชั้น ชั้นระดับเหนือดิน 8 ชั้น ส่วนของหอศิลปะ คือชั้น 6, 7 และ 8 โดยมีชั้น 1, 4, และ 5 เป็นพื้นที่สนับสนุนกิจการ ส่วนพื้นที่เพื่อการพาณิชย์นั้น จำกัดอยู่ที่ชั้น 1, 2, 3, และ 4 แต่จะต้องเป็นกิจการที่เกี่ยวเนื่องกับศิลปวัฒนธรรมเท่านั้น มีสัดส่วนการใช้พื้นที่ ดังนี้

พื้นที่อาคารรวม	100.00 %	23,203 m2
1. Total Gallery & Supporting Area	50.80 %	11,789 m2
2. Total Commercial Area	13.00 %	3,038 m2
3. Total Car Parking Area	18.01 %	4,389 m2

ประกอบด้วย พื้นที่จัดแสดงนิทรรศการทั้งถาวรและหมุนเวียน พื้นที่เตรียมงานนิทรรศการ ห้องเก็บผลงานขนาดใหญ่ ห้องปฏิบัติการศิลปะทั้งประติมากรรม และภาพพิมพ์ ห้องปฏิบัติการภาพถ่ายและห้องมืด ห้องประชุมบรรยาย ห้องสมุด ห้องอเนกประสงค์ โรงภาพยนตร์ขนาด 230 ที่นั่ง ร้านค้าของหอศิลปวัฒนธรรม ห้องอาหารและภัตตาคาร พื้นที่เพื่อการพาณิชย์มากกว่า 30 ร้านค้า พร้อมทั้งโถงนิทรรศการ และระบบอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ

กิจกรรมในหอศิลปะ

1. นิทรรศการศิลปะ (Art Exhibition)

- นิทรรศการถาวร จัดแสดงตามหัวข้อสำคัญ (Permanent Gallery)
- นิทรรศการหมุนเวียน และนิทรรศการเฉพาะกิจ (Temporary Exhibition)
- ลานประติมากรรม (Sculpture Garden)
- ลานศิลปะจัดวางและการแสดงสด (Performance Space)
- โถงนิทรรศการ (Exhibition Hall)

2. ศูนย์อบรมและปฏิบัติการศิลปะ (Art Workshops Centre)

- การอบรมศิลปะปฏิบัติ (Art Workshops)
- การประชุมสัมมนา (Art Forums/ Seminars/ Lecture and Art Talk)
- ห้องสมุดศิลปะ (Art Library)
- ฐานข้อมูลศิลปะ (Media and Art Database)
- ศูนย์อนุรักษ์และซ่อมแซมศิลปะ (Art Preservation Centre)
- โรงละครเล็ก (Theatre and Auditorium)
- ห้องประชุมอเนกประสงค์ (Convention Room)

3. ศูนย์กลางธุรกิจศิลปะ (Art Business Centre)

- ร้านค้าของหอศิลปะ (Museum Shop)
- ร้านจำหน่ายสินค้าจากศิลปิน (Artist Shop)
- ร้านของที่ระลึก และสินค้าศิลปะ (Art Souvenir and Gift Shop)
- ตลาดศิลปะ (Art Mail)
- ผู้จัดประมูลศิลปะ (Art Auctioneer)
- ตัวแทนและผู้จัดจำหน่ายศิลปกรรม (Art Dealer)
- บริษัทประกันทางศิลปะ (Art Insurance)
- ผู้บริหารจัดการด้านศิลปะ (Art Management)
- ผู้ขนส่งศิลปกรรม (Art Packaging)
- ร้านหนังสือศิลปะ (Art Book Shops)
- ร้านค้าภาพยนตร์ ซีดี-รอมและวิดีโอศิลปะ (Art Films /CD-Rom and VDO Shops)
- ผู้อบรมและฝึกฝนด้านศิลปะ (Art Practices)
- ผู้ประกอบการท่องเที่ยวทางศิลปะวัฒนธรรม (Art & Cultural Tour)
- ภัตตาคาร ศูนย์อาหาร และเครื่องดื่ม (Restaurant & Cafeteria)

4. **ศูนย์บริการศิลปะและการออกแบบ** (Art and Design Centre)

- ศูนย์กลางสินค้าเครื่องเขียน (Stationary Centre)
- ศูนย์กลางการพิมพ์ดิจิตอล (Digital Output Centre)
- ศูนย์กลางงานออกแบบ (Designer's Showcase)
- ศูนย์กลางการออกแบบและจัดแสดงแฟชั่น (Fashion and Events Hall)
- ห้องภาพทางศิลปะ (Art Photography)
- สำนักพิมพ์ศิลปะ (Art Publishing)
- ผู้จัดจำหน่ายสินค้าด้านศิลปะ (Art Supplies)

สำหรับ โครงสร้างการบริหารจัดการของหอศิลปะประกอบด้วย รายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. โครงสร้างการบริหาร

- คณะกรรมการหอศิลปะ	Board of Committee
- คณะกรรมการบริหารหอศิลปะ	Administration Board
- คณะกรรมการจัดหาทุน	Fund Raising Board
- คณะกรรมการศิลปะสะสม	Art Acquisition Board
- คณะกรรมการนิทรรศการ	Exhibition Board
- คณะกรรมการสนับสนุนหอศิลปะ	FRIENDS of Museum Board

ฝ่ายปฏิบัติการ

- ผู้อำนวยการหอศิลปะ	General Director
- ผู้อำนวยการฝ่ายศิลปะ	Artistic Director
- ผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร	Administrative Director
- เลขานุการฝ่ายบริหาร	Executive Secretary

2. การจัดองค์กรฝ่ายศิลปะ

- ฝ่ายนิทรรศการ	Exhibition Department
- ฝ่ายออกแบบ	Design Department
- ฝ่ายผลิต	Production Department
- ฝ่ายอนุรักษ์	Conservation Department
- ฝ่ายฐานข้อมูลศิลปะ	Art Base Department
- ฝ่ายสนับสนุนการศึกษา	Educational Aids Department
- ฝ่ายสิ่งพิมพ์	Publication Department
- ฝ่ายกิจกรรมพิเศษ	Special Programme Department
- ฝ่ายห้องสมุด	Library Department
- ฝ่ายภาพยนตร์	Film & Theatre Department
- ฝ่ายทะเบียนศิลปกรรม	Registral Department
- ฝ่ายเอกสารจดหมายเหตุ	Archives and Documents Dept.
- อื่นๆ	etc.

3. การจัดองค์กรฝ่ายบริหาร

- ฝ่ายบริหาร	Administrative Dept.
- ฝ่ายการตลาด	Marketing Department
- ฝ่ายบัญชีและการเงิน	Finance & Accounting Dept.
- ฝ่ายสารสนเทศ	Public Information Dept.
- ฝ่ายอาคารและความปลอดภัย	Security & Facilities Dept.
- ฝ่ายกฎหมายและลิขสิทธิ์	Laws & Copyright Dept.
- ฝ่ายต่างประเทศ	International Dept.
- ฝ่ายสมาชิกสัมพันธ์	Membership Dept.
- ฝ่ายทรัพยากรมนุษย์	Human Resource Dept.
- อื่น ๆ	etc.

โดยสรุป แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : โครงการหอศิลป์ร่วมสมัยแห่งกรุงเทพมหานคร ถือเป็นโครงการที่มีการนำเสนอตั้งแต่ฐานคิด กระบวนทัศน์ กระทั่งกระบวนการบริหารจัดการที่สมบูรณ์แบบที่สุดเท่าที่เคยมีเอกสารบันทึกไว้เป็นหลักเป็นฐาน อย่างไรก็ดี ได้มีการปรับเปลี่ยนชื่อเป็น หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร

(5) หอศิลป์ไทยกับการจัดการศึกษาภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

ที่ผ่านมา การจัดการศึกษา การจัดการเรียนรู้ของไทยถูกตีกรอบให้จำกัดอยู่ในรูปแบบของการศึกษาในระบบที่แยกตัวออกจากการศึกษาแบบนอกรั้วโรงเรียน หรือ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่มีรายละเอียดอีกมาก กรอบความคิดดังกล่าว ทำให้ไม่สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้

อย่างไรก็ตาม นับเป็นเรื่องที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้สะท้อนเจตจำนงค์ในเรื่องความสำคัญของการศึกษาทุกระบบทุกรูปแบบ ส่งผลทำให้แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น หอศิลป์มีความหมายยิ่งขึ้น ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่ต้องทำการศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างพระราชบัญญัติการศึกษา ฯ กับแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตเข้าหากันอย่างมีระบบ

บทที่ 3

การวิเคราะห์

การวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการวิเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ 3 ประการ คือ

3.1 วิเคราะห์สถานภาพการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านหอศิลป์ (หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะ)

3.2 วิเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายและแผนส่งเสริมการเรียนรู้ของหอศิลป์ที่มีต่อการศึกษาในระบบการศึกษา นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ในประเทศไทยตั้งแต่ดีตจนถึงปัจจุบัน

3.3 ศึกษามาตรฐานการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้านหอศิลป์ ที่สอดคล้องกับสภาพสังคมไทย

บทวิเคราะห์ประเด็นหลักดังกล่าว จะอยู่ในกรอบของการกำหนดขอบเขตของการศึกษาวิจัย เพื่อประโยชน์ต่อการนำผลการวิจัยเป็นฐานข้อมูล ฐานคิด เพื่อการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านหอศิลป์ ต่อไป

3.1 สถานภาพการจัดการของหอศิลป์

พัฒนาการของโลกในประวัติศาสตร์ยุคใกล้จนถึงปัจจุบัน เป็นพัฒนาการที่เกิดจากความร่วมมือ การต่อสู้แข่งขัน และความขัดแย้งแตกต่างทางอุดมการณ์และผลประโยชน์ตั้งแต่ระดับชาติ ภูมิภาค และระดับนานาชาติ ซึ่งแม้ผู้รักสันติ รักสันติภาพ รักการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์จะไม่เห็นด้วยกับสภาพการเผชิญหน้าที่ดำรงอยู่ แต่ในที่สุดแล้ว ทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นฝ่ายที่สนับสนุนการพัฒนากระแสหลักหรือฝ่ายทวนกระแสหรือฝ่ายแสวงหาทางเลือกใหม่ที่มีหลายทิศหลายทางต่างมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ การพัฒนาคนหรือตอบสนองเจตจำนงค์ของแต่ละฝ่าย แต่ละอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน

การพัฒนาคนในความหมายดังกล่าว จึงเกี่ยวข้องกับการศึกษาทั้งในระบบ (Formal Education) การศึกษานอกระบบ (Non Formal Education) การศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) ตลอดจนแนวคิดการศึกษาทางเลือก (Alternative Education) ซึ่งแต่ละแนวคิดมีความแตกต่างกันในการตีความ ที่เกี่ยวข้องกับฐานคิดมโนธรรมทรรศนะต่อโลกและชีวิต ฯลฯ

ทั้งนี้ การพัฒนาคนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การเรียนรู้ที่หลากหลาย จากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งมีมากมายนั้น หอศิลป์หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะ ถือเป็นกระบวนการหนึ่งของการเรียนรู้หรือการพัฒนาคนตลอดชีวิต

เนื่องจาก พัฒนาการของโลกและโลกที่ดำรงอยู่ เป็นโลกที่มีทั้งผู้อ่อนแอและผู้แข็งแรง มีทั้งประเทศที่อ่อนแอ และประเทศแข็งแรง

โดยประเทศที่แข็งแรงด้านความรู้ เศรษฐกิจ การทหาร จะมีบทบาทเป็นประเทศที่ครอบงำทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และวัฒนธรรมต่อประเทศที่อ่อนแอ

ด้วยเหตุนี้ จึงพบว่า ประเทศมหาอำนาจที่เป็นประเทศล่าอาณานิคมแผนเก่า และพัฒนาสู่การล่าอาณานิคมแผนใหม่ ล้วนมีบทบาทเป็นผู้นำในการสะสมศิลปะวัตถุ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทุนทางวัฒนธรรมจากพื้นที่ทุกภูมิภาคของโลก และศิลปะวัตถุจากเวลาในอดีตจนถึงปัจจุบัน

การสะสมผลงานศิลปะวัตถุไว้ในหอศิลป์หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะ ซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น แท้ที่จริงแล้ว ประโยชน์ที่จะได้รับขึ้นอยู่กับเป้าหมาย หรือขึ้นอยู่กับหลักคิด ฐานคิด หรือกระบวนทัศน์ (paradigm)

หากเป็นเป้าหมายกระแสหลัก จะเป็นเป้าหมายการนำศิลปะวัตถุมาจัดการเพื่อตอบสนองผลประโยชน์ในทางธุรกิจที่มีเงินหรือ รายได้เป็นจุดหมาย ทั้งทางตรงและทางอ้อม ธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในปัจจุบันมีความซับซ้อน และมีกลยุทธ์ที่แยบคายเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งเป็นธุรกิจที่นำรายได้เข้าประเทศมหาอำนาจ จำนวนมหาศาล ซึ่งต้องอาศัยศาสตร์ทางการตลาด หรือองค์ความรู้ทางการตลาดมาเป็นเครื่องมือที่จะทำให้นักท่องเที่ยวจากทั่วโลก เมื่อเดินทางไปท่องเที่ยวประเทศใดจะต้องเข้าชมศิลปะวัตถุในหอศิลป์ หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะชั้นนำในประเทศนั้นๆ เป็นการเข้าชมโดยไม่เสียค่าบัตรเข้าชม แต่ก็ส่งผลต่อพื้นที่ทางความคิด พื้นที่ทางทัศนคติ และส่งผลต่ออุตสาหกรรมบริการในเชิงรายได้อย่างเชื่อมโยง

เหล่านี้คือ การจัดการแหล่งการเรียนรู้กระแสหลักที่มุ่งรายได้เข้าประเทศ มุ่งธุรกิจการท่องเที่ยวและมุ่งประโยชน์ด้านอุตสาหกรรมบริการ ซึ่งหลายประเทศในยุโรปและอเมริกาประสบความสำเร็จมาแล้วเป็นอย่างดี

หากเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ของการจัดการแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต จะเป็นการสนับสนุน ส่งเสริมการเรียนรู้ที่มุ่งไปสู่จุดหมายที่เอามนุษย์เป็นตัวตั้ง เอาสันติภาพและการอยู่ร่วมกันเป็นจุดหมาย นำเอาศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กับศักดิ์ศรีทางวัฒนธรรม เข้ามาเชื่อมโยงกัน

นั่นหมายความว่า การจัดการแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น หอศิลป์ หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะนั้น จะเน้นความรู้ ความเข้าใจ ในศิลปะวัตถุ หรือผลงานศิลปะที่มีความแตกต่าง ด้วยความคิดหรือทรรศนะที่เสมอภาค ไม่ปลูกฝังหรือแฝงนัยยะว่า ใครสูงกว่า เจริญกว่า ด้อยกว่า ก้าวหน้ากว่า ล้าหลังกว่า ฯลฯ อีกทั้งเป็นการจัดการเพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาสร้างสรรค์ต่อไปตามวิถีทางเฉพาะตน เฉพาะชนเผ่า เฉพาะชนชาติ ที่ไม่แยกออกจากการเคารพศักดิ์ศรีทางวัฒนธรรมและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

การจัดการแหล่งการเรียนรู้เช่นนี้ เป็นการจัดการที่มีลักษณะทวนกระแสระบบโลกที่ตกอยู่ภายใต้ระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์ แม้จะเป็นแนวคิดทวนกระแส มีปริมาณน้อยกว่ากลุ่มความคิดกระแสหลัก ก็ยังเป็นแนวทางการจัดการของนักต่อสู้รณรงค์สันติภาพ นักต่อสู้ทางวัฒนธรรม นักต่อสู้เพื่อสร้างดุลยภาพแห่งชีวิต กำลังผลักดันขับเคลื่อนอยู่ในขณะนี้

คำถามเชิงความคิดคือ สังคมไทยจะผลักดันขับเคลื่อนแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้านหอศิลป์ หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะไปในทิศทางใด ประมวลจากประวัติศาสตร์ จากสภาพความเป็นจริงของสังคมไทย และสภาพการดำรงอยู่ในสังคมโลกที่กำลังเผชิญหน้ากับแนวรบหนึ่ง คือ แนวรบทางด้านวัฒนธรรม ปัญหาเบื้องต้นหรือสภาพการจัดการแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสังคมไทยในปัจจุบัน คือ

1. สังคมไทยถูกครอบงำด้วยฐานคิดการพัฒนาที่วัดความสำเร็จทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ ประกอบกับสังคมไทยมีรากวัฒนธรรมของสังคม ระบบอุปถัมภ์ ให้ประโยชน์ค่าตอบแทน (Patron-client System) ขึ้นต่อผู้มีอำนาจและผู้มีเงิน สังคมไทยจึงเห็นความสำคัญของการศึกษา หรือองค์ความรู้ที่ส่งเสริมให้มีเงิน มีอำนาจ เหตุนี้การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้านหอศิลป์ หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะ จึงเป็นเรื่องที่ต้องต่อสู้กับความคิดเดิม ค่านิยมเดิมที่เป็นอุปสรรคอย่างยิ่ง สิ่งที่เป็นปรากฏการณ์เชิงประจักษ์ คือ สังคมไทย อำนาจรัฐไม่สนับสนุนและไม่มีงบประมาณสำหรับสร้างหอศิลป์ หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะ แม้แต่กรุงเทพมหานครที่เป็นเมืองหลวง เป็นเมืองที่มีคนมีการศึกษามากที่สุด ไม่สามารถสร้างหอศิลป์ที่มีมาตรฐานให้เกิดขึ้นได้ การต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งหอศิลป์ เป็นเรื่องใหญ่ที่เป็นปัญหาโครงสร้าง ต้องใช้เวลา ต้องมียุทธวิธี และต้องทำให้เป็นประเด็นสาธารณะ เป็นประเด็นคุณภาพชีวิต หรือประเด็นทางการเมือง ข้อสำคัญต้องทำให้ความต้องการนี้ เกิดมาจากคนในชุมชนหรือจากประชาชนเป็นฐาน จึงจะส่งผลต่อการได้มาและการคงอยู่ที่แข็งแรงและยั่งยืน

2. การเรียกร้องให้ได้มาซึ่งหอศิลป์ หรือการผลักดันให้เกิดหอศิลป์ที่เหมาะสมกับสังคมไทย ไม่ควรมุ่งความสำเร็จเชิงอุดมคติแบบทันทีทันใด แต่ควรผสมผสานกับสังคมไทยที่เป็นจริง คือประนีประนอม ระหว่างอุดมคติกับธุรกิจในหอศิลป์ หรือการจัดการทางธุรกิจเพื่อให้หอศิลป์สามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาเฉพาะงบประมาณแผ่นดินแต่เพียงอย่างเดียว

3. หอศิลป์ ควรสร้างบทบาทและสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีความเคลื่อนไหว มีชีวิตชีวา ทั้งด้านนิทรรศการ การส่งเสริมงานวิจัย การเผยแพร่นวัตกรรมการเรียนรู้ การให้การศึกษากับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ อย่างมียุทธวิธี

4. หอศิลป์ของสังคมไทย ควรมีกระบวนการจัดการแบบมืออาชีพด้วยคนที่มีฐานความรู้จริงตามองค์ประกอบของมาตรฐานหอศิลป์ตลอดจนการจัดตั้งองค์การ การบริหารมิใช่อยู่ในกรอบของระบบราชการแบบตายตัว

5. หอศิลป์ ต้องมีฐานคิดที่ยอมรับความหลากหลายทางอัตลักษณ์ (Identity) ศิลปะและวัฒนธรรม ยอมรับการดำรงอยู่ที่แตกต่างของแต่ละชุมชน แต่ละเชื้อชาติ แต่ละความเชื่อทางศาสนาตลอดจนความแตกต่างอื่นๆ ด้วยการเปิดพื้นที่ของผลงานศิลปะให้กับทุกความแตกต่างด้วยความเคารพในศักดิ์ศรีของแต่ละวัฒนธรรม

6. หอศิลป์ของสังคมไทย ควรสนับสนุนการดำเนินการภายใต้องค์กรสนับสนุนหลากหลาย ทั้งโดยงบประมาณของรัฐ งบประมาณของธุรกิจเอกชน หรือการผสมผสานความร่วมมือใดๆ ที่ทำให้เกิดพลังร่วม (Synergy)

7. หอศิลป์ของสังคมไทย จะต้องเป็นแหล่งสะท้อนความคิด การเคลื่อนไหวทางความคิด เป็นพื้นที่ที่เปิดให้มีบรรยากาศการวิพากษ์ศิลปะและวัฒนธรรมในสังคม ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมจากลัทธิบริโภคนิยม (Consumerism) หรือแนวคิดที่เป็นทางเลือกในการดำรงชีวิต

8. แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ไม่เพียงแต่จะต้องดำเนินการเพื่อรองรับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติเท่านั้น หากต้องผลักดันที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเชิงสร้างสรรค์เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญที่มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพบริบทของสังคม

3.2 ข้อเสนอเชิงนโยบายและแผนส่งเสริมการเรียนรู้ของหอศิลป์ที่มีต่อการศึกษาในประเทศไทย

หากพิจารณาในมุมมองของผู้มีอำนาจ หรือรัฐบาล นโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่สามารถอธิบายเชื่อมโยงกับแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น มีข้อมูลจาก (ร่าง) นโยบายและแผนศิลปะแห่งชาติ (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2) ที่น่าสนใจและนโยบายรัฐบาลตั้งแต่คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 1 - 54 ดังนี้

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 1 - 4 **ไม่ปรากฏนโยบาย ด้านศิลปะและวัฒนธรรม**

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 5 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

"...อนึ่ง ศิลปะของชาติ รัฐบาลนี้จะไม่ละเลย แต่หากจะบำรุงเท่าที่ทำได้..."

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 6 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

"...ในทางศิลปะของชาติ รัฐบาลนี้จะส่งเสริมโดยพยายามฟื้นฟูทุกสถานที่เพื่อเป็นการเชิดชูวัฒนธรรมของชาติไทย ทั้งภายในและภายนอกประเทศ..."

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 7 **ไม่ปรากฏนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม**

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 8 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

"...จะรักษาและส่งเสริมศิลปกรรมของไทยเพื่อให้เป็นที่เชิดชูเกียรติและวัฒนธรรมของชาติ จะใช้ศิลปกรรมเป็นอุปกรณ์ในการอบรมประชาชนทั้งทางความรู้และคุณภาพทางใจ จะใช้ศิลปกรรมเป็นอุปกรณ์การเศรษฐกิจแห่งชาติ..."

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 9 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

"...จะรักษาและส่งเสริมศิลปกรรมไทยเพื่อเชิดชูเกียรติและวัฒนธรรม จะใช้ศิลปกรรมเป็นอุปกรณ์การอบรมประชาชนทั้งด้านความรู้และคุณภาพทางใจ..."

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 10 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

"...จะรักษาส่งเสริมศิลปกรรมของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการช่างฝีมือไทยแบบโบราณให้รุ่งเรืองถาวร เป็นเครื่องเชิดชูเกียรติของชาติและวัฒนธรรมของชาติ จะได้ผดุงการศึกษาศิลปกรรมแบบใหม่และดัดแปลงให้เหมาะสมกับความต้องการของประเทศไทย จะใช้ศิลปกรรมเป็นอุปกรณ์ช่วยการศึกษาผู้ใหญ่ ทั้งในทางความรู้และคุณภาพทางใจ..."

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 11 ถึงลำดับที่ 24 **ไม่ปรากฏนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม**

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 25 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

"...รัฐบาลจะส่งเสริมการวัฒนธรรมทั้งในทางคติธรรม นิติธรรม วัตถุธรรม และสหธรรมให้เป็นประเพณีประจำชาติยิ่งขึ้น..."

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 26 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

"...รัฐบาลจะเชิดชูส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติ เพื่อให้คนไทยมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างมีระเบียบและผาสุกทั้งส่วนตัวและในการอยู่ร่วมกัน..."

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 27 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

"...รัฐบาลนี้จะส่งเสริมการศึกษาในการปรับปรุงคุณภาพ จะวางรากฐานเพื่อให้ประชาชนมีพื้นความรู้สูงขึ้นและมีความสามารถที่จะประกอบอาชีพได้ดี จะส่งเสริมให้ประชาชนมีวัฒนธรรมอันดีงามโดยอาศัยการศาสนาและการศึกษาเป็นหลัก..."

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 28 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

"...จะทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ ตลอดจนปรับปรุงการพิพิธภัณฑ์ และหอสมุดแห่งชาติให้ดียิ่งขึ้น..."

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 29 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

"...รัฐบาลจะดำเนินการให้ประชาชนในชาติมีศีลธรรม วัฒนธรรมและอนามัยอันดี..."

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 30 **ไม่ปรากฏนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม**

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 31 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

"...จะส่งเสริมและรักษาขนบประเพณีอันดีงามของชาติและประชาชน บำรุงพระพุทธศาสนาและอนุเคราะห์เกื้อกูลศาสนาต่าง ๆ ตลอดจนศิลปะและวัฒนธรรมของชาติด้วย..."

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 32 ถึงลำดับที่ 33 **ไม่ปรากฏนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม**

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 34 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

"...จะเร่งรัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยเน้นในเรื่องการอบรมศีลธรรมและวัฒนธรรม..."

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 35 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

"...รัฐบาลนี้จะรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีของชาติ..."

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 36 ถึงลำดับที่ 38 **ไม่ปรากฏนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม**

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 39 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

"...รัฐบาลนี้ถือว่าเป็นหน้าที่หลักตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในอันที่จะอบรมและเร่งเร้าเป็นพิเศษให้นักเรียนนิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วราชอาณาจักร ตระหนักและเห็นคุณค่าของระบบประชาธิปไตย ซึ่งมีชาติ ศาสนา และมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศ มีความภาคภูมิในวัฒนธรรมไทย..."

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 40 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

"...รัฐบาลนี้จะรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีของชาติและบำรุงศาสนาให้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน..."

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 41 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

"...ในด้านอุดมศึกษาจะส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาของรัฐได้ปฏิบัติหน้าที่ตามภารกิจหลัก อันได้แก่ การสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติจะเร่งสร้างความเป็นธรรมในสังคม จะส่งเสริมความเข้าใจและความยึดมั่น ในขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงาม..."

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 42 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

"...จะรักษาและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทยให้มีเอกลักษณ์สูงเด่น และจะป้องกันมิให้ศิลปวัฒนธรรมของชาติอื่นที่เผยแพร่เข้ามาในประเทศ ทำลายศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์อันดีงามของชาติ รวมทั้งการปราบปรามกิจกรรมอันทำลายและขัดต่อศีลธรรมจรรยาและชื่อเสียงเกียรติภูมิของคนไทยด้วย..."

"...จะอนุรักษ์ศิลปกรรมโบราณสถาน และปูชนียสถานอันเป็นที่สักการะยึดเหนี่ยวทางใจของประชาชน..."

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 43 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

"...จะรักษา ส่งเสริม เผยแพร่และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทยให้มีเอกลักษณ์สูงเด่น และจะป้องกันมิให้ศิลปวัฒนธรรมของชาติอื่นที่เผยแพร่เข้ามาในประเทศ ทำลายศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์อันดีงามของชาติ..."

"...จะศึกษา ค้นคว้า วิจัย และอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ และปูชนียสถานอันเป็นลักษณะยึดเหนี่ยวทางใจของประชาชน..."

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 44 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

"...จะอนุรักษ์ ส่งเสริม ปลูกฝัง และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย ให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญและมีความซาบซึ้งในเอกลักษณ์ของชาติ..."

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 45 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

“...ส่งเสริมให้ประชาชนมีศีลธรรมและดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของชาติ...”

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 46 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

“...พัฒนาสถาบันอุดมศึกษาให้สามารถผลิต การวิจัย การบริการทางวิชาการแก่สังคมและการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม...”

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 47 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

“...พัฒนาหน่วยงานทางการศึกษาในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น ให้มีความคล่องตัวในการบริหารการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม...”

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 48 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

“...ให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ ทำนุบำรุงมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ...”

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 49 **ไม่เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม**

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 50 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

“...รณรงค์ให้ประชาชน องค์กร สถาบันต่างๆและชุมชนเข้าร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น...”

"...ดำเนินการให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางความร่วมมือทางการศึกษา การค้นคว้า วิจัย การฝึกอบรม การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุของชาติ รวมทั้งการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมในภูมิภาค..."

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 51 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

"...รัฐบาลมีเจตนารมณ์ที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ทำนุบำรุง ส่งเสริมและฟื้นฟูศาสนาโดยให้ประชาชนสนใจในสาระคำสอนเป็นหลัก ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะท้องถิ่นและอนุรักษ์โบราณสถานที่สำคัญของชาติ โดยจะดำเนินการส่งเสริมศิลปะท้องถิ่น เช่น ศิลปะการเขียนภาพ แกะสลักของไทย การแสดงพื้นบ้านต่างๆ ของไทย ไม่ว่าจะเป็นหนังตะลุง โขน หมอลำ ลิเก..."

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 52 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

"...สืบทอดเอกลักษณ์ของความเป็นไทยและการสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมสาขาต่างๆ ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งสนับสนุนการแลกเปลี่ยน เรียนรู้และรับวัฒนธรรมต่างชาติมาอย่างเหมาะสม ตลอดจนให้มีศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศที่สำคัญส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือระหว่างรัฐ ท้องถิ่น องค์กรเอกชน ประชาชน และสถาบันการศึกษาในการทำนุบำรุง พัฒนา และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและโบราณสถานทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น..."

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 53 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

"...สนับสนุนให้ประชาชน องค์กร สถาบันต่างๆและชุมชนเข้าร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางความร่วมมือทางการศึกษา การวิจัย และการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมทั้งการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมในภูมิภาค..."

- คณะรัฐมนตรีลำดับที่ 54 **เสนอนโยบายด้านศิลปะและวัฒนธรรม ดังนี้**

"1. ส่งเสริมให้นักเรียน นักศึกษา ได้สืบค้นและศึกษาเรื่องราวของมรดกศิลปวัฒนธรรมไทยเพื่อการอนุรักษ์ เผยแพร่ และสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทย"

2. พัฒนาแหล่งวัฒนธรรม ศิลปวัตถุ และโบราณสถาน ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งรายได้ของประชาชน

3. ประสานให้ประชาชนและเยาวชนมีบทบาทและกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมกับสถานศึกษา ครอบครัว และชุมชน

4. สนับสนุนให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิดชูและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยอย่างสมศักดิ์ศรีและสร้างสรรค์"

จากนโยบายด้านศิลปวัฒนธรรมของคณะรัฐมนตรี ตั้งแต่คณะรัฐมนตรีชุดแรกที่มีพระยามโนปกรณ์นิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี จนถึงคณะรัฐมนตรีชุดที่ 54 ที่มี พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ล้วนสะท้อนทรรศนะที่มีต่อศิลปะและวัฒนธรรมใน

ด้านอนุรักษ์นิยม เป็นด้านหลัก หากจะมีลักษณะก้าวหน้า ก็ก้าวหน้าในแบบการใช้ศิลปะและวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในสมัย พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร โดยไม่มีรัฐบาลใดที่เสนอนโยบายในด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต แม้แต่รัฐบาลเดียว

เมื่อเป็นเช่นนี้ ทำให้สามารถสรุปได้ว่า การที่หอศิลป์หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะไม่สามารถมีชีวิตเติบโตขึ้นมาได้ เนื่องมาจากข้อจำกัดเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารประเทศ

ในขณะที่ประชาชนมีความอ่อนแอทางความคิด อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายของรัฐ สภาพเหตุการณ์เช่นนี้มีความแตกต่างไปจากการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือ หอศิลป์ในยุโรป อเมริกา หรือประเทศญี่ปุ่น อย่างชัดเจน

3.3 มาตรฐานการจัดการเรียนรู้ของหอศิลป์ ที่สอดคล้องกับสภาพสังคมไทย

มาตรฐานการจัดการเรียนรู้ของหอศิลป์ เมื่อศึกษาทั้งประเทศซีกโลกตะวันตก ประเทศญี่ปุ่น และหอศิลป์ หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะในประเทศไทยแล้ว สามารถประมวลได้ดังต่อไปนี้

1. มีปรัชญาและวัตถุประสงค์ที่ตอบสนองรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 46 มาตรา 69 มาตรา 81 มาตรา 289 ตอบสนองพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545

มาตรา 7 มาตรา 23 และโดยเฉพาะมาตรา 25 ที่กำหนดว่า "รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์..."

2. กำหนดภาระหน้าที่และกิจกรรม (Activities) ของส่วนงานต่างๆ ในหอศิลป์หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะ ดังนี้

2.1 งานนิทรรศการ (Exhibition Department)

2.2 งานค้นคว้าวิจัย (Research Department)

2.3 งานให้การศึกษา (Education Department)

2.4 งานบริหารจัดการ (Administration Department)

2.5 งานการดูแลรักษาและภัณฑารักษ์ (Curatorial Department)

2.6 งานสิทธิประโยชน์และลิขสิทธิ์ (Acquisition Department)

3. กำหนดพื้นที่รองรับภาระหน้าที่และกิจกรรม

3.1 ห้องสำนักงาน (Office Room) หรือห้องสำนักงานบริหาร (Administration Office)

3.2 ศูนย์บริการข้อมูล (Information) รวมทั้งสถานที่จำหน่ายบัตรเข้าชม และห้องเก็บสิ่งของเครื่องใช้ชั่วคราวของผู้เข้าชม

3.3 สำนักงานภัณฑารักษ์ (Curator Office)

3.4 ห้องนิทรรศการพิเศษ (Special Exhibition Room) สำหรับศิลปะจินตทัศน์

3.5 พื้นที่นิทรรศการภายนอก (Outdoor Exhibition Space) เน้นผลงาน 3 มิติ ศิลปะจัดวาง ฯลฯ

3.6 ห้องนิทรรศการถาวร (Permanent Exhibition Room)

3.7 ห้องนิทรรศการหมุนเวียน (Temporary Exhibition Room)

3.8 ห้องอเนกประสงค์ (Multi-Purpose Hall) หรือห้องประชุม(Auditorium) และ/หรือโรงละคร (Theatre) ซึ่งใช้ประโยชน์ร่วมกันหลายด้าน เช่น การบรรยาย ประชุมเสวนา โรงภาพยนตร์ขนาดเล็ก การแสดงคอนเสิร์ต ศิลปะการแสดง ฯ

3.9 ห้องอ่านหนังสือ (Reading Room) หรือห้องสมุดศิลปะและหรือห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Library)

3.10 ศูนย์ข้อมูลพื้นฐาน เช่น ข้อมูลพื้นฐานของศิลปิน (Artist Database) ฯลฯ

บทที่ 4

บทสรุป

งานวิจัยเรื่อง การจัดการการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอศิลป์ สะท้อนให้เห็นถึงความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงเชิงระบบ ตั้งแต่วัฒนธรรม การศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง ภายในประเทศ ตลอดจนความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับสังคมโลก ระบบโลกที่ส่งผลต่อสังคมไทย โดยเฉพาะวิกฤติของสังคมไทยที่เกิดขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์หรือจากปัจจัยภายนอก และวิกฤติของสังคมไทยที่เกิดจากความอ่อนแอของระบบและโครงสร้างภายในที่ขาดพลวัต

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอศิลป์ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของทุกส่วนหรือเป็นเพียงส่วนย่อยของส่วนใหญ่ที่มิอาจดำเนินการให้ประสบสำเร็จได้อย่างโดดเดี่ยว ความหมายคือ ต้องทำให้ปัญหาของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 25 **รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุด**

ประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ เป็นประเด็นทางการเมือง

ความหมายของการเป็นประเด็นทางการเมืองนั้น หมายถึงการเมืองทั้งภาครัฐบาลที่เป็นการเมืองในระบบ และการเมืองภาคประชาชนที่เป็นการเมืองนอกระบบ หรือการเมืองที่ประชาชนมีส่วนร่วมประกอบด้วยองค์กรเอกชนต่างๆ เครือข่ายภาคประชาชนที่ร่วมมือกันขับเคลื่อนผลักดันภายใต้หลักการสมานฉันท์อย่างมีจุดมุ่งหมาย นั่นคือการทำให้ประชาชนแข็งแรง มิใช่ทำให้รัฐบาลมั่นคงแต่เพียงด้านเดียว

ดังนั้น การดำเนินการและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงมิใช่เป็นกระบวนการสั่งการจากเบื้องบนหรือจากรัฐบาล แต่เป็นการสร้างกระบวนการให้การศึกษา เพื่อการศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน โดยเฉพาะการทำให้เป็นความต้องการของประชาชน ซึ่งในความเป็นจริงแล้วมาตรา 25 มีที่มาที่เป็นความต้องการของประชาชนเป็นฐาน และความต้องการของประชาชนที่ทำให้เกิดรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ก็มิใช่เพื่อตอบสนองการพัฒนาความเข้มแข็งของระบบทุนนิยมที่มุ่งหวังกำไร ที่เบียดเบียนชีวิต และธรรมชาติแต่เพียงด้านเดียว ความคิดเรื่องการส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านหอศิลป์ หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะ จึงมิใช่การอาศัยกระแส หรือแหล่งข้อมูลจากหนังสืออภิมหาแนวโน้ม (Megatrends) ที่กระตุ้นความตื่นเต้นในเรื่องแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตประเภทพิพิธภัณฑ์ หอศิลปะ ผลงานศิลปะ ผู้ชมงาน รายได้และธุรกิจ

ด้วยข้อมูลที่ว่า ภาพวาด “ซันฟลาวเวอร์” ของแวนโกะห์ ประมูลรายได้ถึง 39.9 ล้านดอลลาร์ ต่อมาภาพ “เออไรเซส” (Irises) มีรายได้ด้วยราคา 53.9 ล้านดอลลาร์... หรือ...ที่อังกฤษ งานศิลป์เป็นอุตสาหกรรมขนาดปีละ 17,000 ล้านดอลลาร์ เท่ากับอุตสาหกรรมรถยนต์ ประมาณว่ากว่าหนึ่งในสี่ของรายได้จากนักท่องเที่ยว มาจากส่วนที่เป็นงานศิลป์โดยตรง...

หอการค้าเมืองลอสแองเจลิส แสดงตัวเลขให้เห็นว่า การดำเนินการในด้านงานศิลป์ของเมืองสามารถทำรายได้มากกว่า ปีละ 5,000 ล้านดอลลาร์...ตลอดจน การกล่าวว่า พิพิธภัณฑ์สมิธโซเนียน ทำรายได้ถึงตารางฟุตละ 1,000 ดอลลาร์ สูงกว่าห้างสรรพสินค้าทั่วไปที่ทำรายได้ตารางฟุตละ 200 ดอลลาร์ เป็นอย่างมาก...

เหล่านี้เป็นข้อมูลเชิงธุรกิจที่น่าตื่นเต้น แม้จะถูกวิจารณ์ว่าเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว เพิ่มมูลค่าการประมูลผลงานศิลปะ ฯลฯ แต่ต้องยอมรับว่า มูลค่ามีความสัมพันธ์กับคุณค่าของผลงานและเกี่ยวข้องกับเรื่องของมนุษย์ที่มีจิตวิญญาณอย่างแยกไม่ออก

อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากความน่าตื่นเต้นที่อธิบายด้วยเงิน หอศิลป์หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะก็คือ แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษาในระบบ ผู้ศึกษานอกระบบ ผู้ศึกษาตามอัธยาศัยที่สามารถอาศัยหอศิลป์หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะเป็นแหล่งการเรียนรู้นอกรั้วโรงเรียนและแบบทางเลือกได้

ความหลากหลายของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตนี้ สังคมไทยการศึกษาไทยที่ผ่านมาให้ความสำคัญน้อยมาก ผลจากการวิจัยชิ้นนี้จะทำให้สังคมไทยสามารถเห็นจุดอ่อนและจุดแข็งของแหล่งการเรียนรู้

ตลอดชีวิต ด้านหอศิลป์ จากโลกภายนอกได้อย่างชัดเจน และได้อย่างเท่าทัน โดยเฉพาะการได้รับรู้ข้อมูลจุดอ่อนที่เป็นปัญหาของสังคมไทยเป็นแนวทางที่จะก้าวไปข้างหน้า และเพื่อสร้างมาตรฐานแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เหมาะสมกับสังคมไทยมากกว่าการยึดถือโลกตะวันตกเป็นตัวตั้งอย่างตายตัว

ข้อสำคัญสำหรับสังคมไทย การจะทำให้ทั่วทั้งองคาพยพ (Organism) ของสังคมไทยมองเห็นความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) มองเห็นความสำคัญของทุนมนุษย์ (Human Capital) ในความหมายที่มีความเป็นมนุษย์ มองเห็นการพัฒนามนุษย์และสังคมแบบองค์รวม (Holistic) ล้วนเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยกระบวนการให้การศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่ มิฉะนั้นการปฏิรูปการศึกษา การปฏิรูปการเรียนรู้และการปฏิรูปคนก็ยากที่จะเกิดขึ้นได้

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.(2545). **รายงานประจำปี พุทธศักราช 2544-2545.** กรุงเทพฯ : ม.ป.พ. อัดสำเนา.

จิรา จงกล. (2541). **พิพิธภัณฑสถานวิทยา.** กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

เจียมจันทร์ จันทร์คงหอม, ภฤมาศ ชายทิพย์ และเมตตา ศิริสุข. (2546). **หอศิลป์จามจุรี.** กรุงเทพฯ : (อัดสำเนา.)

เบน ฟอรกี้. (2/2535). **เสรีภาพ.** กรุงเทพฯ : สำนักข่าวสารอเมริกัน.

ประเวศ วะสี. (2544). **ยุทธศาสตร์ทางปัญญาและการปฏิรูปการศึกษา.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะ กรรมการศึกษาแห่งชาติ.

ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนัตกูล (แปล)(2547). **เรียนรู้จากสถาบันสมิธโซเนียน : บทเรียน (ที่ดีและไม่ดี) จากพิพิธภัณฑ์แห่งชาติสหรัฐอเมริกา.** กรุงเทพฯ : จิรรัชการพิมพ์.

พงศกร จงรักษ์,สุพจน์ สุทธิยุทธ์ และอลงกต เพชรศรีสุก. (2546). **หอศิลป์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.** กรุงเทพฯ : ม.ป.พ. (อัดสำเนา)

มูลนิธิศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร. (2543). **เอกสารแนะนำหอศิลปะร่วมสมัยแห่งกรุงเทพมหานคร.** กรุงเทพฯ : ม.ป.พ. (อัดสำเนา)

ยุค ศรีอารยะ.(2540). **กลียุคกับหายนะเศรษฐกิจไทย.** กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544). **นโยบายและแผนศิลปะแห่งชาติ (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2).** กรุงเทพฯ :

อโศก ไทยจันทรารักษ์,ศุภริน ทิพย์ธนสาร และเกวริน ถวิลไพร. (2546). **หอศิลป์ตาดู.** กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.อัดสำเนา

อำนาจ เย็นสบาย. (2541). **ญี่ปุ่น : ผู้นำศิลปะแห่งบูรพาทิศ.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

______________. (2547). **โครงการวิจัยการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัย.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2542). **ปฏิวัติการศึกษา.** กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิซซิ่ง

Gribbon,Denborah.(2001). **The J.Paul Gretty Museum.** Los Angeles : CS Graphie,Inc.

ICOM Statutes. (1987). Paris : International Council of Museums.

Macdonal,George F.(1992). **Museum and Communities.** Washington D.C. : Smithsonian Institution Press

Mermelstein, Susan. (2004). **Art Museum Exhibition.** New York : Harry N. Abrams

Powell III, Earl A.(2003). **National Gallery of Art.** New York : Thomas & Hudson

Well, Stephen E.(1990). **Making Museum Matter.** Washington D.C. : Smithsonian Institution Press

________________.(1990). **Rethinking the Museum and Other Meditation.** Washington D.C. : Smithsonian Institution Press

http: /portal.unesco.org/culture/en/ev/php/p.2

http: /www.Getty.edu.

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

ดร.อำรุง จันทวานิช	เลขาธิการสภาการศึกษา
ดร.สวัสดิ์ ตี๋ชื่น	ที่ปรึกษาด้านระบบการศึกษา
นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล	ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้

ผู้วิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อำนาจ เย็นสบาย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บรรณาธิการ

นางสาวพุฒิสาร์ อัคคะพู	หัวหน้ากลุ่มส่งเสริมอาชีพและการเรียนรู้ตลอดชีวิต
นางสาวสุวีณา เกนทะนะศีล	นักวิชาการศึกษา 7
นางสาวณุตตรา แทนขำ	นักวิชาการศึกษา 5

ผู้ประสานงานวิจัย

นายนภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม	นักวิชาการศึกษา 6
นางสาววิชชุลาวัณย์ พิทักษ์ผล	นักวิชาการศึกษา 5

ผู้ประสานงานการพิมพ์

นางสาวณุตตรา แทนขำ	นักวิชาการศึกษา 5